

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS**

KRISTINA NORKUTĖ

**GLOBALIZACIJOS YPATUMŲ LIETUVOS
EKONOMIKOJE VERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. J. Mačerinskas**

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

GLOBALIZACIJOS YPATUMŲ LIETUVOS
EKONOMIKOJE VERTINIMAS

Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009

Vadovas

..... doc. dr. J. Mačerinskas

2014.....

Recenzentas

.....

2014.....

Atliko:

FRmis2-03 gr. stud.

.....Kristina Norkutė

VILNIUS, 2014

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. GLOBALIZACIJOS REIŠKINYS IR YPATUMAI ŪKINĖS VEIKLOS KONTEKSTE.....	9
1.1. Globalizacijos samprata ir pagrindinės koncepcijos	9
1.2. Pasaulio ekonomikos globalizavimo raida	13
1.3. Globalizacijos ypatumų raiška ir poveikis valstybei ir jos ekonomikai	17
2. GLOBALIOS EKONOMIKOS PROCESŲ VERTINIMAS	26
2.1. Globalizacijos rodikliai ir indeksai	26
2.2. Globalizacijos vertinimo metodologija	32
3. GLOBALIZACIJOS YPATUMŲ POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI TYRIMAS.....	37
3.1. Globalizacijos įtakos vertinimas Lietuvos ekonomikai	37
3.2. Lietuvos patrauklumas investicijoms	39
3.3. Užsienio prekybos balanso analizė	46
3.4. Darbuotojų mobilumo dinamika ir analizė.....	48
3.5. Komunikacijų ir transporto technologijų raida ir sklaida.....	51
3.6. Politinės aplinkos vertinimas	57
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	60
LITERATŪRA	62
ANOTACIJA	66
ANNOTATION	66
SANTRAUKA.....	67
SUMMARY.....	68

LENTELĖS

1 lentelė. Globalizacijos apibrėžimai	9
2 lentelė. Globalistų, skeptikų ir transformacionalistų teiginių apie globalizaciją palyginimas	12
3 lentelė. Pagrindiniai globalizacijos bruožai	21
4 lentelė. Ekonominės globalizacijos pagrindiniai indikatoriai ir rodikliai	26
5 lentelė. Kerney globalizacijos indekso rodikliai	27
6 lentelė. KOF (Dreher) globalizacijos indeksą sudarantys rodikliai	29
7 lentelė. Tyrimo metodai ir panaudojimo sritys	36
8 lentelė. Lietuvos ir pasaulio KOF globalizacijos indeksų koreliacinė matrica.....	39
9 lentelė. Verslo aplinkos Lietuvoje vertinimas	45

PAVEIKSLAI

1 pav. Globalizacijos etapai ir pagrindinės pasireiškimo sritys.....	14
2 pav. Veiksniai, spartinantys šalies ekonominio augimo tempus	23
3 pav. Lietuvos KOF globalizacijos indekso kaita 2006 – 2013 m.	37
4 pav. Regresijos modelio duomenų sklaidos diagrama, naudojant KOF globalizacijos indeksą.....	38
5 pav. Investuotojų sprendimus dėl investicijų vietos lemiantys veiksniai	40
6 pav. Tiesioginių užsienio investicijos (mln. Lt) ir investavimo įmonių skaičius (vnt.) Lietuvoje 2005 – 2012 m.....	40
7 pav. Tiesioginių užsienio investicijos pagal investavimo šalis, mln. Lt.....	41
8 pav. Valandinės darbo jėgos sąnaudos ES šalyse, Lt	41
9 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai, to meto kainomis, Lt	42
10 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai, to meto kainomis ES, Lt.....	43
11 pav. Kapitalo srautai Lietuvoje (mln. Lt) ir jų dalis BVP (proc.).....	44
12 pav. Užsienio prekybos pokyčiai Lietuvoje 2005–2013 m., proc.	46
13 pav. Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas ir jo pokyčiai 2005 – 2013 metais, proc.	47
14 pav. Gyventojų pajamų pokyčiai 2005–2011 m., proc.	49
15 pav. Nedarbo lygio ir užimtumo pokyčiai 2006–2012 m., proc.	49
16 pav. Emigracijos ir imigracijos pokyčiai Lietuvoje 2006–2012 m., proc.....	50
17 pav. Lietuvos BVP ir elektroninių ryšių sektoriaus pokyčiai, 2005–2012 m., proc.....	51
18 pav. Telefono tinklo linijų ir aktyvių viešojo judriojo telefono ryšio abonentų skaičiaus pokyčiai 2005 – 2012 m., proc.....	52
19 pav. Interneto prieigos paslaugų abonentų skaičius, 2005–2012 m.	52
20 pav. Išlaidos mokslo ir technologijų vystymui, dalis BVP, proc.....	53
21 pav. Transporto ir saugojimo sektoriaus BVP dalis šalies bendrosios pridėtinės vertės struktūroje 2005 – 2011 metais, proc.	54
22 pav. Užimtumas (tūkst.) ir sukurta bendroji pridėtinė vertė (mln. litų) transporto,.....	55
saugojimo ir ryšių sektoriuje 2006–2011 m.	55
23 pav. Transporto paslaugų eksportas, importas ir balansas 2006 – 2012 metais, mln. Lt.....	56

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Pastaraisiais dešimtmečiais pasaulio ekonomika akivaizdžiai pasikeitė. Išskirtiniais jos bruožais tapo besiplėtojanti globalizacija. Globalizacijos procesai kasdien įgauna spartesnį tempą, ryškėja kiti šį reiškinį charakterizuojantys bruožai. Globalizacija identifikuoja procesą, kurio metu šalių gamybos ir finansų struktūros tampa tarpusavyje susijusios tarpvalstybiniais santykiais, sukuriančiais tarptautinį darbo jėgos pasidalijimą, kurio metu šalies gerovės lygio kilimas vis dažniau priklauso nuo kitų šalių ekonominių veiksnių ir šalių ekonominės integracijos lygio. Kapitalo mobilumas, technologinė pažanga ir padidėjusi konkurencija rinkoje rodo šalies vidaus politikos galios pasibaigimą ir tai, kad šalis yra ištraukusi į globalizacijos procesą, kuris gali būti suprantamas kaip didesnio atvirumo arba šalies vidaus ir užsienio sandorių liberalizavimo sinonimas. Analizė būtina, siekiant įvertinti globalizacijos ypatumus Lietuvos ekonomikoje.

Globalizacija gali būti suprantama kaip liberalizuotos ir integruotos pasaulinės prekių ir kapitalo rinkos kūrimo procesas bei naujos tarptautinės institucinės santvarkos formavimasis, kurios pagrindiniai trys ramsčiai yra tarptautinė prekyba, migracija ir kapitalo mobilumas (Montvilaitė K., Ruplienė D., 2011, 86 p.). Atskiri veiksniai ir įvykiai veikia vienas kitą, skatina tolesnį globalizacijos procesą. Globalizacijos įtaka pasireiškia skirtingose ūkinio gyvenimo srityse ir lemia skirtingus rezultatus. Todėl visapusiškas globalizacijos veiksnių ir ypatumų supratimas sudaro prielaidas geriau suvokti globalizaciją ir vertinti pasiektą lygį, o tai leidžia objektyviau įvertinti jos duodamą naudą ir keliamas grėsmes, suformuluoti atitinkamą politiką ir numatyti veiksnus, kaip globalizacijos procesai galėtų ir turėtų būti valdomi siekiant tvaraus augimo.

Vyksta nuolatinės diskusijos dėl globalizacijos įtakos šalies ekonominei plėtrai ir socialinių reiškinų pokyčiams. Naujausiuose moksliniuose tyrimuose visada pabrėžiamas ir įvertinamas globalizacijos veiksnys. Tačiau dažnai globalizacijos įtakos vertinimai būna pagrįsti subjektyvia asmenine nuomone, o ne moksliskai pagrįstais argumentais. Todėl kyla poreikis įvertinti globalizacijos procesą, pasitelkiant į pagalbą empirinius duomenis, t.y. specifinius globalizacijos rodiklius (Pekarskienė I., Susnienė R., 2011, p. 266).

Globalizacijos vertinimas yra gana miglotas dalykas, kadangi nėra visuotinai priimtos vertinimo metodologijos. Kai kurie autoriai netgi teigia, kad vertinti globalizaciją nėra prasmės, kadangi neįmanoma sudaryti tokios vertinimo metodologijos, kuri apimtų visus globalizacijos aspektus.

Globalizacijos koncepciją nagrinėjo daugelis užsienio (Held D., 2002; Baldwin R., 2007; Scholte J. A., 2005; Dreher A. et al. 2008 ir kt.) ir Lietuvos autorių (Gyls P., 2003, 2007, 2008; Juščius V., 2004, 2006). Lietuvos autoriai vertina globalizacijos įtaką šalies ekonomikos vystymuisi (Alimienė M., Kuvykaitė R., 2008; Čiegis R. ir kt., 2008; Diskienė D. ir kt., 2008; Melnikas B., 2011,

2013). Globalizacijos kiekybinio vertinimo aspektus tyrė V. Juščius (2004; 2006), J. Mačerinskas ir kt. (2003), S. Žičkienė (2008). I. Pekarskienė, R. Susnienė (2011) vertino Baltijos šalių globalizacijos lygį šalies lygmenyje. Globalizacijos poveikį tiria ir Lietuvos mokslininkai, vertindami globalizacijos procesų įtaką įvairioms gyvenimo sritims – ekonomikai ir atskiriems jos sektoriams (Alimienė M. ir Kuvykaitė R., 2008; Diskienė D. ir kt., 2008; Gylys P., 2007; Gronskas V. ir kt., 2008 ir kt.).

Tyrimo problema. Globalizacijos ypatumų vystymosi perspektyvas sudėtinga numatyti ir įvertinti, neturint metodikos, kaip analizuoti globalizacijos reiškinį ūkinės veiklos kontekste. Suformuota metodika leistų įvertinti, kokie ekonominiai, socialiniai, politiniai, technologiniai veiksniai veikiami globalizacijos, bet ir kaip šalies ekonomika formuoja globalizacijos reiškinį bei kokios iš to kyla ekonominės problemos, skatinančios ekonomikos tobulinimo ir plėtros veiksmus Lietuvoje. Ar globalizacijos vertinimas leistų daryti išvadas bei prielaidas, susijusias su globalizacijos įtaka šalies ekonomikai?

Tyrimo objektas – globalizacijos ypatumai.

Tyrimo hipotezė – nors globalizacijos ypatumų vertinimą iškraipo ekonomikos ciklo svyravimai, tačiau globalizacijos įtaka Lietuvai tik didėja.

Tyrimo tikslas – remiantis parengta metodika, įvertinti globalizacijos ypatumus Lietuvos ekonomikoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. atskleisti mokslinėje literatūroje išryškinamus globalizacijos ypatumus vertinant jų poveikį šalies ekonomikai.
2. išanalizuoti globalios ekonomikos procesų vertinimo rodiklius ir pateikti pagrindinius vertinimo kriterijus.
3. ištirti globalizacijos poveikį Lietuvos ekonomikai.
4. įvertinti globalizacijos pasireiškimo ypatumus Lietuvos ekonomikoje.

Tyrimo metodai: rengiant magistrinio baigiamojo darbo teorinę dalį naudota mokslinės literatūros, sisteminė, apibendrinamoji analizė. Rengiant analitinę darbo dalį naudota statistinė, koreliacinė, sisteminė analizė.

Tyrimo naujumas ir reikšmingumas: susisteminta ir pateikta metodika, kaip analizuoti globalizacijos ypatumus šalies ekonomikoje.

Darbo struktūra: pirmoje magistrinio baigiamojo darbo dalyje apibūdinamas globalizacijos reiškinys ir jo ypatumai ūkinės veiklos kontekste, apibrėžiant globalizacijos sampratą, pateikiant pagrindines koncepcijas. Taip pat pateikiama pasaulio ekonomikos globalizavimo raida, išskiriami globalizacijos ypatumai ir jų poveikis valstybei ir jos ekonomikai teoriniu aspektu. Antroje darbo dalyje konkrečiai pateikiami kaip vertinti globalios ekonomikos procesus. Pateikiami globalizacijos rodikliai, indeksai ir elementai. Pateikiama globalizacijos ypatumų šalies ekonomikoje vertinimo

metodologija, kuria remiantis parengta analitinė darbo dalis. Analitinėje darbo dalyje pateikiamas globalizacijos ypatumų poveikio Lietuvos ekonomikai tyrimas, kuriame analizuojamas Lietuvos patrauklumas investicijoms, užsienio prekybos balansas ir darbuotojų mobilumo analizė. Darbo pabaigoje formuluojamos magistrinio baigiamojo darbo išvados.

1. GLOBALIZACIJOS REIŠKINYS IR YPATUMAI ŪKINĖS VEIKLOS KONTEKSTE

1.1. Globalizacijos samprata ir pagrindinės koncepcijos

Globalizacijos sąvoka, atsiradusi XX a. antroje pusėje, tapo madingas ir plačiai vartojamas terminas įvairiose gyvenimo ir mokslo srityse. Tačiau globalizacijos sąvoka nėra tiksliai apibrėžta, o jos turinys daugiau nujaučiamas nei aiškiai suvokiamas. „O tai leidžia daryti išvadą, kad globalizacija dar nėra tapusi mokslinė sąvoka, atspindinčia apibrėžtą tikrovės aspektą“ (Gyls P., 2003, p. 43). Globalizacijos sąvoka susijusi su erdvės, atstumų, laiko ir socialinės egzistencijos pokyčiais bei pokyčiais žmonių veikloje ir santykiuose (Urbšienė L., 2012, p. 23). V. Juščius (2006, p. 6) papildo, kad nesutariama dėl globalizacijos turinio sampratos, ją lemiančių priežasčių, periodizacijos, pasekmių ir perspektyvų.

1 lentelėje pateikiami įvairių autorių pateikiami globalizacijos apibrėžimai.

1 lentelė. Globalizacijos apibrėžimai

Autorius (-iai)	Apibrėžimas
L. Urbšienė (2011, p. 211 – 212)	Globalizacija yra visų šiuolaikinio socialinio gyvenimo santykių ir ryšių plėtra, suintensyvėjimas, gilėjimas ir greitėjimas, pasauliniu mastu, ir yra siejama su erdvės ir laiko susitraukimu, santykinai išnykimu, kai dėl išvystytų technologijų ir ryšių tinklų geografinis nuotolis nedaro įtakos nei informacijos perteikimui, nei komunikacijai, nei įvykiams. Kartu išauga įvairių pasaulio regionų bendruomenių tarpusavio priklausomybė ir persilieėjimo efektas.
L. Petrauskaitė – Senkevič (2011, p. 135)	Globalizacija kaip visą pasaulį apimančių reiškinių skverbimasis į atskirų šalių gyvenimą.
M. Wolf (2004)	Globalizacija – tai ekonominės veiklos integracija per rinkas, peržengiančias atskirų šalių sienas.
K. Montvilaitė, D. Ruplienė (2011, p. 80)	Globalizacija identifikuoja procesą, kurio metu šalių gamybos ir finansų struktūros tampa tarpusavyje susijusios tarpvalstybiniais santykiais, sukuriančiais tarptautinį darbo jėgos pasidalijimą, kurio metu šalies gerovės lygio kilimas vis dažniau priklauso nuo kitų šalių ekonominių veiksmų ir šalių ekonominės integracijos lygio.
B. Melnikas (2013, p. 134)	Globalizacija – vienas esminių šiuolaikinę visuomenę ir jos gyvenimą apibūdinančių požymių: ji lemia reikšmingiausias socialinės, ekonominės, politinės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos procesus, sudaro prielaidas ir nulemia poreikius inicijuoti bei įgyvendinti visas gyvenimo sritis apimančius kokybinius pokyčius.
S. Žičkienė (2008, p. 31)	Globalizacija suprantama, kaip kompleksinis reiškinys, apimantis šalių ekonominę, kultūrinę, politinę, technologinę, mokslinę integraciją, kita vertus, globalizacija reiškia nacionalinių valstybių savarankiškumo mažėjimą ir tampa vis mažiau kontroliuojamu reiškiniu.
J. Mačerinkas, A. Pipinytė (2003, p. 84)	Globalizacija apibrėžiama, kaip gilėjanti integracija tarp šalių visose visuomeninio gyvenimo sferose.
V. Vinciūnienė, J. Dadurkaitė (2011, p. 243)	Globalizaciją galima laikyti tais erdvės ir laiko pokyčio procesais, kurie skatina žmonių veiklos sandaros transformaciją, susiedami ir praplėsdami jų veiksmus už regionų ir kontinentų ribų.
B. Goudzwaard (2007, p. 3)	Globalizacija reiškia permainą, kuri įvyko ir vis dar vyksta viso pasaulio ekonomikoje. Tai perėjimas iš vietos nacionalinių rinkų į regionines ir pasaulines rinkas. Globalizacija reiškia ne tik svarbius pokyčius galiojančiose prekybos modeliuose, bet taip pat sukuriama nauji investicijų ir prekybos srutai.
Ali. A. Abdi (2010, p. 4)	Globalizacija duoda daugiausia naudos, istoriškai nesąžiningai, atrankos būdu gerinant, kultūriškai susvetimėjant, politiškai dominuojant ir ekonomiškai stengiantis sukurti pasaulio ekonomikos bei susijusių gyvenimo sistemų mišinį.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal lentelėje nurodytus autorius

Apibendrinant galima teigti, kad globalizacijos samprata apima įvairias visuomenės, valstybės, socialinės darbinės veiklos sritis, aplinką, tarpusavio ryšius, judėjimą ir kitas charakteristikas. Kaip teigia R. Čiarnienė (2008, p. 48), tai procesas, apimantis įvairias pasaulio ūkio, politikos ir visuomenės sferas ir didinantis jų tarpusavio integraciją, stiprinantis tarpusavio priklausomybę bei kuriantis bendro veikimo šablonus. L. Urbšienė (2012, p. 23) papildo, kad priklausomai nuo tyrėjo gnoseologinės pozicijos globalizacija gali reikšti didėjančią integraciją tarp rinkų ir valstybių, mažėjančius geografinius barjerus socialiniams ir kultūriniais ryšiams, spartesnę idėjų ir technologijų plitimą ir skvarbą, taip pat tarptautinių galios centrų kuriamą naudą bei keliamas grėsmes valstybėms, jų suverenumui, ekonominiam ar socialiniam tvarumui.

Nepaisant globalizacijos sampratos daugiaspektiškumo, Lietuvos autoriai stengiasi jungti apibrėžimus pagal grupes ar kategorijas. L. Urbšienė (2011, p. 208), B. Melnikas (2012, p. 38 – 39) išskiria keturias globalizacijos termino apibrėžimų grupės:

- *globalizacija kaip internacionalizacija* (globalizacija suvokiama kaip augančios sandorių apimtys tarp šalių ir šalių tarpusavio priklausomybė);
- *globalizacija kaip liberalizacija* (globalizacija reiškia visų oficialiai uždėtų apribojimų išteklių judėjimui tarp šalių panaikinimą ir atvirą be sienų pasaulio ekonomiką);
- *globalizacija kaip universalizacija* (procesas, kai objektai ir patirtys visuotinai plinta ir ši sklaida apima visą Žemės rutulį (internetinis ryšys, televizija);
- *globalizacija kaip deteritorizacija* (geografijos pertvarkymas, kai socialinėje, ekonominėje ir politinėje veikloje geografinė teritorijos reikšmė išnyksta);
- *globalizacija tampa ateritorine ir suprateritorine* santykių tarp žmonių plėtra.

I. Bilbokaitė (2012, p. 157) struktūrizuodama įvairių autorių (Tomlinson, 2002; Morkūnienė, 2003; Held, 2002; Giddens, 2005; Hannerz, 1996; Prasad, 2006; Bao, 2008; Knight, 2008) globalizacijos sampratą išskiria 5 globalizacijos termino apibrėžimų kategorijas:

- *ryšiai* (tinkliniai ryšiai, ryšių stiprumas, ryšių plėtojimas; subjektų susietumas);
- *homogenizacija* (apibendrinamumas, visumiškumas);
- *nuotolio nykimas* (atstumo dimensijos redakcija);
- *kultūriniai pokyčiai* (kultūros esmė, kultūros žodynas, pakeičia kultūrinės patirties audinį, fenomenas, pokyčių diskursas);
- *nuolatinis vyksmas* (nesuderinamas procesas, neutralus procesas).

Pagal metodiką, priešastingumą ir globalizacijos proceso suvokimą yra skiriamos trys pagrindinės mokyklos: globalistų (įskaitant hiperglobalistus), skeptikų ir transformacionalistų (Urbšienė, 2012, p. 28).

Hiperglobalistai. Hiperglobalistų teigimu, globalizacija vis labiau įsigali ir tai gali privesti prie nacionalinės valstybės pabaigos. Vis dėl to, globalizacijos procese nacionalinės ekonomikos išlieka, tik

jų erdvė nebesutampa su nacionalinių teritorijų sienomis. Globalizacija nėra neišvengiamas dalykas, nes jei globalizacija daugeliui šalies piliečių reiškia gyvenimo lygio kritimą ir jei kyla grėsmė elementarioms kultūrinėms vertybėms, tuomet politinių priemonių pagalba globalizacijos procesas gali būti pristabdomas arba visai nutraukiamas (Petrauskienė – Senkevič L., 2011, p. 136).

Skeptikai. Skeptikai teigia, kad globalizacija yra mitas: šiuo metu stiprėja ne globalizacija, o internacionalizacija, t.y. nacionalinių ūkių sąveika. Jie remiasi ekonomine globalizacijos koncepcija ir tvirtina, kad dabartinė ekonominė integracija neatitinka „idealaus tipo“ ir neprilygsta integracijos lygiui pasaulinių imperijų laikais, XIX a. pabaigoje (aukso standarto era) (Namavičius M., 2006, p. 12). Anot L. Urbšienės (2012, p. 31), skeptikų požiūris yra priešingas globalistų požiūriui, ir visais aspektais jie siekia paneigti globalistų tezes, kurių pagrindas yra globalizacijos ir integracijos kaip beprecedenčio reiškinių augimas. Skeptikų argumentų pagrindas yra teiginys, kad giliausias globalizacijos lygis jau buvo pasiektas aukso standarto sistemos laikotarpiu, todėl nėra nieko nauja globalizacijos klausimu, išskyrus naują požiūrį į ją. O dabartiniai reiškiniai ir procesai yra tik regionalizacija ir skirtumų didėjimas.

Transformacionalistai. Transformacionalistai globalizaciją suvokia kaip atsitiktinį, pilną prieštaravimų ir neturintį istorinio precedento procesą. „Globalizacija yra laikoma galinga transformuojančia jėga, „sudrebinančia“ visuomenės, ekonomikas, valdymo ir pasaulio tvarkos institucijas“ (Held D., 2002, p. 31). Šiaurės ir Pietų pasidalijimą pakeičia naujas darbo pasidalijimas, „centro–periferijos piramidės hierarchija reiškia ne geografinį, bet socialinį pasaulio ekonomikos pasidalijimą“ (Held D., 2002, p. 32). Dėl vykstančių ekonominės globalizacijos procesų nacionalinės ekonomikos erdvė nebesutampa su nacionalinės teritorijos ribomis. Kuriasi naujos neteritorinių ekonominių bei politinių organizacijų formos (multinacionalinės korporacijos, tarptautinės valdžios institucijos, transnacionaliniai visuomeniniai judėjimai ir kt.). Nacionalinės valstybės išsaugojo pagrindines juridines valdžios prerogatyvas, tačiau vyksta nacionalinių vyriausybių galių, funkcijų rekonstrukcija, valdžia pasiskirsto tarp visuomeninių ir privačių vietinių, nacionalinių, regioninių ir tarptautinių globalių institucijų. Nacionalinės valstybės galia nebūtinai sumažėja, tačiau valdymo procesai tampa vis sudėtingesni, vyriausybės privalo surasti būdus, kaip prisitaikyti prie globalios tvarkos, kaip dalyvauti globalizacijos procesuose. Knygos „Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra“ autoriai – D. Held ir kt. (1997) – pabrėžia, kad neteisinga manyti, jog globalizacija turi galutinę būseną, globalizacija – tai procesas, neturintis fiksuoto istorinio galutinio taško. Taip pat nėra pagrindo globalizaciją laikyti ekonominiu ar kultūriniu reiškiniu. Globalizacijos procesas yra labai įvairus, pasireiškiantis visose socialinės veiklos srityse: politinėje, teisinėje, karinėje, ekologinėje, kriminalinėje ir kt.

Globalistai, kurių ryškiausi atstovai yra K. Ohmae, W. Wriston, J. M. Guehenno, remiasi individualistinės paradigmos aksiomatika, transformacionalistai (Scholte J. A., Castells M., Giddens

M.) – holistine. Tačiau skeptikus būtų sudėtinga kategoriškai priskirti kuriai nors vienai grupei (Urbšienė L., 2012, p. 28).

2 lentelėje L. Urbšienė (2012, p. 29) analizuoja ir lygina šių mokyklų pagrindinius teiginius apie globalizaciją paradigminiu požiūriu.

2 lentelė. Globalistų, skeptikų ir transformacionalistų teiginių apie globalizaciją palyginimas

Lyginamasis aspektas	Globalistai	Skeptikai	Transformacionalistai
Paradigma	Individualistinė	Mišri (individualistinė ir holistinė)	Holistinė
Metodas	Abstraktus	Empirinis požiūris	Daugiau kokybinis (nei kiekybinis) požiūris
Koncepcija	Globalizacija yra visiškai integruota globali vienalytė rinka	Globalizacija yra visiškai integruota globali vienalytė rinka	Globalizacija yra diferencijuotas procesas, pasireiškiantis įvairiose srityse
Požiūris į globalizaciją	Globalizacija yra visų pokyčių priežastis	Globalizacija yra diskursas; internacionalizacija yra kitų priežasčių pasekmė	Globalios transformacijos, nors vyksta įvairių sričių persismelkimas, tačiau skirtingumai išlieka
Požiūris į priežastingumą	Monokauzalinis – ekonomika	Multikauzalinis	Monokauzalinis, nors dalis autorių yra multikauzalinio požiūrio
Ekonomika	Globalioji ekonomika, integracija, atvira ir laisva prekyba, transnacionaliniai gamybos, prekybos ir finansų tinklai	Tarptautinė ekonomika yra trilypė, regioninė ir nevienoda; yra valdžios intervencijos ir protekcionizmas	Globaliai persitvarkiusi. Nauji sluoksniai; globali, bet kartu ir diferencijuota
Politika	Liberalizmas. Valstybės vaidmens mažėjimas, valdžios perėjimas rinkai ir jos suformuotoms organizacijoms; nacionalinio suvereniteto praradimas. Socialinės demokratinės gerovės valstybės pabaiga	Nacionalinės valstybės, regioniniai blogai, tarptautinė galia ir augant nelygybė; galimi politiniai dariniai; galimas socialinės demokratijos reformavimas ir tarptautinis reguliavimas	Globaliai transformuota politika; nacionalinės valstybės yra svarbios, bet pertvarkytos; suverenitetas yra padalintas; kosmopolitinė demokratija
Procesas	Baigtinis	Baigtinis	Tęstinis, be pabaigos

Šaltinis: Urbšienė L., 2012, p. 29 (pagal Gylį, 2008; Martel, 2007; Scholte, 2005)

Kadangi skirtingo požiūrio atstovai nevienodai suvokia globalizaciją, jie siūlo skirtingus sprendimus ir todėl skirtingai veikia globalizacijos procesus. Kaip teigia A. Guogis (2007), tiek globalizacijos šalininkai, tiek ir priešininkai sutinka su teiginiu, kad globalizacija naikina amžiais ir dešimtmečiais susiklosčiusias sienas tarp valstybių ir griauja nacionalinių valstybių savarankiškumą. Tačiau vieniems tai yra progresyviai išlaisvinantis ir daugiau galimybių suteikiantis procesas, kitiems kaip valstybės autoriteto, pažangių nacionalinių valstybių modelių, tautų ir kultūrų įvairovės bei individualumo nykimas

Taigi globalizaciją galima laikyti procesu (ar keleto procesu), apimančiu socialinių santykių ir sandorių (vertinant pagal jų ekstensyvumą, intensyvumą, greitį ir įtaką) erdvinės sandoros transformaciją, sukuriančiu transkontinentinius ar tarpregioninius veiklos, sąveikos ir galios panaudojimo srautus bei tinklus (Held D., 2002, p. 39–40). Kaip teigia B. Goudzwaard (2007, p. 5),

globalizacija iš tikrųjų gali būti laikoma vienu iš labiausiai dominuojančių struktūrinių pokyčių, ir tai tikrai yra daugiau nei tiesiog eksporto–importo ir intensyvumo proceso didėjimas. Globalizacija yra žmogiškojoje valioje pertvarkyti ir modernizuoti esamas visuomenės bei kultūras, ne tik techniniu ir instituciniu požiūriu, bet ir ekonomiškai ir finansiškai.

Apibendrinant galima teigti, kad globalizacija yra daugiadimensinis ir kompleksinis socialinio gyvenimo raidos fenomenas, kuris yra suvokiamas subjektyviai ir dėl to po apibrėžiamas skirtingai. Šis suvokimas labai priklauso nuo tyrimo požiūrio. Globalizacija yra dinaminis reiškinys, kuriam įtaka daro skirtingi veiksniai ir jų grupės. Globalizacijos daugiadimensiškumas yra globalizacijos charakteristika, sukeliama daug mokslininkų diskusijų.

1.2. Pasaulio ekonomikos globalizavimo raida

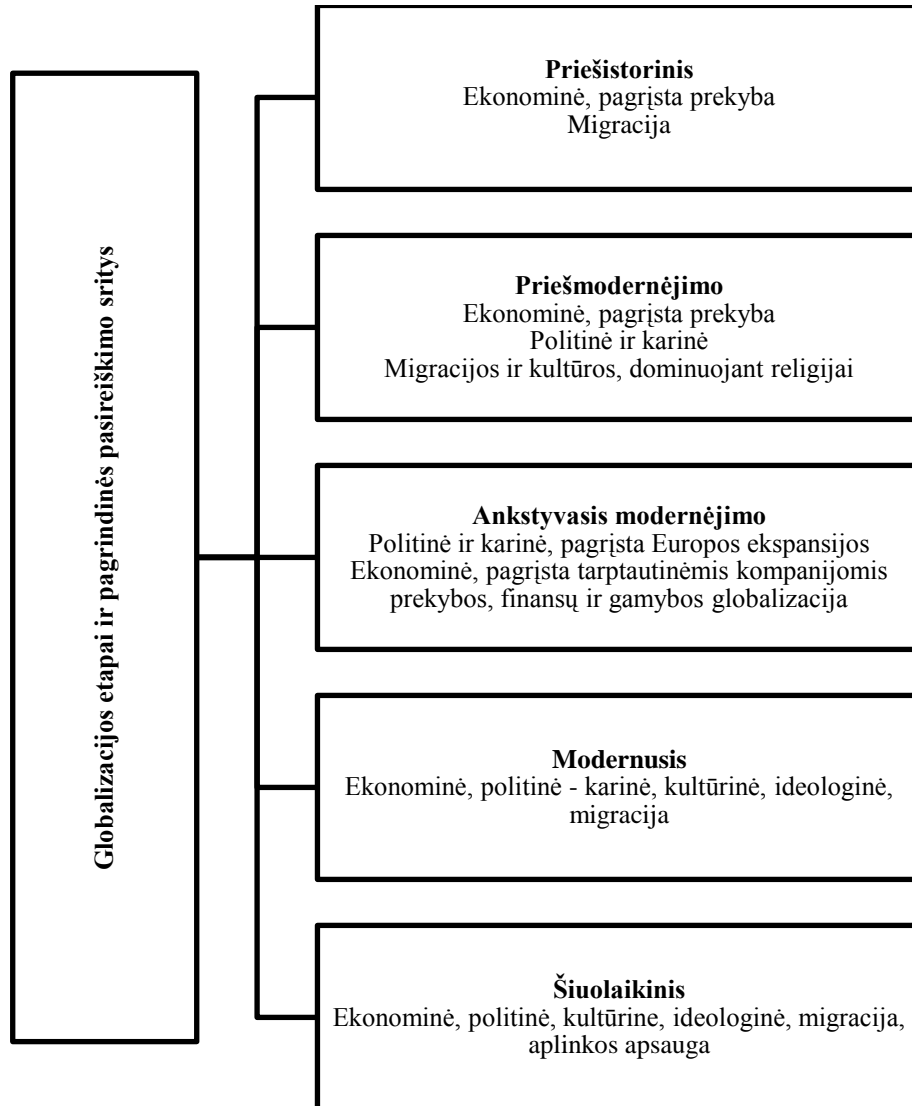
Globalizacijos procesai istoriškai reiškesi įvairiomis formomis, kaip įvairių kultūrų, religijų bei ideologijų pasklidimo erdvių plėtra, jų sąveika, taip pat tokomis, kaip įvairių politinės, ekonominės, informacinės, karinės įtakos sričių plėtra (Melnikas B., 2013, p. 135). Globalizacija kaip reiškinys gali būti siejamas su XX a. antrąja puse, kai ėmė augti ir stiprėti tarptautinės organizacijos, ribojančios valstybių suverenitetą, plėstis transnacionalinės korporacijos, didėti ekonominė priklausomybė tarp valstybių, tarptautinių nevyriausybinų veikėjų įtaka tarptautinei sistemai, standartų ir normų supanašėjimas daugelyje gyvenimo sferų (Čiarnienė R., 2008, p. 48). Globalizacija kaip reiškinys buvo itin susidomėta septintajame dešimtmetyje. Tuo metu buvo aktyviai pradėta vartoti ir globalizacijos sąvoka, kuria buvo apibūdinamas procesas, sistema, sąlygos, varomosios jėgos ir epocha. Kaip teigia G. Gudžinevičiūtė (2010, p. 70), nors globalizacija paprastai vertinama kaip mūsų laikų savitas reiškinys, visą planetą apimantis procesas prasidėjo gerokai anksčiau. Mūsų laikais tik pradėta šį reiškinį įsisąmoninti, žiūrėti į jį tiesiog kaip į pasaulinį vyksmą.

Egzistuoja keli mokslininkų požiūriai į globalizacijos vystymąsi ir jos raidos etapus. G. W. Kolodko (2003) manymu, globalizacija turi būti apibrėžiama kaip liberalizuotos ir integruotos pasaulio ekonominės sistemos atsiradimas, todėl globalizacijos procesai praeityje jau vyko.

K. Featherstone, C. M. Radaelli (2003), D. Held ir kt. (2002), B. Melnikas (2011; 2013) skiria keturis globalizacijos laikotarpius, kitaip dar vadinamas globalizacijos formas: ikimodernusis (dar vadinamas „seklioji globalizacija“), ankstyvasis modernusis, modernusis ir šiuolaikinis (dar vadinamas „tankioji globalizacija“). Kiekviena iš jų atspindi būtent jam būdingus laiko ir erdvės santykius bei organizacinius požymius. Yra tam tikrų nuomonių, kad planetos apgyvendinimą irgi reiktų laikyti globalizacijos forma, būtent remiantis tuo, kad – žmoniškosios būtybės iš Afrikos ir Eurazijos pasklido į visas gyvenimui tinkamas planetos dalis, tačiau šie procesai suformavo tik pavienius globalius srautus, kuriems nebuvo būdingas nuolatinumas ir sąsajumas.

L. Urbšienė (2012, p. 210), teigia, kad įvairių autorių požiūriai iš esmės skiriasi ir į

globalizacijos raidą. Skirtingi globalizacijos aspektai skirtingai pasireiškėdavo atskirais globalizacijos etapais. Pavyzdžiui, politikos globalizacija prasideda nuo senovės imperijų, o aplinkos problemos prasidėjo tik įpusėjus XX amžiui. Todėl priklausomai nuo ideologinės autorių paradigmos jie globalizacijos procesą skirsto nuo vieno iki penkių etapų: priešistorinį, priešmodernėjimo, ankstyvąjį modernėjimo ir šiuolaikinės globalizacijos periodus (žr. 1 pav.).

Šaltinis: Urbšienė, 2011, p. 210

1 pav. Globalizacijos etapai ir pagrindinės pasireiškimo sritys

Globalizacijos raida gali būti nagrinėjama nuo seniausių laikų, netgi nuo ikimoderniosios žmonijos raidos epochos. Be jokios abejonės, globalizacijos raida prieš tūkstantį metų vyko kitokiomis priemonėmis ir kitokiais mastais, nei tai vyksta dabar. Tačiau tenka pripažinti, kad globalizacijos reiškinys yra itin senas ir labai būdingas žmogiškosios civilizacijos plėtrai.

Kiekvienas periodas aptariamas atskirai.

Priešistorinis periodas. Globalizacijos užuomazgos atsirado susiformavus prekybos ryšiams tarp Pietų ir Indo slėnių civilizacijų apie dešimt tūkstančių metų pr. m. e. Priešistorinio periodo globalizacija yra labai ribota, nes trūko tiek technologinių galimybių įveikti atstumus, tiek buvo

nepakankamai stabilūs ryšiai. Tačiau epochos pabaigoje, atsiradus centralizuotai administruojamoms žemės ūkio, religijos, biurokratijos ir karybos formoms, jis išvelgia mainų intensyvėjimo pagrindus (Urbšienė L., 2011, p. 210).

Priešmodernėjimo periodas (3500 m. – 1500 m. pr. m. e.). Ankstyvieji globalizacijos procesai pasireiškė šilko kelio, jungusio Kiniją ir Romos imperiją, atsiradimu. Islamo aukso amžiaus metu nusistovėjo tvarūs ekonominiai ir prekybiniai ryšiai su senuoju pasauliu, apsikeitimas žiniomis ir technologijomis. Marko Polo kelionė per Aziją ir Europą buvo dar vienas augančių ryšių ir ankstyvosios globalizacijos pavyzdys. Pažymėtina, kad Vakarų šalys, šiuo laikotarpiu vaidino labai menką vaidmenį (Urbšienė L., 2011, p. 210).

Šiais dviem archainės globalizacijos periodais vyravo ekonominis globalizacijos veiksnys, todėl daugelio jie sujungiami į vieną – ikimodernųjį periodą. Kaip teigia B. Melnikas (2011, p. 40), globalizacijos procesuose kaip pagrindinis subjektas reiškesi valstybės ir jų grupės, taip pat valstybių ar jų grupių interesams atstovaujančios kaip subjektai įvairios organizacijos. Iki didžiųjų geografinių atradimų ir Renesanso Vakarų Europoje epochų (mūsų eros antrojo tūkstantmečio vidurys, XV–XVI amžius) globalizacija reiškesi tik stambių pasaulio regionų mastu; būtent didžiųjų geografinių atradimų epocha yra tas laikotarpis, kai globalizacijos procesai apėmė jau viso pasaulio erdves.

Ankstyvasis modernėjimo laikotarpis (1500 – 1750 m.). Globalizacijos procesai susiję su imperijų išsigalėjimu, jų jūrinės galios stiprėjimu. Amerikos kolonizacijos, prekybos ir kultūrinių ryšių plėtra, taip pat ir su pirmųjų tarptautinių kompanijų steigimu. To laikotarpio technologinės inovacijos ir politinė reformacijos įtaka paspartino demografinių, kultūrinių ir ekonominių ryšių plėtrą tarp Europos, Afrikos ir abiejų Amerikų. Didėjo šalių tarpusavio priklausomybė, augo priklausomybės veiksmų skaičius (Steger M. B., 2008). Kokybinis globalizacijos skirtumas, lyginant su archaine globalizacija, yra jos daugiadimensiškumas (Urbšienė L., 2011, p. 210).

Moderniosios globalizacijos periodas (1750 – 1970 m.), arba „Pirmoji globalizacijos era“ pagal M. B. Steger (2008), pirma globalizacijos banga (1870 – 1914) pagal Baldwin ir Martin (1999) bei Artis ir Okubo (2008). Nors skirtingi autoriai nurodo skirtingas periodo pradžios datas, pagrindinis veiksnys yra industrinė revoliucija, prasidėjusi Didžiojoje Britanijoje ir iš esmės nulėmusi radikalius ekonominius, politinius, institucinius ir organizacinius pasikeitimus. Periodui būdingas mokslo ir technologijos šuolis, lėmęs pasaulinių tinklų ir srautų išplitimą ir išitvirtinimą. Vakarų ekonominės galios išaugimą ir jos kultūrinę įtaką likusiam pasauliui (globalizacija kaip universalizacija ir versternizacija). Periodui taip pat būdingas Europos ir Amerikos karinių bei politinių ambicijų išaugimas, nulėmęs tų šalių kolonijų tinklo susiformavimą, transatlantinę migraciją iš Europos į Naująjį pasaulį ir atitinkamai glaudžių ir intensyvių ryšių tarp dominijų ir kolonijų nusistovėjimą (Urbšienė L., 2011, p. 210). Kaip teigia V. Jusčius (2006, p. 6), kiekybine išraiška pasaulinė ekonomika iki Pirmojo pasaulinio karo kai kuriose srityse išties buvo labiau integruota negu dabar.

Tačiau šiuolaikinės integracijos kokybinė prigimtis yra skirtinga. Tarptautinė ekonominė integracija 1870–1914 m. buvo paviršutinė, apimanti pirmiausiai savarankiškų firmų produktų ir paslaugų mainus bei portfelinio kapitalo tarptautinį judėjimą.

Anot B. Melniko (2011, p. 41), subjektai reikėsi jau nebe vien tik valstybės ir jų grupės, bet ir įvairūs verslo subjektai ir jų grupės, taip pat įvairios nevyriausybinės organizacijos, partijos ir judėjimai. Globalizacijos procesais buvo apimtas visas pasaulis, šiuo etapu pasaulyje susiformavo šiuolaikinės nacijos, jų sukurtos ir išplėtos nacionalinės valstybės, šiuolaikinė nacionalinių valstybių sistema, susiformavo ir globaliu mastu paplito šiuolaikiniai nacionalinės valstybės modeliai, susiklostė visuomenės organizavimo nacionalinių valstybių pavidalu standartai, susiformavo globalųjį mastą apimanti Jungtinių Tautų sistema, kurią sudaro beveik du šimtai nacionalinių valstybių; pažymėtina, kad šis globalizacijos etapas apima labai sudėtingą globalaus masto transformaciją iš situacijos, kurioje pasaulyje buvo susiformavusios ir išplėtos kelių metropolijų valdomos globalios kolonijų sistemos, į situaciją, kurioje įvyko šių kolonijų virtimas naujų suverenių iš ankstesnės metropolijų įtakos išėjusių nacionalinių valstybių visuma.

Šiuolaikinės globalizacijos periodas (nuo 1970 m.) yra politikų suplanuotas reiškinys, siekiant pašalinti sienas, trukdančias prekybai, kad pagreitėtų ne tik klestėjimas ir gerovė, bet ir padidėtų tarpusavio priklausomybė, siekiant sumažinti karo grėsmes (Urbšienė L., 2011, p. 210). Kaip teigia D. Held ir kt. (2002), šiuolaikinė globalizacija prasidėjo po Antrojo pasaulinio karo ir kad būtent karas lėmė naujosios pasaulio politinės tvarkos, kurios ašis yra Jungtinių Tautų Organizacija ir jos pagrindinės institucijos, susiformavimą, prekybos barjerų ir kapitalo apribojimų eliminavimą. Šiuo laikotarpiu vyko sparti politinė ir ekonominė globalizacija, kurią lėmė prekybos liberalizavimas, veikiamas GATT ir Pasaulio prekybos organizacijos (Dreher A. ir kt., 2008).

Kaip teigia V. Vinciūnienė ir J. Dadurkaitė (2011, p. 243), globalizacija XX a. aštuntajame dešimtmetyje skatino trys pagrindinės jėgos: a) daugialokacinė (geografiškai išsimėčiusi) gamyba; b) naujų informacijos ir ryšio technologijų naudojimas; c) vyriausybės ir globalių institucijų (TVF, PB bei PPO) vykdomos trys tarpusavyje susijusios strategijos: pirma, vietinės ekonominės veiklos (pradedant finansų rinkomis) dereguliavimas; antra, tarptautinės prekybos ir investicijų liberalizavimas; trečia, valstybinių įmonių privatizavimas.

Globalizacijos procesai realiai tampa svarbiausias veiksnys, skatinantis esminius kokybinius pokyčius visose socialinio, ekonominio, politinio gyvenimo, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, verslo ir viešosios veiklos srityse; mūsų dienomis globalizacijos procesų reikšmingumas didėja itin smarkiai, nes būtent globalizacijos procesuose glūdi esminės prielaidos adekvačiai suvokti šiuolaikinius iššūkius, tinkamai reaguoti į naujai sprendinias problemas bei kryptingai tobulinti ir efektyvinti veiklą visose šiuolaikinės visuomenės gyvenimo srityse. Itin reikšmingais globalizacijos procesuose dalyvaujančiais subjektais šalia valstybių, jų grupių ir tarpvalstybinių tarptautinių

organizacijų, šalia nacionalinio ir tarptautinio verslo subjektų bei įvairių nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinių organizacijų ir judėjimų tampa tarptautinėse ir globaliose erdvėse veikiantys individai. Prioritetinė globalizacijos procesų apraiška – esminiai kokybiniai pokyčiai, būdingi šiuolaikinių ekonominių, socialinių, kultūros, informacinių erdvių, šiuolaikinių nacijų ir nacionalinių valstybių, ir įvairių tarptautinių bendrijų tolesnei evoliucijai bei tolesnės raidos formų ir prioritetų. Akivaizdu, kad globalizacijos procesų kontekste neišvengiamai vyks esminiai kokybiniai pokyčiai, būdingi tiek daugeliui šiuolaikinių nacijų ir nacionalinių valstybių, tiek įvairioms daugianacionalinėms struktūroms ir erdvėms, tiek įvairių tarptautinių organizacijų bei kitų subjektų administruojamoms įvairaus pobūdžio politinėms, gynybinėms, ekonominėms ir kitokioms sistemoms. Itin reikšmingu globalizacijos procesų aktyvinimo veiksmu laikytina modernių informacinių ir telekomunikacinių technologijų bei komunikavimo ir susisiekimo technologijų, taip pat perspektyvių tinklaveikos formų ir priemonių plėtra ir sklaida. Itin svarbi globalizacijos procesams būdinga aplinkybė ta, kad spartėjančios globalizacijos sąlygomis pasireiškia vis daugiau globalaus masto problemų, kurių sprendimas įmanomas tik globaliu mastu plėtojant kryptingą tarptautinę veiklą (Melnikas B., 2011, p. 43).

Anot L. Urbšienės (2011, p. 213), iki XX a. vidurio vyravo ekonominiai ir prekybiniai, politiniai arba technologiniai veiksniai, o nuo XX a. vidurio atsirado socialiniai, kultūriniai ir ekologiniai veiksniai. Tačiau jie yra daugiau globalizacijos pasekmė ir tuo skiriasi nuo ekonominių, technologinių ir politinių veiksnių, kurie yra priežastis.

Globalizacijos procesai istoriškai reprezentavo ir vis dar reprezentuoja visuomenėje susiklosčiusius bei išryškėjusius polinkius plėtoti internacionalizavimą globaliu mastu, suvokiant, kad įvairiais laikotarpiais supratimas apie globalų mastą bei globalias erdves ribotas atitinkamam laikotarpiui būdingu pasaulio pažinimu: atsižvelgiant į istoriškai plėtojamą pasaulio pažinimo lygį, keitėsi suvokimas apie globalias erdves ir veiklos jose galimybes (Melnikas B., 2013, p. 135).

Apibendrinant galima teigti, kad istorinėje eigoje globalizacijos samprata evoliucionavo, o pastaruoju metu itin priklauso nuo ekonominių svyravimų. Globalizacija turi savo raidos etapus ir sunku prognozuoti ne tik jos baigtį, bet ir kokias nors artimiausias stadijas, nors apskritai globalizacija turi tendenciją gyvuoti. Kita vertus, nereikia skubėti visus naujus procesus vadinti globaliais. Vis dėl to pasaulis tampa pasauliu „be sienų“, ekonomika tampa globali, kompanijoms sudaromos galimybės formuoti transnacionalinius verslo bei finansinius tinklus. Globalizacija šiandien jau ne tik verslo transnacionalizacija, bet ir makroekonominis, politinis, kultūrinis, teisinis, socialinis procesas, t.y. kokybiniai pokyčiai visuomenės gyvenime.

1.3. Globalizacijos ypatumų raiška ir poveikis valstybei ir jos ekonomikai

Kaip teigia L. Petrauskaitė – Senkevič (2011), globalizacijos procesai kasdien įgauna spartesni

tempą. Jos įtakos nebeišvengia nei viena pasaulio šalis. Mokslininkai jau keletą dešimtmečių nagrinėja globalizacijos procesus, bando nustatyti, kokį poveikį jie daro vienai ar kitai šalies gyvenimo sričiai. Šiandien globalizacija suprantama kaip visą pasaulį apimančių reiškinių skverbimasis į atskirų šalių gyvenimą. Šį procesą sukelia naujos komunikavimo galimybės, stiprėjantys tarptautiniai ryšiai finansų, prekybos ir kitose rinkose. Globalizacija pasireiškia ekonomikoje (Gyls P., 2007; Niedvaras J., 2008; Juščius V., 2004), politikoje (Grižas A., 2006), kultūroje (Čiegis R. ir kt., 2008), moksle, religijoje ir kitose sferose. Taip atskirų valstybių ūkiai integruojasi vieni į kitus ir pamažu kuriasi vieninga rinka, kuriai nėra sienų.

Pasak M. Castells (2005, p. 109 – 110), globalinė ekonomika – tai ekonomika, galinti veikti kaip vienas mechanizmas realiu ar pasirinktu laiku visame pasaulyje, kitaip nei pasaulio ekonomika, kuri reiškia kapitalo kaupimą, kuris vyksta visame pasaulyje. Globaline ekonomika galėjo tapti tik tuomet, kai informacijos ir ryšio technologijomis buvo sukurta nauja infrastruktūra. Autorius tvirtina, kad globalinė ekonomika egzistuoja, nes viso pasaulio ekonomikos yra priklausomos nuo savo globalizuoto branduolio veiklos efektyvumo. Todėl pateikia tikslesnę globalinės ekonomikos apibrėžimą: tai yra ekonomika, kurios svarbiausios sudedamosios dalys instituciniu, struktūriniu bei technologiniu atžvilgiais pajėgia dirbti planetos mastu, kaip visuma, realiu ar pasirinktu laiku.

Anot A. R. Grižo (2000, p. 42), šių dienų ekonomikos globalizacija yra keleto krypčių: globalinių transnacionalinių korporacijų atsiradimas, ekonomikos regionalizavimas, pasaulinės prekybos plėtra, konvergencijos tendencijos ir finansinė globalizacija. Taigi globalizacija, suprantama, kaip vis didėjanti nacionalinių ūkių integracija ir bendrosios, be sienų, rinkos kūrimas. Globalizacijos varomoji jėga yra transnacionalinės korporacijos. Finansinė globalizacija – transnacionalinių korporacijų tarptautinių investicijų padarinys. P. Gyls (2008, p. 397) papildoma, jog šalys ir atitinkamai jų valstybės institucijos, vykstant internacionalizacijai, dalį savo sprendimų laisvės praranda, tačiau šalims vis įvairesnėmis formomis ir vis intensyviau dalyvaujant tarptautiniame gyvenime, valstybei keliami reikalavimai užtikrinti tarptautinių ryšių naudingumą, stabilumą, teisingumą ir t.t. Individai, firmos be valstybės pagalbos dažnai to pasiekti negali. Taigi šiuos požiūriu internacionalizacija skatina valstybės tarptautinio vaidmens didėjimą.

M. Castells (2005, p. 292) nuomone, finansų rinkų ir valiutos rinkų tarpusavio priklausomybė visame pasaulyje susieja nacionalines valiutas. Nuolatinis dolerių, jėnų ir eurų konvertavimas vienu į kitus reikalauja sistemingo šių valiutų koordinavimo kaip vienintelės priemonės, galinčios palaikyti tam tikrą stabilumą valiutų rinkoje, o sykiu ir pasaulio investicijų bei prekybos srityse. Jei valiutų kursai yra sistemingai susiję tarpusavyje, tai ir pinigų politikos strategijos yra arba bus tarpusavyje susijusios. Ir jei pinigų politikos strategijos yra kaip nors derinamos viršnacionaliniu lygmeniu, tai ir bazinės palūkanų normos, pagaliau ir biudžeto politikos yra arba bus derinamos tarpusavyje. Vadinasi, pavienės valstybės nebevaldo arba nebevaldys fundamentalių savo ekonominių politikų elementų.

Europos Sąjungoje pinigų politiką ir bazines palūkanų normas nustato Europos centrinis bankas, todėl nacionalinių valstybių biudžetų savarankiškumas apsiriboja išteklių skirstymu laikantis makroekonomikos pusiausvyros reikalavimų, kuriuos nustato nepriklausomi finansų ekspertai, o kontroliuoja Europos Komisija.

Anot A. R. Grižo (2000, p. 6), tarptautinė valiutos sistema yra kertinis tarptautinės ekonomikos akmuo. Ji palengvina pasaulinės prekybos plėtrą, užsienio investicijas ir pasaulinę tarpusavio priklausomybę. M. Castells (2005, p. 302) svarsto, jog jei nacionalinė valstybė neįstengia užtikrinti savo ekonomikos konkurencingumo globaliniame kontekste, tuomet ji vis menkiau sugeba kontroliuoti pinigų politiką, sudarinėti savo biudžetą, organizuoti gamybą bei prekybą, rinkti mokesčius iš bendrovių bei vykdyti savo išsipareigojimą teikti socialines lengvatas. Ji praranda didžiąją savo suverenios ekonominės galio dalį, nors ir atlieka kai kurias reguliavimo funkcijas bei vykdo sąlyginę savo pavaldinių kontrolę. Tačiau ji tebėra strateginė veikėja, kontroliuojanti sąlygas, nuo kurių priklauso jos ekonominės veiklos kokybė. Kad išsaugotų šias funkcijas, valstybė turi susisaistyti tarpusavio priklausomybės ryšiais platesniame ekonomikos procesų, kurių pati nekontroliuoja, tinkle. Kasdien, kaip teigia A. R. Grižas (2000, p. 43), valiutinių operacijų skiriama užsienio prekybai realizuoti. Šitokia situacija būtų neįmanoma, jeigu valstybių vadovybės nepalaikytų finansinės globalizacijos. Judėjimą bendrosios rinkos kryptimi reikia nuolat skatinti – pašalinti ribojimus užsienio investicijoms ir atlikti tarptautines finansines operacijas. Būtent liberalizacijos dėka finansinėje srityje pagrindiniu globalizacijos požymiu tapo tarptautinis kapitalo judėjimas. Tarptautinių finansų rinkų globalizacija yra glaudžiai susijusi su procesais, vykstančiais pasaulinėje prekyboje, su daugelio šalių poreikių augimu, finansuojant ir aprūpinant prekių srautų judėjimą, taip pat atskirų valstybių išėjimu į pasaulinę rinką. Pasaulyje, kur kapitalas nebeturi konkrečios buveinės, o nacionalinės vyriausybės beveik nebekontroliuoja finansinių srautų, dauguma ekonominės politikos svertų jau nebeveikia. Sparčiai didėjantis viršnacionalinių organizacijų poveikis pagreitino silpnų rajonų nušalinimą ir sykiu kūrimą naujų išteklių paskirstančių kanalų, kurių bent jau iš dalies nekontroliuoja nacionalinės valstybės.

Anot J. Tomlinsono (2000, p. 23), viena iš pagrindinių šiuolaikinės pasaulinės ekonomikos raidos tendencijų – tarptautiniu mastu paplitęs kompanijų susilieėjimas ir įsigijimų procesas. Greitesnį susilieėjimų ir įsigijimų procesą skatina pasaulinės ekonomikos globalizavimas ir tarptautinės prekybos liberalizavimas. Kaip pavyzdys, bendrosios Europos rinkos su euro valiuta. Dėl konkurencinės kovos pasaulio rinkose ir jos didėjimo, silpnėja valstybės kontrolė ir reguliavimas, valstybės įtaka daugumai ekonomikos sričių. Privačioms kompanijoms buvo atverta labai perspektyvi telekomunikacijų rinka.

Kita svarbi ekonominė problema, su kuria susiduriama spartėjant globalizacijai, yra privatizacija, kurios tempai Europoje pastaraisiais metais padidėjo. Ji vyksta telekomunikacijų ir komunalinių paslaugų sektoriuje.

Būtina paminėti, ir kitų šalių investicijas, ir transnacionalines korporacijas. Anot Z. Bauman (2002, p. 90), užsienyje pastatyti gamybiniai ar kitokio pobūdžio objektai gali turėti mišrų kapitalą arba visiškai priklausyti užsieniečiams. Užsienio investicijos įvairiose šalyse daro skirtingą įtaką ekonominei ir socialinei raidai. Tiesioginės užsienio investicijos didėja sparčiau negu tarptautinė prekyba. Tiesioginiai investuotojai – transnacionalinės ir tarptautinės korporacijos užtikrintai pirmauja pasaulinės ekonomikos internacionlizacijos procese. Tiesioginės užsienio investicijos daugiausia koncentruojamos labiausiai išsivysčiusiose pasaulio valstybėse. Tiesioginės užsienio investicijos yra pagrindinė globalizacijos varomoji jėga. Ji atsiranda dėl didėjančios konkurencijos, rinkų liberalizacijos ir atsiradusių naujų kapitalinių judėjimų sričių, dėl naujų užsienio kapitalo investavimo galimybių. Tačiau kai kurie autoriai išvelgia šių procesų neigiamas pasekmes nacionalinei valstybei. Nacionalinė valstybė irsta, o gal net ir nyksta. Ardamosios jėgos būtent ir yra transnacionalinės, nes šios jėgos yra anoniminės ir jas sunku apibrėžti. Jos nesudaro vieningos sistemos ar tvarkos, nėra aptariamų jėgų vieningumo ar tikslingo derinimo. Rinka yra ne tiek sandėriais grindžiama konkuruojančių jėgų sąveika, kiek priešingomis kryptimis veikiančių paskatų konfliktas.

Kaip teigia R. Grižas (2000, p. 69), Vidurio ir Rytų Europoje dar yra nemažai kliūčių, stabdančių užsienio investuotojų veiklą. Prie jų priskiriama: teisinių nuostatų ir sąlygų nestabilumas; sunkumai gauti informaciją; valiutiniai ribojimai; administraciniai formalumai; neišspręsti nuosavybės teisės klausimai; dideli mokesčiai; palyginti silpna infrastruktūra (bankai, telekomunikacijos).

Globalizacijos grėsmę kaip nacionalinei valstybei iš ekonominės pusės analizavo Z. Bauman. Anot autoriaus (2002, p. 90), suverenios valstybės anksčiau įvedinėdavo tai importo, tai eksporto draudimus, rėsdavo muitinių barjerus, skatindavo vidaus paklausą. Dabar didžioji dauguma suverenių valstybių nebeturi tam priemonių ir ambicijų. Tampa sunku išlaikyti patį skirtumą tarp vidaus ir globalinės rinkos. Dėl neriboto ir nesustabdomo laisvosios prekybos taisyklių plitimo ir daugiausia dėl laisvo kapitalo bei finansų judėjimo „ekonomika“ vis labiau išlaisvinama iš politinės kontrolės. To, kas beliko iš politikos, turi imtis valstybė, tačiau valstybei neleidžiama liesti nieko, kas susiję su ekonominiu gyvenimu: visus tokio pobūdžio veiksmus pasitiks staigus, nirtulingas baudžiamasis pasaulio rinkų atsakas.

Prie ekonomikos būtų galima priskirti ir informacijos valdymo valstybėse sferą. Informacija ir jos medijos tampa vis labiau nepriklausomos ir globalios, apimančios visą pasaulį, todėl nacionalinė valstybė nebegali jų kontroliuoti. Negalėdama kontroliuoti informacijos srautų ji praranda savo galią. Pasak M. Castells (2005, p. 306), valstybė kovodama dėl informacijos valdymo šią kovą pralaimės, o šiuo galutiniu pralaimėjimu bus prarastas ir valstybės galios kertinis akmuo.

Kaip teigia Z. Bauman (2002, p. 106), globalinių finansų, prekybos ir informacijos srityse vykstantiems procesams labai naudingos „silpnos valstybės. Tarpvalstybinės, viršvietinės institucijos, kurios buvo įkurtos ir, kurioms leista veikti pritarus globaliniam kapitalui, sąmoningai ar nesąmoningai

sutartinai spaudžia visas savo nares bei nepriklausomas valstybes sistemingai naikinti viską, kas tik galėtų sulaikyti ar sulėtinti laisvą kapitalo judėjimą ir apriboti rinkos laisvę. Išankstinė, nuolankiai išpildoma sąlyga norint gauti pasaulio bankų ir valiutos fondų finansinę paramą – kuo plačiau atverti vartus ir išmesti iš galvos visas mintis apie savarankišką ekonominę politiką. Silpnos valstybės užtikrina truputį tvarkos, kuri reikalinga verslo reikalams tvarkyti, tačiau jos nepajėgia kaip nors veiksmingai apriboti globalinių kompanijų laisvę.

Konkrečios valstybės galios, gyvybingumas priklauso ir nuo to, kokia yra pati valstybė. Globalizacijos poveikis šalies politinei (ir ekonominei) padėčiai, požiūriui į valstybę priklauso nuo nacionalinių institucijų struktūros veikimo būdų. Tose šalyse, kur gerovės valstybė yra išplėtotą ir įtraukia visus gyventojus, kur yra gera užimtumo politika, kur socialinės apsaugos priemonės apsaugo žmones nuo internacionalizacijos, vadinasi, ir globalizacijos, sukeltos pajamų sumažėjimo ir nedarbo rizikos, rinkėjai ne taip priešiška žiūri į globalizaciją, palankiau vertina valstybės institucijas.

Ekonomine prasme, mažosios valstybės kur kas labiau nei vidutinės priklauso nuo prekybos. Jos suinteresuotos prekiauti su kuo daugiau valstybių ir mažinti priklausomybę nuo vienos ar kitos didžiosios valstybės. Šių valstybių ekonominio klestėjimo paslaptis – ekonominė specializacija. Tačiau specializacija suponuoja priklausomybę kitose srityse. Tad mažųjų valstybių tikslas – siekti, kad jų pagrindinės ekonominės partnerės (supervalstybės, didžiosios, vidutinės valstybės) būtų draugiškos. Todėl praktiniu lygmeniu mažosios valstybės siekia įsitraukti į politines – karines sąjungas, kuriose būtų ir tų valstybių pagrindinės ekonominės partnerės.

Anot F. Schreirer (2010, p. 14), pasaulis šiandien atsidūrė blogiausioje ekonominėje ir finansinėje krizėje nuo Didžiosios Depresijos laikų. Krizė yra rezultatas silpnos liberalistinės sistemos, kuri per praėjusius tris dešimtmečius suformavo globalinę ekonominę politiką. Politinės nesėkmės ir silpnas valdymas daugelyje pažangių šalių paaštrino pačią krizę. Bankų mokama kaina norint išgelbėti ir restruktūrizuoti kapitalą pasiekė beprecedentinį lygį. Kaip bebūtų, neigiamas poveikis ekonomikai, prarasta produkcija ir darbo bei užimtumo problemos tampa svarbiausia problema ir rūpesčiu. Taip pat didėja problema dėl didelių valstybių įsiskolinimų viena kitai.

Pats žodis „globalizacija“ gali reikšti ekonominį, socialinį, politinį ar verslo reiškinių. Bendriausia prasme šis žodis naudojamas apibrėžti pasaulinį verslo veiklos, konkurencijos ir rinkų vystymąsi šalių ekonomikoms tampant vis labiau priklausomoms vienoms nuo kitų (Stonehouse G. ir kt., 2004). V. Pukelienė (2008) globalizaciją apibūdina kiek detaliau: tai yra liberalizacija, kaip sienų tarp valstybių nykimas; pasaulio, kaip namų suvokimo raida; kultūros ir vartojimo universalizacija; pasaulio institucijų kūrimasis. Abu minėti apibrėžimai yra bendriniai, tačiau ir pats globalizacijos procesas yra labai abstraktus, tad detaliau galima nagrinėti tik konkrečias globalizacijos dalis.

3 lentelėje pateikiami pagrindiniai įvairių mokslininkų susisteminti globalizacijos ypatumai.

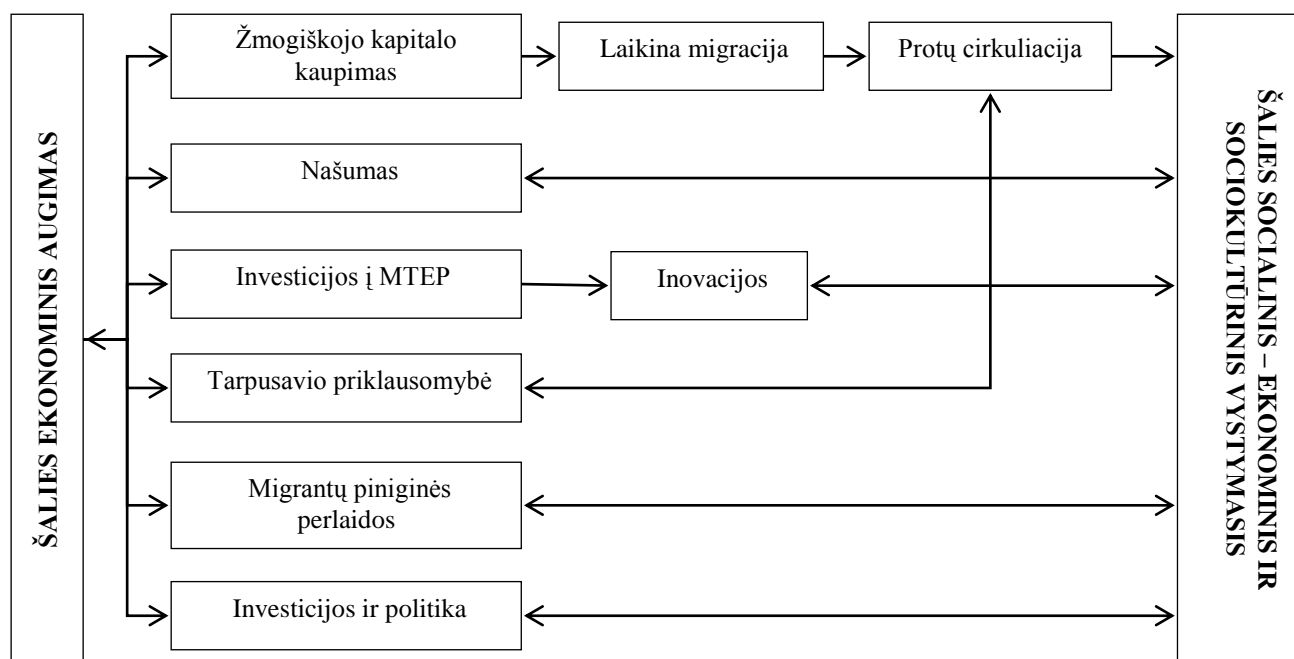
3 lentelė. Pagrindiniai globalizacijos bruožai

V. Pukelienė (2008)	<ul style="list-style-type: none"> • besiformuojantys universalūs kultūros kintamieji; • didėjanti nacionalinių ekonomikų tarpusavio priklausomybė; • didėjanti prekių, darbo ir kapitalo rinkų integracija; • didėjantis verslo vaidmuo (TUI, susiliejimai, įsigijimai ir pan.); • pasaulio institucijų kūrimasis bei veiklos plėtra; • nykstančios nacionalinės šalių ribos; • laiko ir erdvės mažėjimas dėl komunikacijos priemonių pažangos; • bendra demokratijos plėtros politika; • greičiau plintančios žinios, inovacijos, patirtis.
G. Stonehouse (2004)	<ul style="list-style-type: none"> • technologiniai veiksniai: • industrializacija; • transporto revoliucija; • informacijos ir komunikacijos revoliucija; • ekonominiai veiksniai: • didėjančios pajamos; • pasaulinės prekybos vystymasis; • pasaulinių finansinių rinkų integracija; • laisvos rinkos jėgos; • pasaulinė konkurencija. • socialiniai veiksniai: • vartotojiškumas; • vartotojų pomėgių panašėjimas; • aukštesnio lygio išsilavinimas ir kvalifikacijos. • politiniai veiksniai: • sumažinti tarptautinės prekybos barjerai; • intelektinės nuosavybės teisės; • privatizacija; • techninių standartų įsigaliojimas.
R. Baldwin (2006, p. 9)	<ul style="list-style-type: none"> • industrializacija/ deinstrunlizacija; • tarptautinė divergencija/konvergencija; • prekyba; • augimas; • urbanizacija; • tarptautiniai skirtumai.
V. Vinciūnienė, J. Dadurkaitė (2011)	<ul style="list-style-type: none"> • nacionalinių ekonomikų integracija, rinkos santykiams plintant pasaulio mastu; • didėjantys ir valstybių bei regionų sienas kertantys gamybos veiksmų bei prekių ir paslaugų srautai; • besiplečiantys tarpregioninės sąveikos tinklai.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal lentelėje nurodytus autorius

3 lentelėje pateikti keleto autorių išskiriami globalizacijos faktoriai. Svarbu paminėti, kad globalizacija pati savaime gali būti ir priežastis, ir pasekmė (Scholte J. A., 2005), tad lentelėje minėtus ekonominius procesus galima traktuoti ir kaip globalizacijos padarinį, ir kaip veiksnius, kuriems pasireiškiant vyksta globalizacijos procesas. Kaip teigia G. Jatuliavičienė (2009, p. 56), globalizuotoje pasaulio ekonomikoje, apibūdinamoje didėjančia konkurencija, integracija ir liberalizacija tarptautinėse rinkose, valstybių ateitis, jų perspektyvos požiūriu, vis labiau yra lemiama tarptautinių ekonominių ryšių, todėl tarptautinė prekyba įgyja iki šiol nematytą reikšmę, jai esant viena esminių ir labiausiai išvystytų tarptautinių ekonominių santykių forma. Tarptautinės prekybos (eksporto–importo), kaip pagrindinės BVP sudedamosios dalies, plėtra yra vertinama kaip stabilų ekonomikos augimą užtikrinantis veiksnys. Glaudūs tarptautiniai ekonominiai ryšiai ypač svarbūs mažoms valstybėms tiek dėl išteklių ribotumo, tiek dėl mažų vietos rinkų.

R. Daugėlienė ir R. Marcinkevičienė (2009), apibendrinusios daugelį mokslinių darbų, pastebi, kad ekonomikos vystymasis yra lemiamas įvairių reiškinių (žr. 2 pav.).

Šaltinis: Montvilaitė K., Ruplienė D., 2011, p. 85

2 pav. Veiksniai, spartinantys šalies ekonominio augimo tempus

K. Montvilaitė ir D. Ruplienė (2011, p. 86) patvirtina tarptautinės prekybos naudą ekonominiam augimui, t.y. didėjant eksportui, paspartėja ekonominio augimo tempai. Kita vertus, išskirti galimi neigiamo poveikio aspektai, kai užkertamas kelias vidaus rinkos augimui ir plėtrai, kai ELG (eksporto inicijuotas augimas) tampa tarp mažiau išsivysčiusių šalių varžymosi tarpusavio priežastimi, paskatinami konfliktai tarp išsivysčiusių šalių ir mažiau išsivysčiusių šalių darbuotojų bei dėl investicijų bumo sukuriama finansinis nestabilumas ir sustiprinama mažiau išsivysčiusių šalių priklausomybė nuo išsivysčiusių ekonomikų ir t.t. Išnagrinėjus darbo jėgos mobilumo ekonominio augimo tempams įtakos aspektus, apibendrinta NELM (naujosios darbo migracijos ekonomikos) teorija, kur išskirta, kad daugumoje tyrimų migracijos įtaka ekonominio augimo tempams laikoma teigiama dėl žmogiškojo kapitalo formavimo, tačiau, kai nagrinėjamas protų nutekėjimo aspektas – poveikis augimo tempams yra žalingas. Kita vertus, protų nutekėjimo problema nėra vien neigiamas pobūdžio ekonominio augimo tempams, nes pinigines perlaidos tiesiogiai priklauso nuo išsilavinimo lygio, t.y. kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo labiau tikėtina, kad perlaidos bus didesnės. Taip pat išskirta, kad migracijos teigiamas poveikis ekonominio augimo tempams gali pasireikšti per migrantų įgytas svečioje šalyje idėjas, žinias, verslumą, o tai teigiamai veikia ne tik šalies plėtrą, bet ir jos modernizavimą. Neigytvus aspektas tas, kad kvalifikuota darbo jėga iš besivystančių šalių perkeliama į išsivysčiusias, taip dar labiau paspartindama pastarųjų šalių ekonominio augimo tempus ir atitolindama besivystančių šalių konvergenciją.

Ekonomikoje globalizacija nusako pokyčius pasaulio ir regionų ekonomikoje, kylančius dėl laisvo finansinio, žmogiškojo ir kitokio kapitalo judėjimo, intensyvios tarptautinės prekybos, kultūrinių ir kitokių mainų. Globalizacija siejama ir su kultūra, t. y. su gyvenimo būdo, požiūrių, vartojimo ir pan. supanašėjimu tarp pasaulio gyventojų (Čiarnienė R., 2008, p. 48). Ekonomikos dydis tampa mažiau reikšmingas ekonominiams rodikliams, kai šalis tampa atvira prekybai. Pastebėta, kad kuo mažesnė ekonomika, tuo atvirumo poveikis augimui didesnis. Atviros ekonomikos yra linkusios konverguoti, o uždaros ekonomikos šios tendencijos neturi. Taigi atvirumas spartina ekonominio augimo tempus ir didina pajamų lygį (Montvilaitė K., Ruplienė D., 2011, p. 86).

Spartūs globalizacijos procesai pastaraisiais dešimtmečiais skatina ne tik valstybių, bet ir globalios atsakomybės institucijų pokyčius. Keičiasi tarptautinių ir nacionalinių nevyriausybinių organizacijų, oficialių tarptautinių organizacijų, specialių fondų veiklos pobūdis, funkcijos bei galimybės sąlygoti tarptautinius ekonominius ir politinius veiksnius. Ypač svarbi nevyriausybinių organizacijų įtaka keliant naujas idėjas, skleidžiant informaciją, dalyvaujant lobistiniuose veiksmuose. Per pastaruosius keturis dešimtmečius nevyriausybinių organizacijų skaičius išaugo šešis kartus. Globali informacinių technologijų plėtra pakeitė tarptautinių organizacijų komunikavimo būdus, apjungė geografiškai išskaidytų grandžių darbą (Juščius V., 2006, p. 14).

Taip pat globalizacija yra atskirų susijusių įvykių ir procesų rezultatas. Šie įvykiai ir procesai yra (Profesinių sąjungų vadovas apie globalizaciją, 2002, p. 9):

- tiesioginių užsienio investicijų, dėl kurių didėja tarptautinių bendrovių vaidmuo ir sąlyginė jų reikšmė;
- finansų rinkų internacionalizavimas;
- komunikacijų ir transporto technologijų raida ir sklaida;
- valstybinio reguliavimo panaikinimas ir liberalizavimas;
- valstybinio sektoriaus privatizavimas.

Nauja yra tai, kad valstybė, tiesiogiai neįsitraukdama į ūkinę veiklą, tampa apgalvotų tendencijų katalizatoriumi. Skatindama pageidaujamus procesus ir „statydama užtvaras“ nepageidaujamiems procesams, valstybė padeda rinkos mechanizmui funkcionuoti dabartiniame etape (Juščius V., 2006, p. 13).

Įdomu ir tai, kad atsisakydamos neveiksmingų (o neretai ir žalingų) reguliavimo formų ir metodų išvystytų šalių vyriausybės neišvengiamai didina savo įtaką gyvybiškai svarbiuose ekonomikos sektoriuose (transporto, sveikatos apsaugos, energetikos, švietimo, fundamentaliųjų mokslų tyrimo ir kt.). Be to, prioritetiniu valstybės uždaviniu tampa ne tik rinkos mechanizmo pagrindų apsauga (antimonopolinė politika ir praktika), bet ir vartotojų saugumas. Akivaizdžiai svarbus darosi valstybės siekis aprūpinti vartotojus kuo išsamesne ir patikimesne informacija, kurios reikia ekonominiams sprendimams. Valstybės atliekamos funkcijos brandžioje rinkos ūkio sistemoje ir

jos formavimosi proceso metu kokybiškai skiriasi (Juščius V., 2006, p. 13).

Apibendrinant galima teigti, kad globalizacijos ypatumai pasireiškia valstybėje per įvairias veiklos sritis: ekonomiką, politiką, kultūrinį ir socialinį gyvenimą, aplinkos apsaugą. Taip pat globalizacijai būdingi reiškiniai daro poveikį ekonomikai, kas lemia įvairius politinius sprendimus, siekiant apsaugoti valstybės interesus ir verslo plėtrą. Ekonomikoje globalizacija nusako pokyčius pasaulio ir regionų ekonomikoje, kylančius dėl laisvo finansinio, žmogiškojo ir kitokio kapitalo judėjimo, intensyvios tarptautinės prekybos, kultūrinių ir kitokių mainų. Valstybė, tiesiogiai neįsitraukdama į ūkinę veiklą, tampa apgalvotų tendencijų katalizatoriumi. Skatindama pageidaujamus procesus ir „statydamą užtvaras“ nepageidaujamiems procesams, valstybė padeda rinkos mechanizmui funkcionuoti dabartiniame etape.

2. GLOBALIOS EKONOMIKOS PROCESŲ VERTINIMAS

2.1. Globalizacijos rodikliai ir indeksai

Vertinant šalies globalizacijos mastą, skaičiuojami atskiri šį procesą geriausiai atspindintys rodikliai, kurie vėliau dažniausiai agreguojami į globalizacijos indeksus. Mokslininkai naudoja skirtingus rodiklių rinkinius bei skirtingą metodiką indeksams skaičiuoti, tai ir nulemia šalies globalizacijos reitingus (Žičkienė S., 2008, p. 31).

Gana plačiai žinomi bandymai įvertinti globalizacijos procesų apimtį šalies lygmenyje. Atskirose globalizacijos plėtros sferose – ekonominėje, kultūrinėje, socialinėje, politinėje – naudojami įvairūs kiekybiniai rodikliai. Siekiant išmatuoti globalizacijos reiškinį kaip visumą, sudaromi integruoti rodiklių rinkiniai, mėginama globalizacijos mastą įvertinti vienu kompleksiniu rodiklių rinkiniu (Pekarskienė, Susnienė, 2012, p. 547). Atskirų globalizacijos sferų bei aspektų analitikai jų statikos ir dinamikos apibūdinimui naudoja dalinius tik tam tikrai posistemei būdingus rodiklius (Juščius V., 2006, p. 8).

Pramonės Mokslo ir Technologijų darbo grupė šalies globalizacijai įvertinti naudoja devynis santykinis rodiklius (BVP vienam gyventojui, tyrimų ir plėtros srityje dirbančiųjų dalį, telefonų tankį, interneto tankį ir kt.), kurių kiekvieno maksimalus įvertis gali būti vienetas. Šalys lyginamos pagal atskirus rodiklius ir pagal globalizacijos indeksą, kuris gaunamas sumuojant įverčius (Žičkienė S., 2008, p. 31). 4 lentelėje pateikiami L. Urbšienės (2012) įvairių mokslininkų darbuose susisteminti ekonominės globalizacijos pagrindiniai indikatoriai ir rodikliai.

4 lentelė. Ekonominės globalizacijos pagrindiniai indikatoriai ir rodikliai

Ekonominės globalizacijos aspektas	Matavimo aspektas	Indikatoriai, rodikliai
Prekyba	Ekstensyvumas	Užsienio prekybos apyvarta
	Intensyvumas	Užsienio prekybos apyvarta / BVP
	Stratifikacija	Šalių grupės eksporto dalis pasaulio eksporte
Finansų rinkos	Ekstensyvumas	Kapitalo srautai
	Intensyvumas, kapitalo mobilumas	Kapitalo srautai / BVP
	Ekstensyvumas	Užsienio valiutos rinkos apyvarta
	Ekstensyvumas	Privataus sektoriaus paskolų srautai į besivystančias šalis
	Ekstensyvumas	Portfelinės investicijos į užsienio vertybinių popierių
	Ekstensyvumas	Tiesioginės užsienio investicijos
	Kapitalo ir finansų rinkos integracija	Investicijų ir taupymo koreliacija
Industrializacija	Kapitalo ir finansų rinkos integracija	Palūkanų normos skirtumai
	Ekstensyvumas	Darbo jėgos pramonėje santykinė dalis visoje darbo jėgoje
	Ekstensyvumas	Miesto ir kaimo gyventojų santykis
Pajamų vienodėjimas	Intensyvumas	Vieno darbininko produkcijos kiekis per laiko vienetą
	Stratifikacija	Šalies vidutinių vieno gyventojų pajamų palyginimas su lyginamosiomis pajamomis

Šaltinis: Urbšienė L., 2012, p. 53

Ekonominė globalizacija gali būti matuojama erdvės, laiko ir sandaros aspektais. Tačiau toks globalizacijos suvokimas yra labai siauras ir vienpusis. Todėl jau XXI a. pradžioje mokslininkai pradėjo kiekybinius daugiadimensinius globalizacijos vertinimus, sukurdami daugiadimensinius indeksus.

Globalizacija, suprantama kaip kompleksiškas socialinio gyvenimo raidos fenomenas, apimantis ne tik ekonominę, bet ir politinę, technologinę, kultūrinę, karinę, ekologinę ir kitas sferas, todėl globalizacijos mastų ir eigos vertinimas taip pat turi būti kompleksiškas (Juščius V., 2004). Kaip teigia I. Pekarskienė ir R. Susnienė (2010, p. 187), atsiranda poreikis išmatuoti globalizacijos reiškinį kaip visumą, t.y. sudaryti integruotą rodiklių rinkinį – globalizacijos indeksą, nustatyti atskirų šalių globalizacijos laipsnį. Mokslininkai naudoja skirtingus rodiklių rinkinius bei skirtingą metodiką globalizacijos indeksams skaičiuoti, tai ir nulemia šalies globalizacijos reitingus. Skaičiuojant globalizacijos indeksus skiriasi duomenų apimtis, rodiklių skaičius, laiko periodai, duomenų šaltiniai ir kt. Įvairių vertinimo metodikų naudojimas generuoja skirtingus rezultatus, todėl šalies globalios integracijos mastą lemia naudojama metodika (Žičkienė S., 2008).

G indeksas. Anot L. Urbšienės (2012), vienas iš pirmų bandymų atlikti kiekybinį globalizacijos vertinimą yra XXI amžiaus pradžioje (2001 m.) Pasaulio rinkų tyrimų centre Randolph sudarytas G indeksas. Praktiškai jis buvo ekonominis indeksas (90 proc. sudarė ekonominė dimensija, po 5 proc. skiriant telefoniniams ryšiams ir internetui), sudarytas iš trijų indikatorių, kurių pagrindinis buvo prekyba (70 proc.) ir apėmė tiek besivystančias, tiek išsivysčiusias šalis. Nors pripažindamas politikos svarbą globalizacijos procese, indekso autorius, sudarydamas indeksą, vadovavosi nuostata, kad globalizacija yra procesas, sujungiantis šalių ekonomikas į vieną pasaulio ekonomiką.

Kearney/Foreign Policy (toliau Kearney/FP indeksas). 2001 m. paskelbtas Kearney/FP indeksas, kuris buvo keletą kartų modifikuotas ir yra gana plačiai naudojamas iki šiol. Jis buvo sudarytas vadovaujantis D. Held ir kt. (2002) ir J. A. Scholte (2005) daugiadimensine globalizacijos sąvoka ir apėmė keturias socialinio gyvenimo srities globalizacijos dimensijas: ekonominę, politinę, socialinę ir technologinę, kurioms apibūdinti Kearney atskirais metais naudojo nuo 11 iki 14 indikatorių. Indeksas įtraukia 72 šalių, sukuriančių 96 proc., pasaulio BVP ir apimančius 85 proc. pasaulio gyventojų, duomenis. Kearney/FP indeksui naudotas kur kas platesnis požiūris į globalizaciją (indeksas apima daugiau dimensijų ir indikatorių) negu G indeksas. Kearney/FP indeksas sudaromas kiekvienais metais, naudojant metinius šalių duomenis.

Kaip teigia I. Pekarskienė ir R. Susnienė (2010, p. 187), Kearney globalizacijos indeksas skaičiuojamas, vertinant šalies ekonominę integraciją, technologinius ryšius, asmeninius kontaktus ir politinius įsipareigojimus (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Kearney globalizacijos indekso rodikliai

Rodikliai, sudarantys globalizacijos indeksą	Svoris
--	--------

Ekonominė integracija	7
Prekių ir paslaugų prekyba (santykis su BVP)	2
Tiesioginės užsienio investicijos (santykis su BVP)	3
Portfelinės investicijos (santykis su BVP)	1
Gaunami mokėjimai	1
Asmeniniai kontaktai	3
Tarptautiniai turistai ir keliauninkai (santykis su gyventojų skaičiumi)	1
Tarptautiniai telefoniniai pokalbiai (vienam gyventojui)	1
Transferiniai mokėjimai (santykis su BVP)	1
Technologijos	3
Interneto vartotojų skaičius (vienam gyventojui)	1
Interneto domenų skaičius (vienam gyventojui)	1
Saugių serverių skaičius (vienam gyventojui)	1
Politinė integracija	3
Ambasadų skaičius šalyje	1
Narystė tarptautinėse organizacijose	1
Dalyvavimas JT Saugumo Tarybos misijose	1

Šaltinis: Pekarskienė I., Susnienė R. 2010, p. 187

Kaip teigia L. Urbšienė (2012), Kearney/FP indekso sudarymo metodologija pagrįsta Jungtinių Tautų vystymo programos Žmogaus socialinės raidos (angl. *UNDP Human Development*) indekso metodologija. Skaičiuojant kintamuosius, pridedami išoriniai ir vidiniai metiniai srautai, o suma padalijama pagal šalies bendrąjį vidaus produktą arba, kai kuriais atvejais, pagal gyventojų skaičių. Tai įgalina palyginti skirtingų dydžių šalių rodiklius. Kiekvieno kintamojo gauti duomenys yra „normuojami“: jų vertės lyginamos su ankstesnių metų ir su aukščiausia einamųjų metų verte. Gautas sunormuotų kiekvieno kintamojo rezultatas dauginamas iš „masto koeficiento“ (Pekarskienė I., Susnienė R., 2010, p.187). Pagal gautus rezultatus šalys yra ranguojamos nuo labiausiai globalizuotos (1 vieta) iki silpniausiai globalizuotos (72 vieta) pagal visas dimensijas, parodomas pasikeitimas ranginėje skalėje per metus. Globalizacijos indeksas dar detalizuojamas, parodant rangą pagal kiekvieną dimensiją ir rangą pagal kiekvieną indikatorių (Urbšienė L., 2012).

Daugelio autorių (Lockwood B., 2004; Martens P., Zyeiwtz D., 2006 ir kt.) nuomone, G ir Kearney/FP indeksai turi nemažai trūkumų, iš kurių esminiai:

- diskretinis indikatorių parinkimas ir svorių jiems priskyrimas;
- naudojami globalizacijos rezultatus apibūdinantys duomenys, bet nenaudojami globalizacijos veiksnių duomenys (pvz., nėra įtraukta prekybos ir kapitalo apribojimų);
- skaičiuojant prekybos rodiklius, neatsižvelgta į šalių dydį ir padėtį;
- duomenų normalizavimas imant rodiklio, šalies ir laiko eilutes (angl. *panel normalization*) yra nepatikimas, nes galutinis rezultatas per daug jautrus atskiros šalies kintamojo pasikeitimui (Lockwood B., 2004).

Todėl kuriant kitus indeksus buvo siekiama pašalinti šiuos trūkumus.

KOF (Dreher) globalizacijos indeksas. Indeksas skaičiuojamas nuo 1970 metų. Pirmąkart skaičiavimo rezultatai pateikti 2002 metais ir kasmet atnaujinami. KOF globalizacijos indeksas apima tris pagrindines globalizacijos sritis: ekonominę, socialinę ir politinę (Pekarskienė I., Susnienė R.,

2010, p. 188). Globalizacijos dimensijas apibūdino 25 indikatoriai, ir kuris buvo labai panašus į Kearney/FP indeksą (12 indikatorių sutapo su Kearney/FP indeksu) (Urbšienė L., 2012). Trys pagrindiniai parametrai apskaičiuojami, naudojant absoliučius ir santykinius rodiklius: realūs ekonominiai srautai, ekonominiai apribojimai, informacijos srautai, asmeniniai kontaktai, kultūriniai ryšiai. KOF globalizacijos indeksas globalizaciją matuoja skalėje nuo 1 iki 100 (Pekarskienė I., Susnienė R., 2010, p. 188).

Indeksui apskaičiuoti naudojamų kintamųjų sąrašas pateikiamas 6 lentelėje.

6 lentelė. KOF (Dreher) globalizacijos indeksą sudarantys rodikliai

	Globalizacijos indeksą sudarantys rodikliai	Svoris
A.	Ekonominė integracija	35 %
i)	Einamieji srautai	50 %
	Prekyba (% nuo BVP)	23 %
	Tiesioginės užsienio investicijos (% nuo BVP)	29 %
	Šalies vidaus investicijos (% nuo BVP)	27 %
	Pajamos (% nuo BVP)	22 %
ii)	Suvaržymai	50 %
	Paslėpti importo barjerai	20 %
	Vidutinis mokesčių tarifas	30 %
	Tarptautinės prekybos mokesčiai (% nuo bendrų pajamų)	24 %
	Lėšų sąskaitose suvaržymai	26 %
B.	Politiniai susitarimai	28 %
	Ambasadų skaičius šalyje	34 %
	Priklausymas tarptautinėms organizacijoms	34 %
	Dalyvavimą Jungtinių Tautų saugumo tarybos misijose	32 %
C.	Socialinė globalizacija	38 %
i)	Asmeniniai kontaktai	24 %
	Tarptautinės telekomunikacijos	31 %
	Pervedimai (% nuo BVP)	9 %
	Tarptautinis turizmas	1 %
	Vidutinė skambučio į JAV kaina	33 %
	Kitos valstybės piliečių skaičius (% nuo visų gyventojų skaičius)	26 %
ii)	Informacijos srautai	39 %
	Telefonų linijų skaičius (1000-iui gyventojų)	18 %
	Interneto portalų skaičius, tenkantis vienam gyventojui	15 %
	Interneto vartotojų skaičius (dalis nuo visų gyventojų)	18 %
	Kabelinės TV vartotojų skaičius (1000-iui gyventojų)	16 %
	Dienraščių skaičius (1000-iui gyventojų)	16 %
	Radijo stočių skaičius (1000-iui gyventojų)	17 %
iii)	Kultūrinis artimumas	37 %
	McDonald's restoranų skaičius, tenkantis vienam gyventojui	100 %

Šaltinis: Dreher A., 2002, p. 20

A. Dreher (2002, p. 20) pripažino, jog sunkiausia yra apibrėžti informacijos ir minties srautus, kurie lemia globalizacijos lygį šalyje. Mokslininkas teigia, jog kultūrinė globalizacija priklauso nuo vyraujančių Amerikos kultūros produktų, kadangi JAV yra socialinės–kultūrinės globalizacijos lyderė. Tokiu būdu, autorius yra linkęs kultūrinį artumą vertinti pagal anglišku dainų skaičių nacionalinių muzikos topų sąrašuose arba filmų, kurių kilmė yra Hollywood'as, skaičių valstybės kino teatruose. Todėl geriausiai tokį aspektą atitiko McDonalds restoranų skaičius, esantis atskiroje valstybėje.

Anot L. Urbšienės (2012), pirmiausia apskaičiuojamas kiekvieno indikatoriaus indeksas. Tam autoriai kiekvieną kintamąjį transformuoja į indeksą dešimties balų skalėje, kur didesnė vertė reiškia didesnę globalizacijos lygį. Indikatorių svoriai subindekse ir subindeksų svoriai indekse yra apskaičiuojami naudojant statistinį svorių optimizavimo metodą – pagrindinių komponenčių analizės metodą (angl. *principal component analysis*), pasiūlytą B. Lockwood (2004).

Apskaičiavus kiekvienos subdimensijos indeksą jie lygiomis dalimis sujungiami į vieną ekonominės globalizacijos dimensijos indeksą.

J. Mačerinskas ir A. Pipinytė (2003, p. 84) pripažįsta, kad Kearney pirmasis pabandė sujungti tokius aspektus, kaip asmeniniai kontaktai, technologijos ir politinė integracija, kartu su ekonominės globalizacijos matavimais. Kearney globalizacijos indeksas nesprenžia klausimo apie globalizacijos teigiamą ar neigiamą poveikį. Jis tiesiog apskaičiuoja įvairių globalizacijos sričių pasikeitimus ir įvertina šalis pagal gautus rezultatus. Taip pat indekso sudarytojai ieško koreliacijos ryšių tarp šalies globalizacijos lygio ir ekonominių, socialinių, politinių ir kt. šalies charakteristikų. V. Juščius (2004) atkreipia dėmesį į šio indekso trūkumus: minimalus indeksui atrinktų blokų kiekis, ribotas rodiklių skaičius, kiekybiškai neišmatuotais lieka kultūros, aplinkos, gyventojų migracijos, karinės integracijos, ir dar daug kitų globalizacijos sferų; indekse apjungiami nehomogeniški globalizacijos fenomeno elementai; blokų viduje rodiklių grupės sudaro nevienodo reikšmingumo dydžiai; ignoruojami svarbūs procesai atskirų globalizacijos indekso blokų grupėse; indekso skaičiavimai priklauso nuo statistinių šaltinių patikimumo bei duomenų rinkimo metodų. Dar vienu, gal net svarbiausiu, Kearney globalizacijos indekso trūkumu, sietinu su jo metodologiniu pagrindu ir pačia globalizacijos samprata galima laikyti tai, kad Kearney globalizacijos indeksas tyrimus fokusuoja į atskirų valstybių lygmenį. Pagrindiniu tyrimo objektu reikėtų pasirinkti ne nacionalinį, bet žemesnį lygmenį. Pavyzdžiui, ekonomikos sferoje globalizacijos ištakų, įskaitant jų kiekybinius rodiklius, paieška turėtų vykti mikroekonominiame lygmenyje (Pekarskienė I., Susnienė R., 2010, p. 189).

Mastrichto globalizacijos indeksas (angl. *Maastricht Globalization Index*) (MGI). Šio indekso yra sukurtos tik dvi versijos: MGI 2000 (paskelbtas 2004 m.) ir MGI 2008 (paskelbtas 2010 m.). Indekso autoriai P. Martens ir D. Zywietz (2006) teigė, kad globalizacija apima aspektus, kurie, veikdami kartu, duoda sinergijos efektą, bet patys nėra labai susiję su ekonominiu šalies išsivystymo lygiu. Todėl jie teigė, kad indeksas leis globalizaciją įvertinti geriau negu atskirų jo komponentų analizę (holistinis požiūris).

Indekso autoriai kritikavo ankstesnius indeksus dėl per daug neoliberalaus požiūrio akcentuojant ekonominius globalizacijos aspektus. Jie vadovavosi D. Held ir kt. (2002) nuostata, kad stiprėjantis tarpusavio santykių ryšys yra veikiamas jo ekstensyvumo, intensyvumo, greičio ir poveikio pasikeitimų, todėl visi indekso rodikliai turi atspindėti šiuos pokyčius. Jie šiuolaikinę globalizaciją apibrėžė kaip ryšių ir sąveikų tarp šalių intensyvėjimą, o tai skatina tarpnacionalinių (angl.

transnational) struktūrų kūrimą ir globalių kultūrinių, ekonominių, aplinkos, politinių, technologinių ir socialinių procesų integraciją globaliu, viršnacionaliniu, nacionaliniu, regioniniu ir lokaliu lygmeniu. Remiantis šiuo apibrėžimu buvo sudaryta indekso struktūra, kurioje ekonominė globalizacija sudaro tik 27 proc., lyginant su 38 proc. KOF indekse arba 90 proc. G indekse. P. Martens ir D. Zywietz (2006) taip pat pažymėjo, jog yra svarbu atsižvelgti į šalies dydį, kad globalizacijos rezultatai tarp didelių ir mažų šalių būtų palyginami. Atsižvelgdami į J. A. Scholte (2002) kritiką dėl prieš tai sudarytų indeksų teorinio pagrįstumo ir B. Lockwood (2004) kritiką dėl tvirtumo / patikimumo (angl. *robust*), indekso autoriai siekė, kad MGI indeksas būtų susijęs (angl. *relevant*), patikimas, skaidrus ir kurtų pridėtinę vertę (Martens P., Zywietz D., 2006).

Indekso trūkumas, L. Urbšienės (2012) nuomone, yra tas, kad ne visai tiksliai pateikiamas duomenų, naudojamų indeksui sudaryti, laikotarpis (skirtingiems rodikliams naudojami – dvejų trejų metų laikotarpio statistikos duomenys). Pagrindinė praktinio panaudojimo problema yra ta, kad jis nebeatnaujinamas.

CSGR globalizacijos indeksas. Dar vienas – CSGR globalizacijos indeksas, apimantis 96 šalis, buvo sukurtas 2005 m. Warwick universitete B. Lockwood ir M. Redoano. CSGR globalizacijos indeksas apėmė tik tris globalizacijos dimensijas: ekonominę, socialinę ir politinę, kurias apibūdino 16 indikatorių (12 indikatorių sutapo su Kearney/FP indeksu).

CSGR indekso apskaičiavimo metodika taip pat buvo panaši į Kearney/FP indekso. Pagrindinis skirtumas yra tas, kad kaip ir KOF globalizacijos indekso dimensijų lyginamieji svoriai buvo nustatyti statistiškai, t. y. naudojant optimizavimo metodą – pagrindinių komponentų analizės metodą. Atskirų dimensijų reikšmės apskaičiuojamos kaip aritmetinis svertinis vidurkis, o galutinė indekso reikšmė gaunama sudėjus tris globalizacijos dimensijų reikšmes. Pagal šias reikšmes 96 šalys reitinguojamos nuo labiausiai globalizuotos (didžiausia indekso reikšmė) iki mažiausiai globalizuotos (Urbšienė L., 2012).

Šio indekso praktinis privalumas yra tas, kad jį, kaip ir KOF indeksą, galima naudoti įvairiais aspektais, tačiau apribojimas yra tas, kad nuo 2004 m. jis nebeatnaujinamas.

Kaip teigia I. Pekarskienė ir R. Susnienė (2011, p. 272), išanalizavus teorinius bandymus įvertinti globalizacijos lygį, akivaizdu, kad juos būtų sudėtinga pritaikyti praktikoje, kadangi įvairių autorių pateikiamiems skirtingų šalių atskirų šakų globalizacijos indekso skaičiavimams reikalingas duomenų kiekis yra labai didelis, o indeksų skaičiavimo metodologija – labai sudėtinga. Anot V. Juščiaus (2006, p. 6), atskirų globalizacijos indekso blokų viduje rodiklių grupes sudaro nevienodo reikšmingumo dydžiai. Jie ne visais atvejais logiškai papildo vienas kitą, ar net kai kurių iš jų tinkamumas globalizacijos atspindėjimui menkas. Globalizacijos indekso skaičiavimai priklauso ir nuo statistinių šaltinių patikimumo bei duomenų rinkimo metodų. Tarptautinių santykių statistika (ypač besiformuojančio rinkos ūkio šalyse) nėra itin patikima.

Apibendrinant galima teigti, kad atlikus kiekvieno indekso analizę matyti, kad nors visi jie yra skirti tam pačiam reiškiniui matuoti, tačiau yra gana skirtingi tiek naudojamų indikatorių skaičiumi, tiek sudarymo metodologija, kuri vėlgi priklauso nuo indekso sudarytojo paradigminio požiūrio. Nors KOF indeksas, palyginus su Kearney indeksu, yra sudėtingesnis, skaičiuojamas didesniai skaičiui šalių ir apima ilgesnį periodą. KOF globalizacijos indekso skaičiavimo rezultatai rodo, kad pasaulio globalizacija vis dar didėja, skatinama augančios ekonominės ir politinės globalizacijos, tačiau socialinė globalizacija nesikeičia. Dėl šių priežasčių šis indeksas autorės buvo pasirinktas tirti pasaulio globalizacijos įtaką Lietuvos ekonomikai.

2.2. Globalizacijos vertinimo metodologija

Dėl globalizacijos poveikio vyksta nuolatinės diskusijos. Mokslininkai, siekdami suteikti diskusijoms racionalumo, pasitelkia į pagalbą empirinius duomenis, t.y. globalizacijos rodiklius. Tokie empiriniai įrodymai leidžia objektyviau vertinti globalizacijos esmę ir jos įtaką įvairioms socialinio gyvenimo sritims. Tačiau globalizacijos vertinimas yra gana miglotas dalykas, kadangi nėra visuotinai priimtos vertinimo metodologijos. Atskirose globalizacijos plėtros sferose – ekonominėje, kultūrinėje, socialinėje, politinėje – naudojami skirtingi kiekybiniai rodikliai. Mėginimai globalizacijos raidą išreikšti vienu kompleksiniu indikatoriumi – naujas ir pakankamai neištirtas reiškinys (Pekarskienė, Susnienė, 2010, p. 185).

Globalizacijos vertinimo metodiką dažniausiai apsprendžia paties globalizacijos reiškinio suvokimas. Kadangi ekonominė integracija yra pagrindinė globalizacijos forma, daugelis mokslininkų koncentruojasi tik ties ekonominės globalizacijos rodiklių skaičiavimu, visai neatsižvelgdami į kitas globalizacijos dimensijas. Ekonominė integracija vertinama dviem pagrindiniais aspektais: įvertinant globalizacijos padarinius. Globalizacijos plėtrai būtinos sąlygos siejamos su kuo mažesniais tarptautiniais apribojimais, tokiais kaip tarifiniai, netarifiniai ar paslėpti prekybos barjerai, kapitalo bei darbo jėgos judėjimo suvaržymai. Tačiau vertinti šiuos apribojimus nėra paprasta, kadangi jie ne visada lengvai pastebimi. Dėl šios priežasties, mokslininkai kur kas dažniau pasirenka antrąjį – globalizacijos padarinių vertinimo – aspektą ir skaičiuoja tris globalizacijos padarinių rodiklių grupes: tarptautinės prekybos, tarptautinių finansų bei multinacionalinių korporacijų rodiklius (Mačerinskas J., Pipinytė A., 2003, p. 84).

Globalizacija gali būti suprantama kaip liberalizuotos ir integruotos pasaulinės prekių ir kapitalo rinkos kūrimo procesas bei naujos tarptautinės institucinės santvarkos formavimasis, kurios pagrindiniai trys ramsčiai yra tarptautinė prekyba, migracija ir kapitalo mobilumas (Montvilaitė K., Ruplienė D., 2011, 86 p.). Atskiri veiksniai ir įvykiai veikia vienas kitą, skatina tolesnę globalizacijos procesą. Globalizacijos įtaka pasireiškia skirtingose ūkinio gyvenimo srityse ir lemia skirtingus rezultatus. Todėl visapusiškas globalizacijos veiksnių ir ypatumų supratimas sudaro prielaidas geriau

suvokti globalizaciją ir vertinti pasiektą lygį, o tai leidžia objektyviau įvertinti jos duodamą naudą ir keliamas grėsmes, suformuluoti atitinkamą politiką ir numatyti veiksnus, kaip globalizacijos procesai galėtų ir turėtų būti valdomi siekiant tvaraus augimo.

Globalizacija identifikuoja procesą, kurio metu šalių gamybos ir finansų struktūros tampa tarpusavyje susijusios tarpvalstybiniais santykiais, sukuriančiais tarptautinį darbo jėgos pasidalijimą, kurio metu šalies gerovės lygio kilimas vis dažniau priklauso nuo kitų šalių ekonominių veiksnių ir šalių ekonominės integracijos lygio. Kapitalo mobilumas, technologinė pažanga ir padidėjusi konkurencija rinkoje rodo šalies vidaus politikos galios pasibaigimą ir tai, kad šalis yra įsitraukusi į globalizacijos procesą, kuris gali būti suprantamas kaip didesnio atvirumo arba šalies vidaus ir užsienio sandorių liberalizavimo sinonimas. Analizė būtina, siekiant įvertinti globalizacijos ypatumus Lietuvos ekonomikoje.

Pagrindiniai ypatumai charakterizuojantys globalizaciją yra: ekonominiai, politiniai, socialiniai ir technologiniai veiksniai. Šios įtakojamos kitų veiksnių, tokių kaip užsienio prekyba, TUI, darbo jėgos mobilumas, interneto vartotojų skaičius ir kt. Globalizacija veikiama ne tik ekonominiu procesu, tačiau nemažą poveikį turi ir socialiniai veiksniai, politiniai sprendimai, technologijos pažangumas.

Tyrimo problema: Globalizacijos vertinimas yra gana miglotas dalykas, kadangi nėra visuotinai priimtos vertinimo metodologijos. Kai kurie autoriai netgi teigia, kad gali būtų įvertinti globalizaciją nėra prasmės, kadangi neįmanoma sudaryti tokios vertinimo metodologijos, kuri apimtų visus globalizacijos aspektus. Taigi, gal nevisapusiškas globalizacijos vertinimas leistų daryti išvadas bei prielaidas, susijusias su globalizacijos įtaka šalies ekonomikai?

Tyrimo objektas – globalizacijos ypatumai ekonomikoje.

Globalizacijos ypatumai vertinami pasitelkiant globalizacijos veiksnus. Sudaromas koncepcijų (veiksnių) sąrašas:

I lygmuo:

- ekonominiai veiksniai;
- socialiniai veiksniai;
- politiniai veiksniai;
- technologiniai veiksniai.

II lygmuo:

- tiesioginės užsienio investicijos;
- eksporto – importo balansas;
- darbo jėgos mobilumas;
- ambasadų skaičius šalyje;
- narystė tarptautinėse organizacijose;
- dalyvavimas JT Saugumo Tarybos misijose;

- interneto vartotojų skaičius;
- interneto domenų skaičius;
- saugių serverių skaičius.

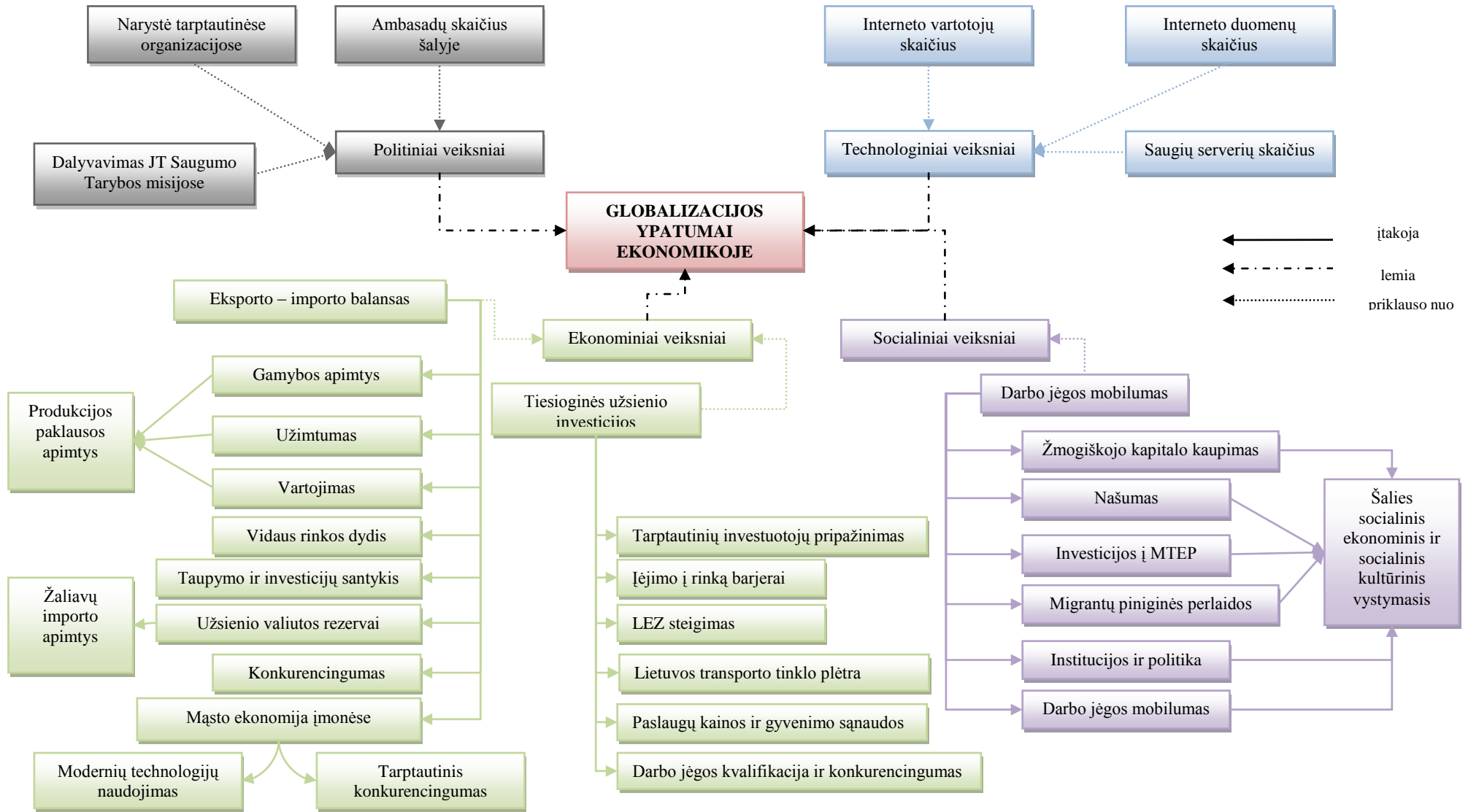
III lygmuo:

- tarptautinių investuotojų pripažinimas;
- įėjimo į rinką barjerai;
- LEZ steigimas;
- Lietuvos transporto tinklo plėtra;
- paslaugų kainos ir gyvenimo sąnaudos;
- darbo jėgos kvalifikacija ir konkurencingumas;
- gamybos apimtys;
- užimtumas;
- vartojimas;
- vidaus rinkos dydis;
- taupymo ir investicijų santykis;
- užsienio valiutos rezervai;
- konkurencingumas;
- žmogiškojo kapitalo kaupimas;
- našumas;
- investicijos į MTEP;
- migrantų pinigines perlaidos;
- institucijos ir politika;
- darbo jėgos mobilumas.

IV lygmuo:

- produkcijos paklausos apimtys;
- žaliavų importo apimtys;
- modernių technologijų naudojimas;
- tarptautinis konkurencingumas;
- šalies socialinis ekonominis ir socialinis kultūrinis vystymasis.

KONCEPCIJŲ ŽEMĖLAPIS

Šiai tiriamai temai analizuoti tinkamiausias **modelio tipas** – statistinis modelis. Jis padeda apibendrinti duomenis, leidžia nustatyti įtakos faktorius, tarpusavio ryšius, patikrina metodų pagrįstumą ir patikimumą bei padeda numatyti tendencijas.

Tyrimo metodai:

- mokslinės literatūros analizė;
- palyginamoji analizė;
- gautų duomenų interpretavimas;
- grafinis duomenų vaizdavimas.

7 lentelėje pateikiami naudoti tyrimo metodai ir panaudojimo sritys analitinėje magistrinio darbo dalyje.

7 lentelė. Tyrimo metodai ir panaudojimo sritys

Tyrimo metodas	Siekta ištirti
Statistinė analizė	Pasitelkiant statistinę analizę analizuojama globalizacijos ypatumų raiška Lietuvos ekonomikoje. Įvertinamas Lietuvos patrauklumas investicijoms, analizuojant tiesioginių užsienio investicijų srautus, darbo jėgos sąnaudas, kapitalo srautus. Atliekant užsienio prekybos balanso analizę, nagrinėjami importo, eksporto statistiniai duomenys, išvestiniai šių duomenų rodikliai (ekonomikos atvirumo indeksas). Analizuojant darbuotojų mobilumą įvertinami statistiniai darbo rinkos, pajamų kaitos duomenys, emigracijos ir imigracijos srautai. Vertinant komunikacijų ir transporto raidą ir sklaidą, pateikiami šių sektorių rodikliai, atskleidžiantys globalizacijos įtaką. Vertinant politinę aplinką įvardinamos organizacijos ir sąjungos, kuriose dalyvauja Lietuvos valstybė.
Loginė analizė	Pasitelkiant loginę analizę interpretuojami statistiniai duomenys. Šiuo būdu susisteminius statistinius duomenis daromos išvados.
Koreliacinė analizė	Atliekama koreliacinė analizė – statistinių ryšių tarp požymių tyrimo instrumentas. Koreliacijos koeficientai įgyja reikšmes nuo –1 iki 1. Pasitelkiant koreliaciją buvo nustatomas statistinis ryšys tarp globalizacijos KOF indekso ir makroekonominių rodiklių.
Determinacijos koeficientas	Koeficientas rodo priklausomo kintamojo dispersijos dalį, paaiškinamą nepriklausomais kintamaisiais. Determinacijos koeficientas kinta nuo 0 iki 1. Kuo R^2 arčiau vieneto, tuo regresinė kreivė geriau tinka eksperimentiniams duomenims. Šis koeficientas naudotas statistinių ryšių patikimumui įvertinti, nes tik tiesinės regresijos koeficiento nepakanka.
Tiesinės regresijos trendas	Tiesinės regresijos trendas naudojamas skaičiuojant vidutinės trukmės prognozes. Ne tik gaunama tikėtina prognozių reikšmė, bet ir nusakomas jų tikslumas. Skaičiuojant trendus, naudojama tiesinės regresijos funkcija, kadangi prognozuojamas periodas yra trumpas, o rodiklių prieaugis per kiekvienių metus pastovus.

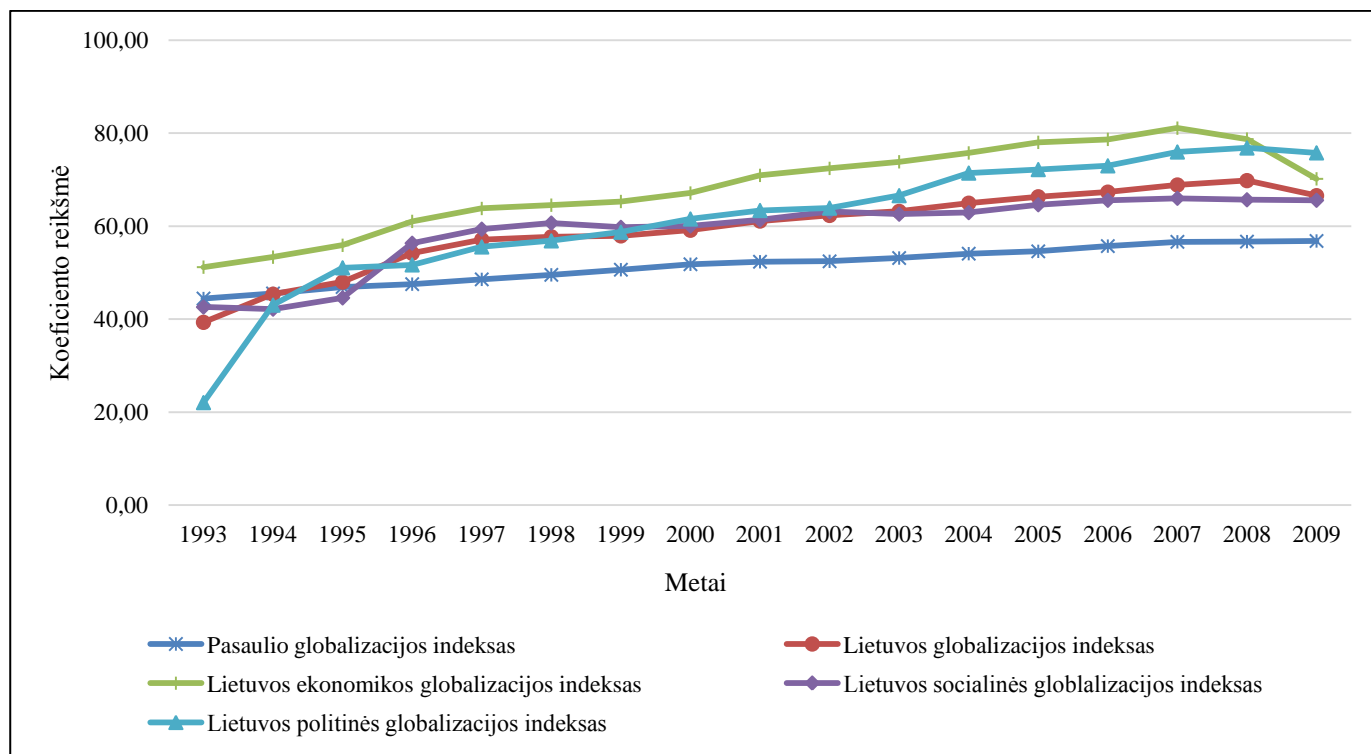
Šaltinis: sudaryta autorės

3. GLOBALIZACIJOS YPATUMŲ POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI TYRIMAS

3.1. Globalizacijos įtakos vertinimas Lietuvos ekonomikai

Siekiant išanalizuoti globalizacijos ypatumų poveikį Lietuvos ekonomikai, visų pirma tikslinga statistiškai įvertinti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp globalizacijos ir Lietuvos globalizacijos KOF indeksų. Pažymėtina, kad Lietuvos globalizacijos priklausomybė yra vienpusė, t.y. Lietuvos ekonomikai globalizacija turi įtakos, o ne atvirkščiai. Taip yra todėl, kad Lietuvos ekonomika santykinai sudaro mažą pasaulio ekonomikos dalį, taip pat Lietuvos gyventojų yra per mažai, kad šie darytų įtakos socialinės globalizacijos lygiui. Taip pat Lietuva gali itin mažą įtaką daryti įtakos pasaulio globalizacijai. Todėl galima teigti, kad Lietuvos globalizacija daro tokią mažą įtaką pasaulio globalizacijai, jog jos įtaka yra statistiškai nereikšminga. Taigi vertinama, kokią įtaką turi Pasaulio ekonominė, socialinė ir politinė globalizacija Lietuvos ekonomikai.

3 paveiksle pateikta Lietuvos ir Pasaulio KOF globalizacijos indekso kaita 1993 – 2009 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis „KOF Index of Globalization“, 2014

3 pav. Lietuvos KOF globalizacijos indekso kaita 1993 – 2009 m.

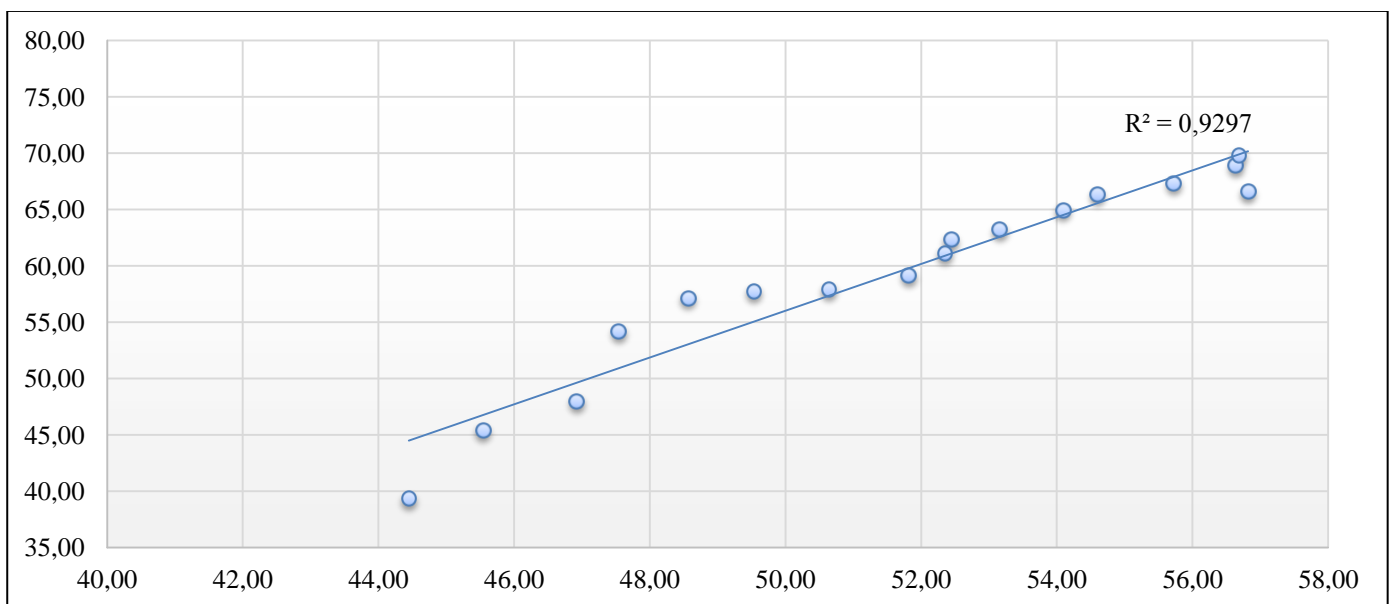
Analizuojant 3 paveikslo duomenis, matyti, kad tiek Pasaulio, tiek Lietuvos globalizacijos indeksai turi tendenciją didėti. Lyginant Lietuvos su pasaulio globalizacijos indeksus, Lietuvos globalizacijos indeksas už pasaulio 2009 m. buvo didesnis 1,17 karto (1993 m. – 0,88 karto). Taigi Lietuvos globalizacija yra spartesnė už pasaulio. Vidutinis metinis aritmetinis Lietuvos globalizacijos augimo tempas yra 3 proc., pasaulio globalizacijos – 2 proc. Pažymėtina, kad nuo 1994 m. Lietuvos

globalizacijos indeksas pradėjo viršyti pasaulio. Iš visų trijų analizuojamų globalizacijos dimensijų (ekonominės, socialinės ir politinės) aukščiausias yra Lietuvos ekonominės globalizacijos lygis, kuris nuo 1993 metų jau viršijo pasaulio globalizacijos lygį, o didžiausiu augimu išsiskiria Lietuvos politinės globalizacijos dimensija. Galima daryti prielaidą, jog Lietuvoje globalizacijos ypatumų sklaida yra spartesnė nei pasaulyje, nes Lietuva yra maža valstybė, itin priklausoma nuo prekybos, todėl ji lengviau pasiduoda laisvosios rinkos dėsniams.

Pažymėtina, kad 3 paveiksle matyti keli itin svarbūs momentai:

- pirmas ryškus rodiklių kitimas, kuris prasidėjo 1992 m. balandžio 29 d. Lietuvai pasirašius Steigimo sutartį su TVF ir tapus TVF nare. Tuomet itin pradėjo didėti Lietuvos ekonominės, politinės globalizacijos indeksas. Indeksas pradėjo didėti, nes TVF darė įtaką Lietuvos ekonomikai formuojant monetarinę ir bendrąją ekonominę politiką, taip pat stojant į tarptautines organizacijas;
- antrasis ryškus rodiklių kitimas įvyko 2004 m. gegužės 1 d., Lietuvai įstojus į ES. Hormanizavimo laikotarpiu, prieš įstojant į ES, Lietuva gavo struktūrinę paramą. 2004 m. 7 proc. padidėjo politinės globalizacijos indeksas, 3 proc. – ekonominės globalizacijos indeksas. Sekančiais metais augimas buvo jau nuosaikesnis;
- trečiasis etapas, ypatingai išsiskiriantis iš bendros indekso raidos – 2008 – 2010 m., finansų krizės laikotarpiu. Minėtu laikotarpiu bendrasis Lietuvos globalizacijos indeksas sumažėjo 5 proc., ekonominės globalizacijos krito 11 proc., politinės globalizacijos indeksas sumažėjo 1 proc.

Tikslinga įvertinti Lietuvos ir pasaulio globalizacijos indeksų ryšių stiprumą. 4 paveiksle pateikiama Lietuvos ir pasaulio globalizacijos KOF indekso ryšio stiprumo sklaida.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis „KOF Index of Globalization“, 2014

4 pav. Regresijos modelio duomenų sklaidos diagrama, naudojant KOF globalizacijos indeksą

4 paveiksle pateikti duomenis atskleidžia, kad tarp Lietuvos ir pasaulio globalizacijos indeksų yra ypač stiprus statistinis ryšys ($r = 0,98$). Determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,92$) rodo, kad pasaulio globalizacijos indekso svyravimai paaiškina 92 proc. Lietuvos globalizacijos svyravimų.

Taigi, Lietuvos globalizacijos indeksas kinta priklausomai nuo pasaulio globalizacijos indekso. Kaip minėta, šis ryšys yra vienpusis, nes Lietuva negali ir yra nepajėgi daryti įtakos pasaulio globalizacijos raidai.

8 lentelėje pateikiamos Lietuvos ir pasaulio KOF globalizacijos indeksų tarpusavio priklausomybės sąsajos, apskaičiuojant Pirsono tiesinės koreliacijos koeficientus.

8 lentelė. Lietuvos ir pasaulio KOF globalizacijos indeksų koreliacinė matrica

	Pasaulio globalizacija	Pasaulio ekonominė globalizacija	Pasaulio politinė globalizacija	Pasaulio socialinė globalizacija
Lietuvos globalizacija	0,96	0,96	0,98	0,91
Lietuvos ekonominė globalizacija	0,95	0,96	0,96	0,89
Lietuvos politinė globalizacija	0,90	0,90	0,95	0,81
Lietuvos socialinė globalizacija	0,95	0,94	0,95	0,91

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis „KOF Index of Globalization“, 2014

Kaip matyti iš 8 lentelės, stipriausias ryšys yra tarp pasaulio politinės ir Lietuvos globalizacijos, kur Pirsono koreliacijos reikšmė lygi 0,98. Taip pat matyti, kad itin stiprus ryšys yra tarp visų kintamųjų, tačiau savo statistiniu stiprumu išsiskiria dar pasaulio ekonominės globalizacijos ir Lietuvos bendros ir ekonominės globalizacijos indeksai.

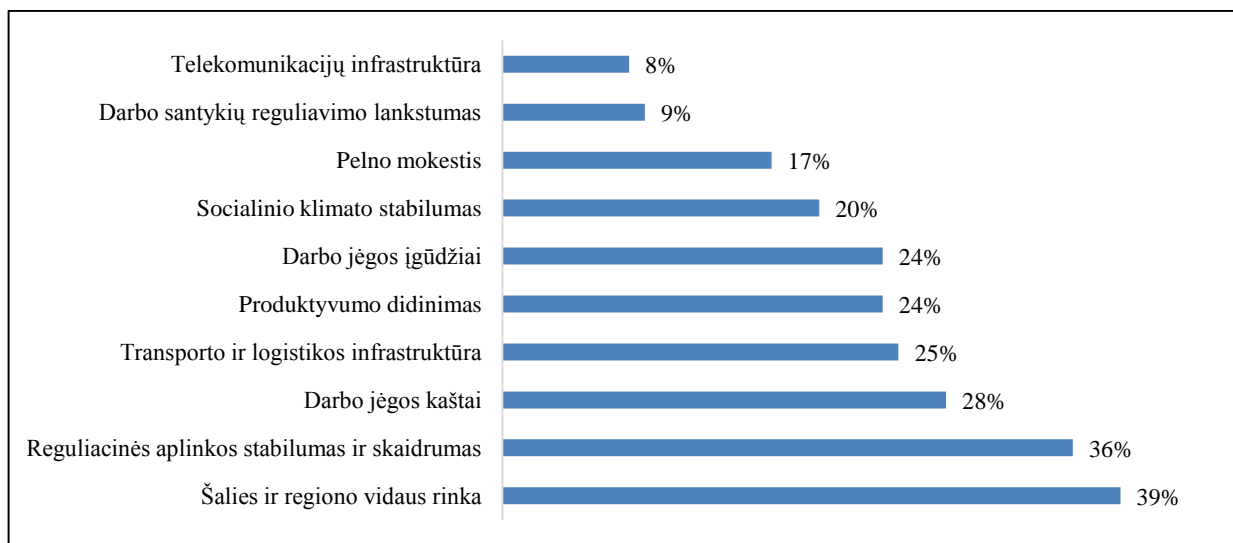
Įvertinant gautus duomenis, galima teigti, kad pasaulio globalizacijos įtaka Lietuvos ekonomikai yra statistiškai reikšminga ir šis statistinis ryšys yra itin stiprus. Siekiant atskleisti globalizacijos ypatumų poveikį Lietuvos ekonomikai, tikslinga analizuoti, kaip pasaulio globalizacijos procesai sąlygoja Lietuvos ekonomiką, o ypačingai tuos rodiklius, kurie atskleidžia Lietuvos globalizacijos lygį.

3.2. Lietuvos patrauklumas investicijoms

Kaip teorinėje dalyje išsiaiškinta, šalies patrauklumas investicijoms gali būti vertinamas pagal tarptautinių investuotojų veiklą, įėjimo į rinką barjerus, verslo steigimą LEZ teritorijose, transporto tinklo plėtrą, paslaugų kainų ir gyvenimo sąnaudų rodiklius, darbo jėgos kvalifikacijos ir konkurencingumo pokyčius. 2011 metais „Ernst & Young“ atliktos Europos patrauklumo apklausos metu investuotojai kaip svarbiausią veiksnį, darantį įtaką krypčių, regionų bei šalių investicijoms pasirinkti, įvardino susisiekimo bei telekomunikacijų infrastruktūros kokybę. 2012 metų apklausos duomenys atskleidė, jog investuotojų prioritetai keičiasi: svarbiausiais veiksniais jie įvardino šalies arba regiono rinkos patrauklumą bei politinės, teisinės ir reguliavimo aplinkos stabilumą bei skaidrumą. Darbo jėgos sąnaudos, infrastruktūra, produktyvumo didinimas išlieka svarbūs veiksniai, tačiau investuotojai ieško regionų, kuriuose būtų didelė vartotojų rinka bei po ekonominio nuosmukio atsigaunantis vartotojų pasitikėjimas. Ekonominių sąlygų kaita taip pat daro įtaką ir investuotojų siekiui mažinti verslo riziką – investuoti į regionus,

kuriuose stabili teisinė bei reguliavimo aplinka.

Pateiktame 5 paveiksle nurodyti svarbiausi veiksniai, kurie lemia investuotojų sprendimus renkantis regioną ar šalį investicijoms.

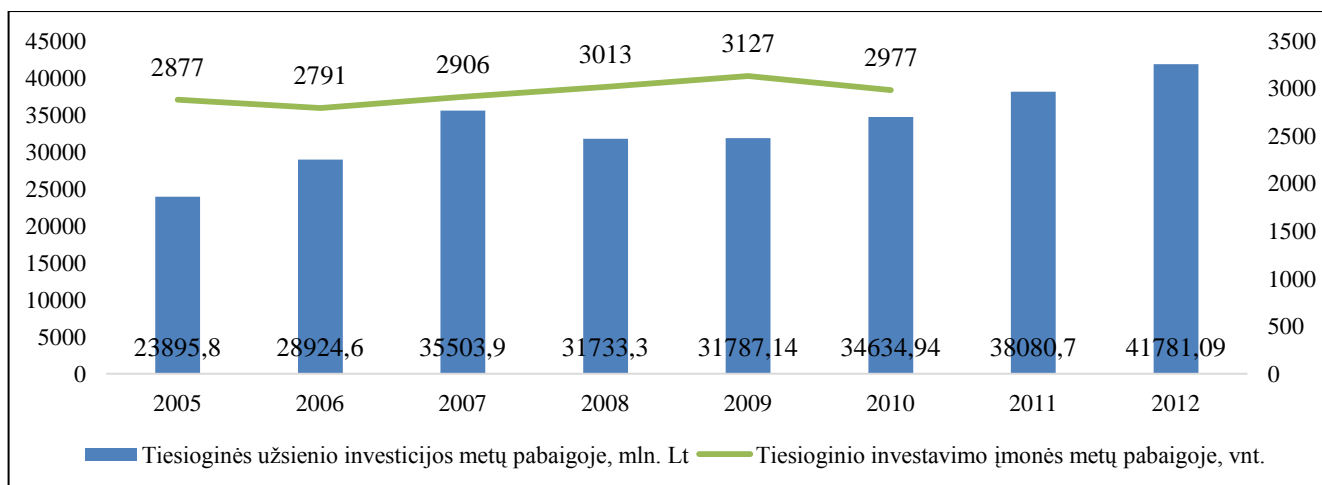

Šaltinis: Ernst & Young Europos patraukumo apklausa, 2012 m. (840 respondentų)

5 pav. Investuotojų sprendimus dėl investicijų vietos lemiantys veiksniai

Įvardinti investuotojų prioritetai, renkantis kryptis investicijoms, padeda paaiškinti, kodėl vienos šalys pritraukia daugiau investuotojų dėmesio negu kitos. Remiantis šiais prioritetais, bus vertinamas Lietuvos patrauklumas investuotojams.

Siekiant išanalizuoti Lietuvos patrauklumą investicijoms, tikslinga visų pirma pateikti, kiek tiesioginių užsienio investicijų pritraukia Lietuva. 6 paveiksle pateikiama, kaip kito tiesioginės užsienio investicijos ir tiesioginio investavimo įmonių skaičius Lietuvoje 2005 – 2012 m.

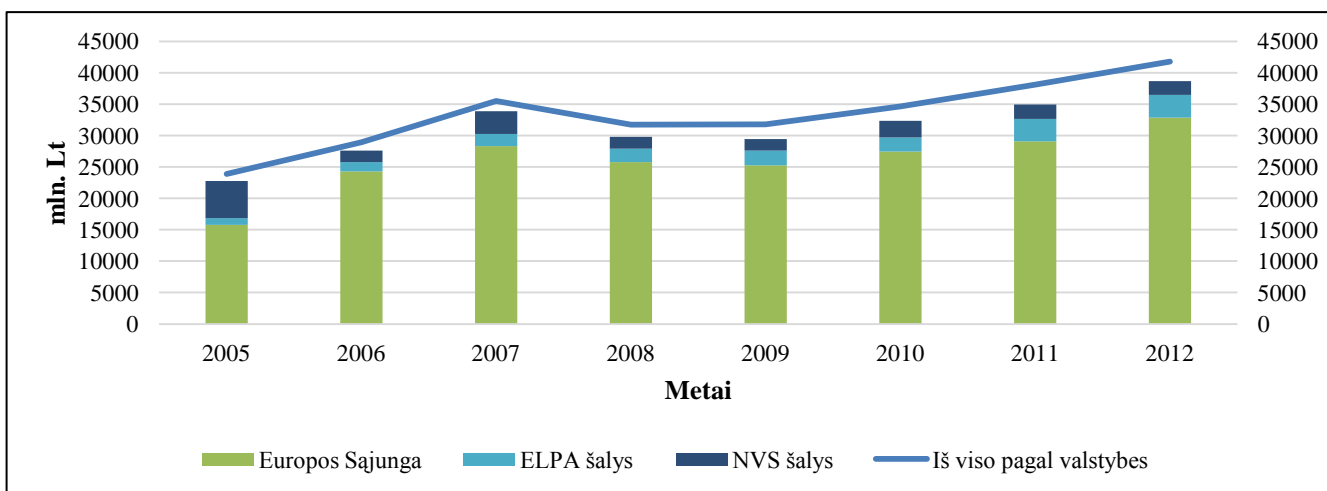
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenimis, 2014

6 pav. Tiesioginių užsienio investicijos (mln. Lt) ir investavimo įmonių skaičius Lietuvoje 2005 – 2012 m.

Kaip matyti iš paveikslo, tiesioginių užsienio investicijų srautai kito kartu su ekonominio ciklo

svyravimais: iki 2007 m. – investicijų srantai augo, finansinės krizės metais (2008 – 2009 m.) – mažėjo, atsigaunant ekonomikai Lietuvoje (2009 – 2012 m.) ir vėl pradėjo augti. Lyginant 2005 m. su 2012 m. TUI apimtys Lietuvoje padidėjo 1,7 karto. Lietuvoje vis drąsiau investavo ES, ELPA šalys, nuosaikesnės investicijos buvo pritraukiamos iš NVS šalių (žr. 7 pav.).

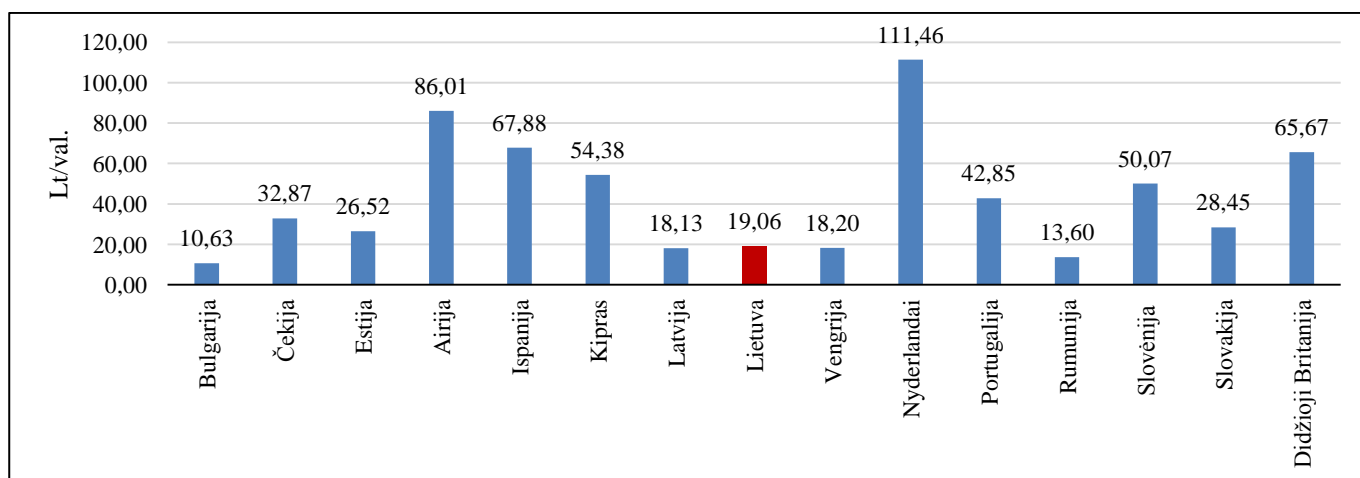
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenimis, 2014

7 pav. Tiesioginių užsienio investicijos pagal investavimo šalį, mln. Lt

Apskaičiuota, kad tarp pasaulio globalizacijos KOF indekso ir Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų apimčių yra ypač stiprus statistinis ryšys ($r = 0,91$). Determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,83$) rodo, kad pasaulio globalizacijos indekso svyravimai paaiškina 83 proc. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų apimčių svyravimų.

Toliau šiame skyriuje yra aprašomas vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių Lietuvos patrauklumą – valandinis darbo jėgos įvertis.

Valandinės darbo jėgos sąnaudos ES šalyse varijuoja nuo 111,46 Lt Nyderlanduose, 86,01 Lt Airijoje, 67,88 Lt Ispanijoje iki 10,63 Lt Bulgarijoje ir 19,06 Lt Lietuvoje. 8 paveiksle pateiktas vidutinių valandinių darbo sąnaudų palyginimas ES litais.

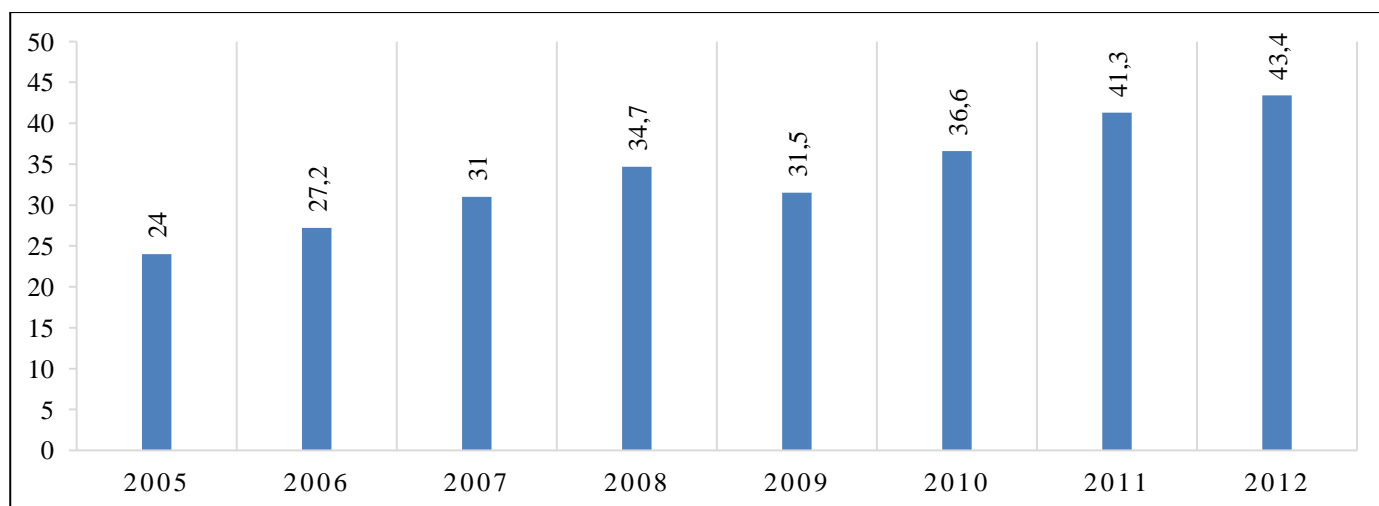
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis, 2014

8 pav. Valandinės darbo jėgos sąnaudos ES šalyse, Lt

Darbo jėgos sąnaudos skiriasi ne tik tarp šalių, bet ir šalies viduje. Investuotojai, kurių verslui strateginė išikūrimo padėtis šalies viduje nėra svarbi, gali rinktis kitus miestus, ne tik Vilnių, kuriame darbo jėgos sąnaudos yra aukščiausios. Pavyzdžiui, 2012 metais Vilniuje vidutinis darbo užmokestis per mėnesį siekė 2526 Lt (bruto), Klaipėdoje – 2276 Lt, Kaune – 2097 Lt, Panevėžyje – 1955 Lt, o Šiauliuose – 1805 Lt. Apskaičiuota, kad tarp pasaulio globalizacijos KOF indekso ir Lietuvos vidutinio darbo užmokesčio (bruto) yra ypač stiprus statistinis ryšys ($r = 0,92$). Determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,85$) rodo, kad pasaulio globalizacijos indekso svyravimai paaiškina 85 proc. Lietuvos vidutinio darbo užmokesčio dydžio svyravimų.

Vis dėl to, lyginant su kitomis šalimis, darbo jėgos sąnaudos vertinamos palankiai: remiantis Pasaulio banko atliekamo tarptautinio tyrimo „Doing business“ duomenimis, pagal darbo jėgos apmokestinimo lygį Lietuva yra 172 vietoje tarp 185 šalių.

Lietuvos patrauklumą investicijoms taip pat stiprina dar vienas veiksnys – sparčiai augantis darbo jėgos produktyvumas. 9 paveiksle pateikiama, kaip kito darbo našumas Lietuvoje 2005 – 2012 m.

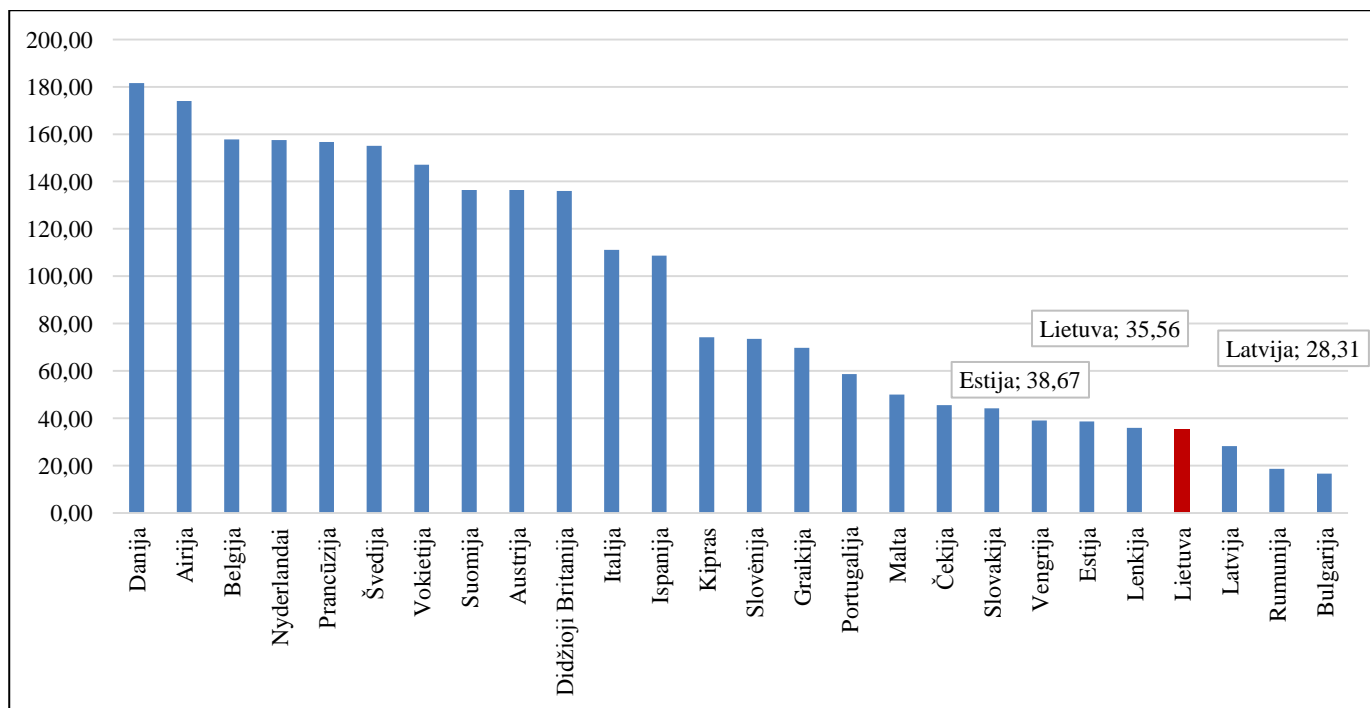
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenimis, 2014

9 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai, to meto kainomis, Lt

Apskaičiuota, kad tarp pasaulio globalizacijos KOF indekso ir Lietuvos darbo našumo rodiklio yra ypač stiprus statistinis ryšys ($r = 0,92$). Determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,85$) rodo, kad pasaulio globalizacijos indekso svyravimai paaiškina 85 proc. Lietuvos darbo našumo rodiklio svyravimų.

Nuo 2005 metų Lietuvoje darbo našumas buvo vienas iš sparčiausiai augančių Europoje: šalį pagal šį rodiklį lenkė tik Latvija ir Slovakija. Kadangi investuotojai rinkdamiesi šalį, į kurias investuoti, siekia taip pat padidinti produktyvumą, Lietuva gali save išskirti pagal šį prioritetą. Viena iš to priežasčių – darbo jėgos kvalifikacija, įgūdžiai bei kitos unikalios savybės.

10 paveiksle pateikiama, kokia yra pridėtinė vertė, tenkanti kiekvienai faktiškai dirbtai valandai ES narėse 2012 m.

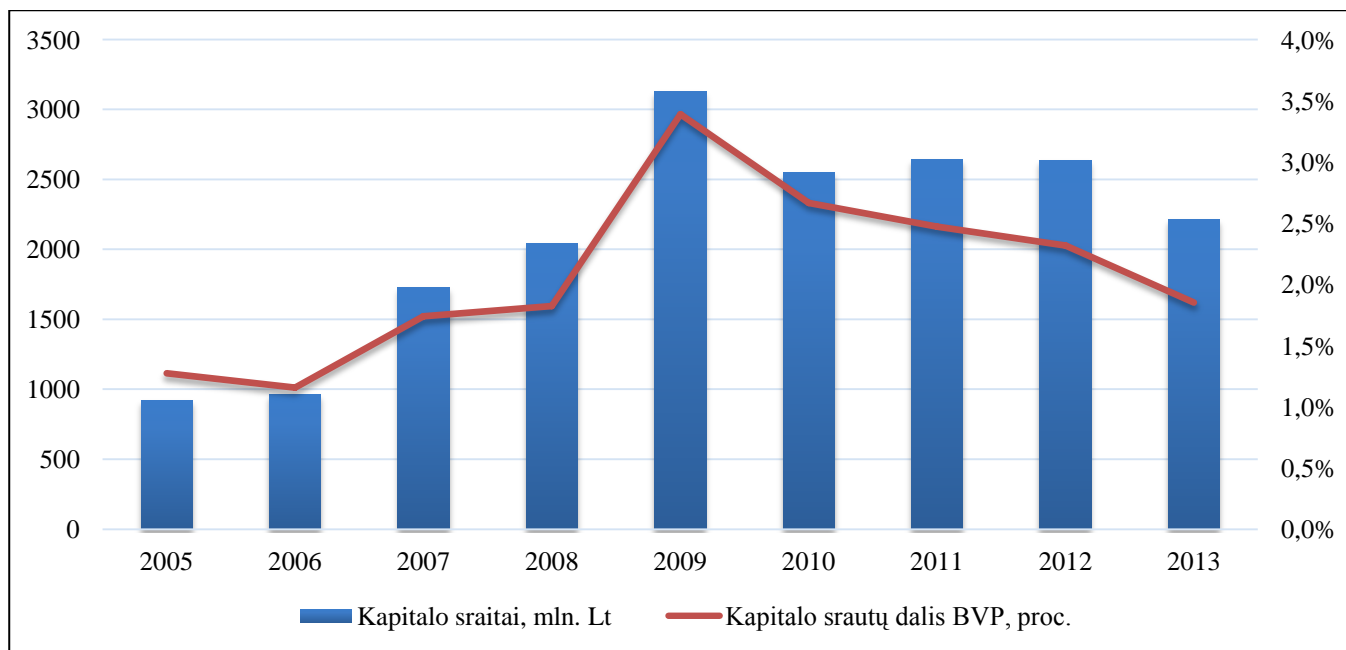
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis, 2014

10 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai, to meto kainomis ES, Lt

Taigi nors Lietuvoje darbo našumas auga, tačiau ES narių kontekste Lietuva yra beveik paskutinėje vietoje. Baltijos šalių kontekste, Lietuvos rodiklis yra vidutiniškas. Taigi darbo našumo rodiklis atskleidžia, kad Lietuva turi kur tobulėti, todėl tam, reikia ne tik didelio gyventojų skaičiaus, bet ir tie žmonės turi būti išsilavinę.

Lietuva išsiskiria, palyginti mažu šalies gyventojų skaičiumi, tačiau dideliu kiekiu išsilavinusių ir kvalifikuotų specialistų. Lietuvos darbo jėga yra viena geriausiai išsilavinusių visoje Europos Sąjungoje – 46 proc. (25–34 metų) gyventojų yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, šalyje dirba daugiau kaip 20 tūkstančių IT specialistų, 4,5 tūkstančių studijuoja IT programas 15-oje šalies aukštojo mokslo įstaigų. Tačiau tobulinant edukacinę sistemą ir gerinant švietimo paslaugų kokybę kai kuriais atvejais trūksta kryptingos orientacijos. Svarbu paminėti ir kitas darbo jėgos savybes, kurias išskiria su šalies darbuotojais susidūrę užsienio investuotojai: darbuotojų lankstumas, lojalumas, noras ir motyvacija tobulėti ir mokytis. Garsios ir žinomos tarptautinės kompanijos, tokios kaip Jungtinės Karalystės „Barclays Bank“, JAV „Western Union“ ir „Computer Sciences Corporation“, Norvegijos „Mirror Accounting“, Indijos „Ideal Invent Technologies“, įsikūrusios Lietuvoje, pritraukė daug šalies specialistų. Šių kompanijų teikiami privalumai Lietuvos darbuotojams – didesnis darbo užmokestis, galimybė dirbti tarptautinėje aplinkoje. Svarbu paminėti, kad dažniausiai Lietuvos darbuotojai pranoksta užsienio investuotojų lūkesčius savo noru ieškant modernių sprendimo būdų ir siekiant geriausio rezultato.

Dar vienas labai svarbu veiksnys, kuris pritraukia investicijas – šalies kapitalo srautai ir jų dinamika. 11 paveiksle pateikta, kaip 2005 – 2013 m. kito Lietuvoje kapitalo srautai, kuriuos sudarė: neatlyginti kapitalo pervedimai ir nepagaminto, nefinansinio turto pervedimai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenimis, 2014

11 pav. Kapitalo srautai Lietuvoje (mln. Lt) ir jų dalis BVP, proc.

Kaip matyti iš 11 paveikslo, kapitalo srautai ir jų dalis BVP didėjo iki 2009 m., po finansinės krizės kapitalo srautai pradėjo tendencingai mažėti, vadinasi skolinimai, išsipareigojimai užsienio šalių atžvilgiu pradėjo mažėti. Apskaičiuota, kad tarp pasaulio globalizacijos KOF indekso ir kapitalo srautų yra stiprus statistinis ryšys ($r = 0,78$). Determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,62$) rodo, kad pasaulio globalizacijos indekso svyravimai paaiškina 62 proc. Lietuvos kapitalo dydžio svyravimų.

Pastaraisiais metais Lietuva sėkmingai pritraukė tarptautiniu mastu gerai žinomų įmonių, kurios šalyje įkūrė verslo paslaugų centrus. Vienas iš svarbiausių veiksnių, lėmusių investuotojų sprendimą investuoti Lietuvoje, buvo sąlyginai palankūs investicijų aplinkos elementai: žemos sąnaudos ir išsilavinusi bei kvalifikuota darbo jėga. Taip pat Lietuvos geografinė padėtis yra labai palanki įmonėms, eksportuojančioms į Rytų ir Vakarų rinkas. Rytų šalių įmonėms gali būti pasiūlytas priėjimas prie Europos rinkų (Lietuva kaip vartai į Europą), gerai išplėtotą logistikos infrastruktūrą (tarptautiniai transporto koridoriai, išvystytas geležinkelio tinklas, krovinių paskirstymo infrastruktūra), labiau nei Vakarų Europos regione suprantama „rytietiško“ verslo kultūra. Vakarų Europos šalių įmonėms gali būti pasiūlytas priėjimas prie Rytų šalių rinkų, kvalifikuota, itin gerai šių rinkų specifiką išmananti darbo jėga ir stabilesnė verslo aplinka. Lietuva turėtų pasinaudoti strategine geografinė padėtimi bei palankia verslo aplinka ir siekti pritraukti investuotojus į eksportuojančius.

Remiantis Lietuvos verslo tarptautinės plėtros galimybių studija (2012), 9 lentelėje pateiktas Lietuvos verslo aplinkos įvertinimas, pagal tarptautinių investuotojų įvardintus svarbiausius veiksnius, lemiančius sprendimą dėl investicijų vietos pasirinkimo.

9 lentelė. Verslo aplinkos Lietuvoje vertinimas

Veiksniai	Vertinimo aspektas	Išvados ir vertinimas
Šalies ir regiono vidaus rinka	Privalumai	<ul style="list-style-type: none"> Lietuva – Rytų šalių vartai į ES regioną; 2 iš 10 Europinio svarbumo tranzito koridorių eina per Lietuvą; Priėjimas prie stiprios beveik 500 mln. vartotojų turinčios rinkos – Europos Sąjungos.
	Ribojantys veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> Didelė konkurencija tarp regiono, ypač Baltijos šalių, pritraukiant užsienio investuotojus. Be to, investuotojai orientuojasi ne į konkrečios šalies, o Baltijos regiono rinką; Patraukliausias žemyno regionas investuoti vis dar išlieka Vakarų Europa: daugiausia TUI pritraukiančios šalys gali investuotojams pasiūlyti dideles šalies vidaus rinkas.
Reguliavimo aplinka	Privalumai	<ul style="list-style-type: none"> Finansinis ir ekonominis stabilumas – Lietuvos (kaip ir Baltijos regiono) priskyrimas Šiaurės Europos Šalių grupei; Investuotojai tiki greitu Europos šalių atsigavimu po ekonominio nuosmukio.
	Ribojantys veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> Kaip didžiausia šalies problema, stabdanti verslo plėtrą. Pasaulio konkurencingumo 2011 – 2012 m. reitinge yra įvardinama administracinė našta, su kuria susiduria investuotojai (111 vieta iš 142); Lietuva vis dar suvokiama kaip aukštą korupcijos lygį turinti šalis – 50 vieta iš 183 šalių 2011 m. korupcijos suvokimo indekse.
Darbo jėgos sąnaudos	Privalumai	<ul style="list-style-type: none"> Lietuvoje vienos mažiausių ES darbo jėgos sąnaudų; Investuotojai, kurių verslui strateginė išikūrimo padėtis šalies viduje nėra svarbi, gali rinktis ne tik Vilnių, kuriame darbo jėgos sąnaudos yra aukščiausios, bet ir žemesnes darbo jėgos sąnaudas siūlančius Lietuvos miestus.
	Ribojantys veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> Pagal darbo jėgos sąnaudų lygį CRE konkuruoja su pigesnę darbo jėgą siūlančiomis Brazilija bei Indija, taip pat Rusija; Aukštas darbo jėgos apmokestinimas: remiantis Pasaulio banko atliekamo tarptautinio tyrimo „Doing business“ duomenimis, pagal darbo jėgos apmokestinimo lygį (indekso „Paying taxes“ komponentas „Labor tax and contributions“) Lietuva yra 172 vietoje tarp 185 šalių (kuo žemesnis apmokestinimo lygis, tuo šalis reitinge yra aukščiau).
Infrastruktūra	Privalumai	<ul style="list-style-type: none"> Pagrindiniai Lietuvos pramonės centrai tarpusavyje sujungti 4 juostų keliais, atitinkančiais visus ES standartus; Aukšta geležinkelių infrastruktūros kokybė: 25 vieta iš 142 pasaulio konkurencingumo indekse: tiesioginiai geležinkelio maršrutai jungia Lietuvą su Rusija, Baltarusija, Latvija, Lenkija ir Vokietija; Šalis priklauso žemyninio TRASECA geležinkelio tinklui, siūlomos maršrutinio traukinio „Viking“ paslaugos; 2011 m. lapkritį Lietuvą pasiekė konteinerinis traukinys „Saulė“; Keturi strategiškai išsidėstę tarptautiniai oro uostai; Lietuva pirmąja informacinių ir ryšio technologijų srityje.
	Ribojantys veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> Blogiausiai vertinama infrastruktūros išvystymo dalis – oro transportas (109 iš 142 vieta pasaulio konkurencingumo indekse); Per mažai tiesioginių skrydžių bei skrydžių bendrovių, skraidančių į Lietuvą. Neišnaudojamos išvystytos IRT infrastruktūros galimybės.
Darbo jėgos įgūdžiai	Privalumai	<ul style="list-style-type: none"> Lietuvos švietimo sistema pagal bendrą kokybę vertinama 64 vieta iš 142 pasaulio konkurencingumo indekse; itin palankiai vertinama matematikos ir kitų tikslųjų mokslų kokybė; Darbo jėga yra viena labiausiai išsilavinusių visoje ES – 46 % (25–34 metų) gyventojų yra įgiję aukštąjį išsilavinimą.
	Ribojantys veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> Orientavimosi į ateities darbo rinkos paklausą trūkumas; Aktyvaus bendradarbiavimo tarp švietimo įstaigų bei verslo trūkumas; Švietimo įstaigos sunkiai ir lėtai įsisavina besikeičiančius darbo rinkos poreikius; Pagal „protų nutekėjimą“ Lietuva užima 117 vietą iš 142; Vertinant pasirodymą inovacijų vystymo srityje tarp ES šalių – Lietuva užima vieną žemiausių vietų; Inovacijų sąjungos švieslentėje 2011 metais.

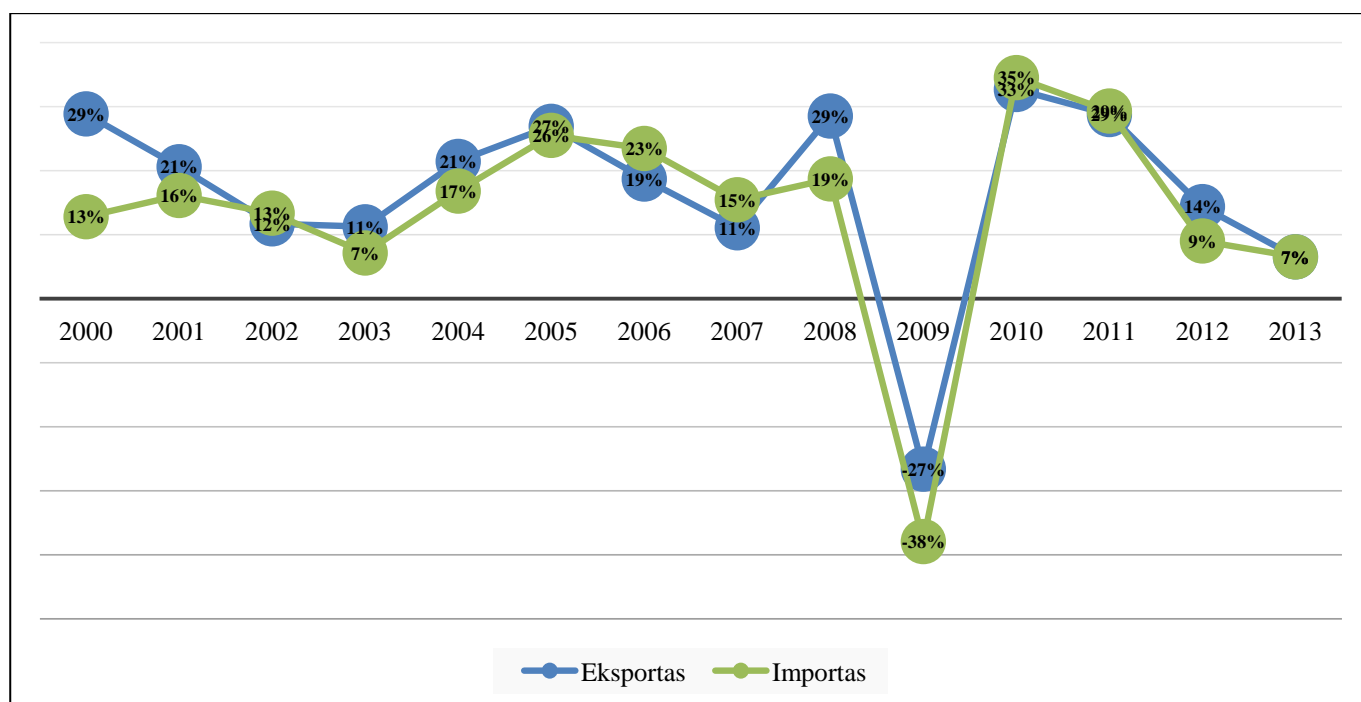
Šaltinis: Lietuvos verslo tarptautinės plėtros galimybių studija, 2012

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos patrauklumas investicijoms yra glaudžiai susijęs su globalizacijos procesais: didėjantis verslo vaidmuo (dėl TUI), laiko ir erdvės mažėjimas dėl komunikacijos priemonių pažangos; greičiau plintančios žinios, didėjančios pajamos; didėjanti pasaulinė konkurencija, aukštesnio lygio išsilavinimas ir kvalifikacijos ir pan. Tai įrodo Lietuvos pasiekimai darbo jėgos apmokestinimo srityje, infrastruktūros plėtroje, regioninėje aplinkoje. Įvertinus Lietuvos patrauklumą lemiančių veiksnių priklausomybę nuo globalizacijos indekso, nustatyta, kad statistinis ryšys yra itin stiprus ir paaiškina daugiau nei 80 proc. šių rodiklių svyravimų.

3.3. Užsienio prekybos balanso analizė

Analizuojant globalizacijos ypatumų poveikį Lietuvos ekonomikai, tikslinga aptarti užsienio prekybos situaciją (žr. 12 pav.), nes užsienio prekybos apimčių kaita atskleidžia šalies priklausomybę nuo prekybos ryšių.

Auganti šalies ekonomika, palanki tarptautinės rinkos konjunktūra, kada kitų ES šalių poreikis importuojamai produkcijai augo, leido 2000 – 2008 m. tolygiai didinti ir šalies eksportuojamos produkcijos apimtį. Pavyzdžiui, 2008 metais, palyginti su 2007 metais, visas Lietuvos prekių eksportas padidėjo 29 procentais, o importas – 19 procentų. Tačiau po spartaus eksporto augimo 2007 – 2008 m., 2009 m. Lietuvos ekonomika patyrė nuosmukį ir krizę. Buvo fiksuoti neigiami visų verslo veiklų rezultatai. Sparčiausiai krito statybos, transporto ir prekybos sektoriai. Dėl vartojimo mažėjimo Lietuvoje ir pagrindinėse užsienio prekybos rinkose smuko pramonė, sumažėjo eksporto ir importo apimtys.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

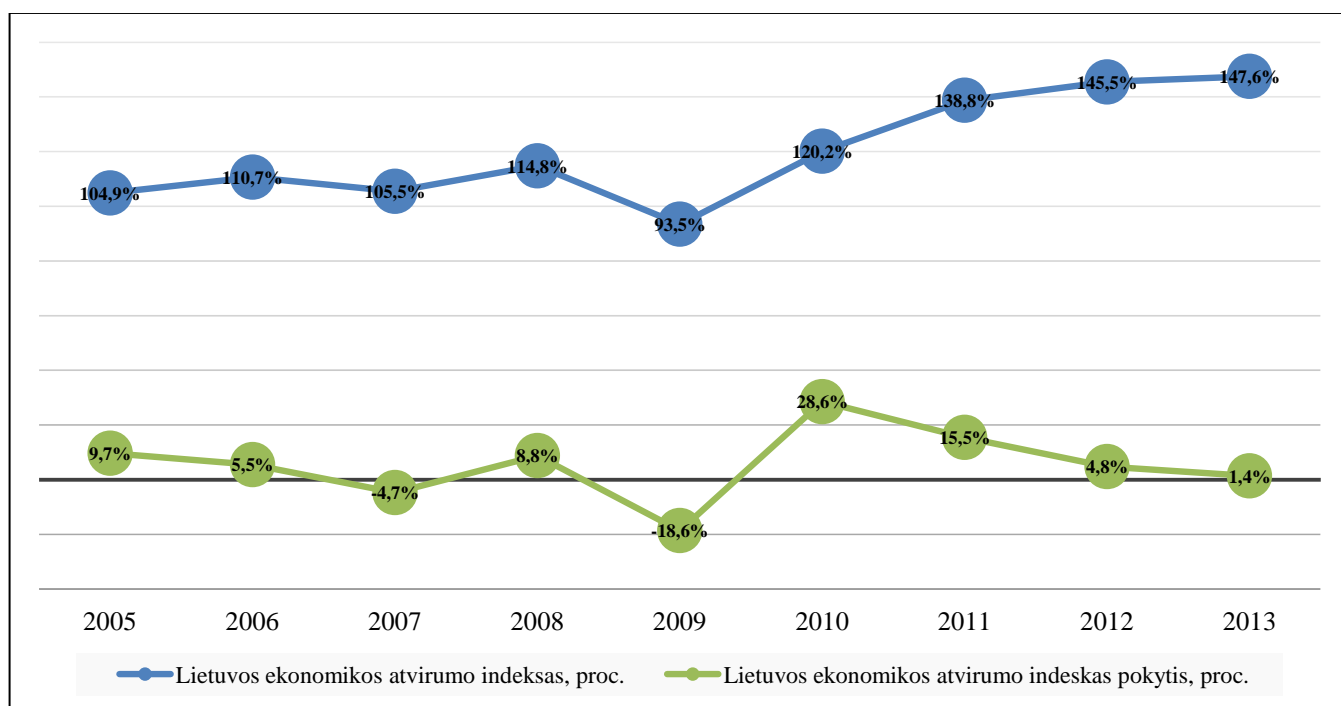
12 pav. Užsienio prekybos pokyčiai Lietuvoje 2000–2013 m., proc.

Galima teigti, kad Lietuvos užsienio prekybos mastų mažėjimas sietinas ne tik su krizės metu

pablogėjusiais rodikliais, bet ir su ES, ir su šalies ekonominio aktyvumo mažėjimu. Taigi finansinė krizė, apėmusi visą pasaulį turėjo tiesioginės ir itin neigiamos įtakos Lietuvos užsienio prekybos rodikliams ir tai labai aiškiai atsispindi 12 paveiksle.

Apskaičiuota, kad tarp pasaulio globalizacijos KOF indekso ir Lietuvos eksporto apimčių yra stiprus statistinis ryšys ($r = 0,71$). Determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,51$) rodo, kad pasaulio globalizacijos indekso svyravimai paaiškina 51 proc. Lietuvos eksporto apimtys svyravimų. Apskaičiuojant pasaulio globalizacijos KOF indekso tarpusavio priklausomybę su Lietuvos importo apimtis, nustatyta, kad tarp jų yra vidutinis statistinis ryšys ($r = 0,55$). Lyginant šiuos skaičius su rodikliais, kurie buvo nagrinėti, siekiant įvertinti Lietuvos patrauklumą investicijoms, tai užsienio prekybos rodikliai yra ne itin linkę pasiduoti globalizacijos procesų svyravimas, ekonometrinių matavimo aspektu. Tai galima paaiškinti ir tuo, kad ištikus finansinei krizei, eksporto ir importo apimtys taip sumažėjo, jog tai galėjo iškraipyti koreliacijos ir determinacijos koeficiento įverčius. Todėl galima daryti prielaidą, kad būtent užsienio prekybos rodikliai yra itin priklausomi nuo pasaulyje vykstančių procesų – šiuo atveju ekonominių ir finansinių. Jau įrodyta 3.1. poskyryje, kad Lietuvos ekonominė globalizacija yra glaudžiai susijusi su pasaulio bendrąja ir ekonomine globalizacija, todėl ši prielaida yra tikslinga.

13 paveiksle analizuojami Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas ir jo pokytis. Šalies prekybos atvirumo laipsnis įgalina nustatyti, kiek šalis yra susieta su kitomis šalimis prekybos ryšiais.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

13 pav. Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas ir jo pokyčiai 2005 – 2013 metais, proc.

Kuo šalies ekonomika yra atviresnė, tuo didesnė tikimybė, kad jai nepavyks išvengti ekonominių ir finansinių rinkų svyravimų įtakos (šis indeksas paaiškina ekonometrinius neatitikimus gautus skaičiuojant koreliacijos ir determinacijos koeficientus užsienio prekybos ir KOF indeksui, tačiau paaiškina, kad

statistinis ryšys vis dėl to turėtų būti itin stiprus). Apskaičiavus Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksą, galima teigti, kad pastarasis nuo 2005 m. iki 2013 m. išaugo apie 42,7 proc. punktų ir 2013 m. siekė 147,6 proc. Augantį ekonomikos atvirumo indeksą iki 2008 m. laikotarpiu veikė Lietuvos įsijungimas į bendrąją ES rinką ir atsiradusi būtinybė atitikti šios rinkos keliamus reikalavimus bei konkurencingumą. Pažymėtina, kad nuo 2005 m. iki 2008 m. augęs ekonomikos atvirumo indeksas 2009 m. lyginant su 2008 metais, t.y. ekonominio nuosmukio ir krizės laikotarpiu, sumažėjo 18,5 proc. punktų ir siekė 93,6 proc. Tokiam augimo tempo sulėtėjimui įtakos turėjo globalinės ekonominės 2008–2009 m. krizės sukeltos visuminės paklausos mažėjimas, kuris sąlygojo eksporto ir importo apimčių mažėjimą tiek Lietuvoje tiek ir šalyse, su kuriomis Lietuva turi glaudžius prekybinius ryšius. 2010 m. lyginant su 2009 m. Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksas, sąlygojamas rinkų atsigavimo prekybos partnerėse šalyse ir kitų priežasčių, išaugo 29,2 proc. 2011 m. šis indeksas išaugo dar 19,1 proc. Lyginant 2009 m. atvirumo indeksą su 2013 m., šis padidėjo 54,1 proc. Taigi Lietuvos užsienio prekyba tiesiogiai priklausoma nuo pasaulio rinkoje vykstančių procesų.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos ekonomikos augimas laikotarpiu iki krizės buvo grindžiamas vidaus paklausos augimu, kuris savo ruožtu skatino importą. Kadangi Lietuvos užsienio prekybos balansas buvo deficitinis, tai ekonomikos augimas galėjo būti palaikomas tik skolinantis tarptautinėje finansų rinkoje ir gautomis paskolomis padengiant šį deficitą. Tačiau dėl globalinės krizės išaugusios palūkanos nutraukė užsienio kreditų srautus ir pakirto šalies ekonomikos augimo pagrindą. Nuo 2010 m. Lietuvos ekonomiką skatinos eksporto apimčių augimas, kuris 2012 – 2013 m. buvo didesnis už importo apimtį. Įvertinus Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksą nustatyta, kad Lietuvos ekonomika yra vis labiau priklausomai nuo prekybinių ryšių su užsienio šalimis. Galima teigti, kad Lietuvos užsienio prekybos balansas yra glaudžiai susijęs šalies prekybiniais ryšiais, apskaičiuota, kad statistiškai šis ryšys yra vidutiniškas, nes be prekybinių ryšių, egzistuoja dar ir šalies vidaus rinka. Taip pat statistinių ryšių tarpusavio priklausomybę iškraipo staigūs rodiklių pokyčiai, todėl koreliacijos ir determinacijos koeficientai yra ne tokie aukšti, kokie turėtų būti. Tačiau ekonomikos atvirumo indeksas tarsi pataiso šį neatitikimą atskleisdamas, kad Lietuvos rinka yra vis labiau ir labiau priklausoma nuo prekybinių ryšių ir šis tarpusavio ryšys tik auga.

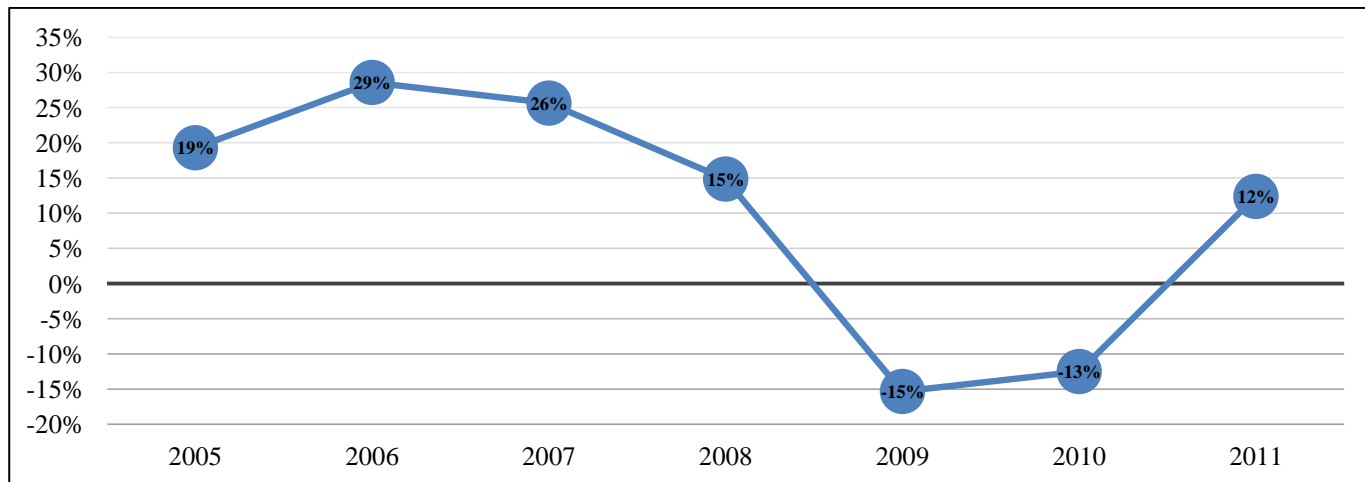
3.4. Darbuotojų mobilumo dinamika ir analizė

Darbuotojų mobilumas priklauso visų pirma nuo to, kokias jie gauna pajamas, toje šalyje, kurioje jie gyvena. Jeigu pajamos, kurias jis gauna gyventojų netenkina jis įgauna paskatą judėti iš šalies, ar į kitą gyvenamą vietą. Galimybę judėti lemia daugelis veiksnių: pajamos, darbo turėjimas arba jo neturėjimas, bei kiti su darbo rinka susiję veiksniai.

14 paveiksle pateikiama, kaip kito gyventojų pajamos per analizuojamą laikotarpį. Gyventojų pajamos, nepaisant didelio vartojimo 2007 – 2008 m., pradėjo mažėti jau nuo 2006 m. Nors gyventojai

neuždirbo daugiau, tačiau jų vartojimą skatino palankios kreditavimo sąlygos. 2010 m. gyventojų pajamų pokyčiai išlieka neigiami, tačiau jau auga. 2011 m. gyventojų pajamos augo, tačiau prieškrizinio laikotarpio lygio dar nepasiekė.

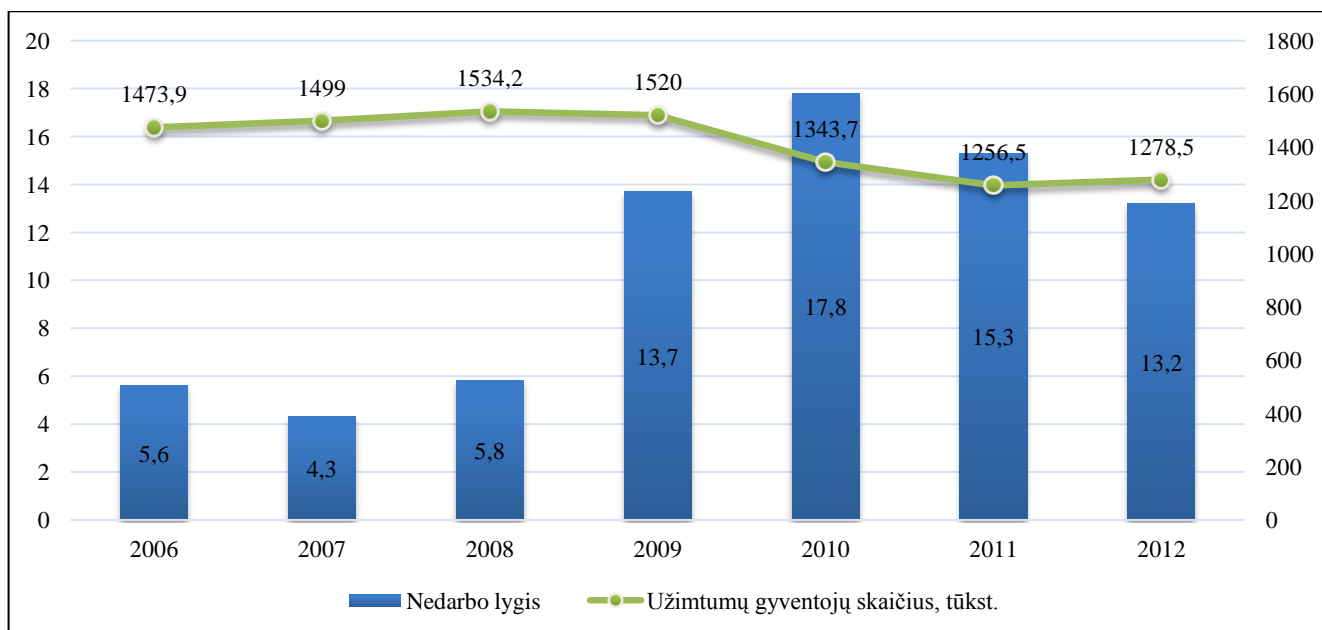

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

14 pav. Gyventojų pajamų pokyčiai 2005–2011 m., proc.

Vidutinėms gyventojų disponuojamoms pajamoms įtakos turi du pagrindiniai veiksniai – tai darbo užmokesčio kitimas ir nedarbo lygis. Didėjant darbo užmokesčiui, gerėjant darbdavių lūkesčiams dėl ekonominės šalies padėties, mažėjant nedarbo lygiui, pamažu turėtų didėti gyventojų pajamos ir jų pokyčiai turėtų įgauti teigiamų krypčių.

15 paveiksle pateikiama užimtų gyventojų skaičiaus pokyčiai ir nedarbo lygis 2005 – 2011 metais. Kaip matyti iš paveikslo, nedarbo lygis augo nuo 2007 – 2010 m., analogiškai mažėjo užimtų gyventojų skaičius. Iki šiol didelis nedarbas išlieka rimta šalies ekonomikos problema.

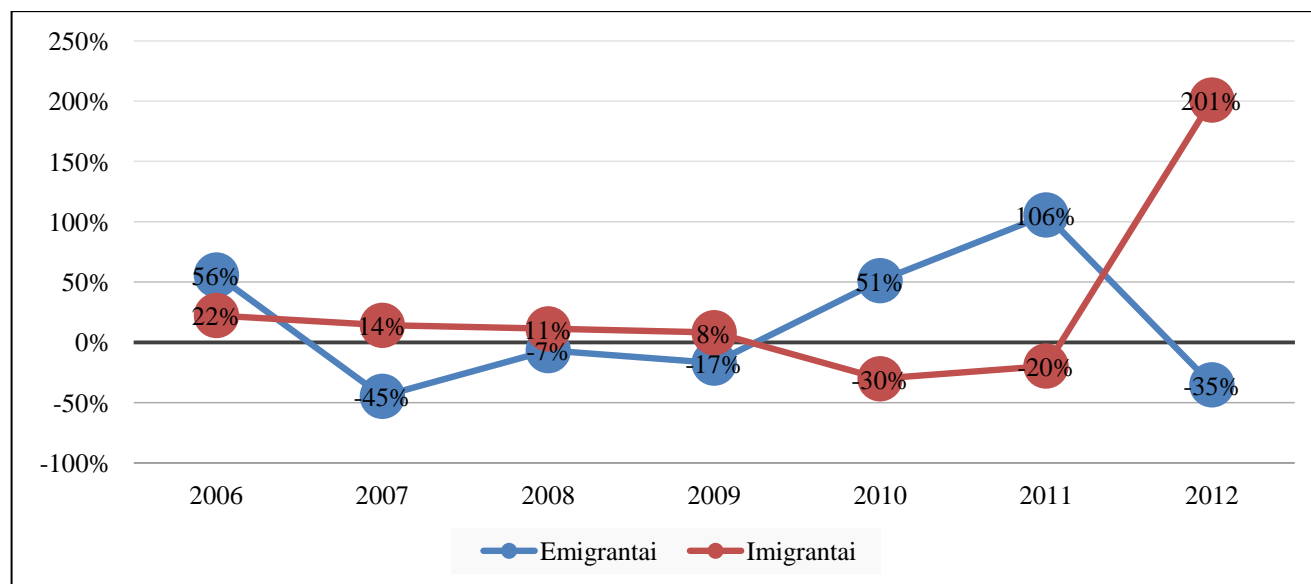

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

15 pav. Nedarbo lygio ir užimtumo pokyčiai 2006–2012 m., proc.

Galima teigti, kad augant nedarbo lygiui 2007 – 2010 m. mažėjo visuminės išlaidos. Su finansiniais sunkumais susiduriančios smulkaus verslo įmonės, siekdamos sumažinti veiklos išlaidas, kurios sudaro didžiąją dalį visų kaštų, mažino darbuotojų atlyginimus, dalį darbuotojų atleido. Nedarbo augimas taip pat fiksuotas ir ES darbo rinkoje, kas turėjo ir, dėl besitęsiančios recesijos, tebeturi įtakos emigravusiems Lietuvos gyventojams. Pateiktos tendencijos atskleidė, jog didėjantis nedarbas yra tampriai priklausomas nuo šalies ekonominių procesų, todėl vyriausybės politika ir priimami sprendimai turėtų būti nukreipti į nedarbo sukeltamų nuostolių mažinimą ir pagalbą asmenims, praradusiems savo darbo vietą.

Didėjantis nedarbas mažina visumines išlaidas, didina emigracijos srautus. 16 paveiksle pateikiama emigracijos ir imigracijos pokyčiai Lietuvoje 2006–2012 m. Gerėjanti ekonominė situacija šalyje, didėjantis užimtumas bei atlyginimai, palankios šalies ateities perspektyvos 2006–2008 m. šiek tiek pristabdė emigracijos srautus. Žymūs pokyčiai fiksuoti 2010 – 2011 m., kuomet sumažėjo imigracijos pokyčiai ir stipriai išaugo emigracijos srautai. Finansinės krizės metais (2009 m.) emigracijos ir imigracijos pokyčiai buvo nežymūs, tačiau kadangi emigracijos pokyčiai labiausiai kinta įvykus krizei, tai 2010 m. emigracija stipriai išaugo – 51 proc., 2011 – 106 proc. Imigracijos pokyčiai 2010 – 2011 m. buvo neigiami. 2012 m. stipriai išaugo imigracijos pokyčiai, o emigracija mažėjo. Krizės metu, didėjant nedarbo lygiui, ko pasekmėje didėja emigracijos srautai, Lietuvoje turėtų mažėti nedarbas, nes bedarbiai užima išvykusiųjų darbuotojų vietas. Tačiau stebima tendencija, kad nedarbo lygis nemažėjo. Tai įrodo darbingo amžiaus emigravusių gyventojų ir bedarbių skaičiaus tarpusavio priklausomybę ($r=0,84$).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

16 pav. Emigracijos ir imigracijos pokyčiai Lietuvoje 2006–2012 m., proc.

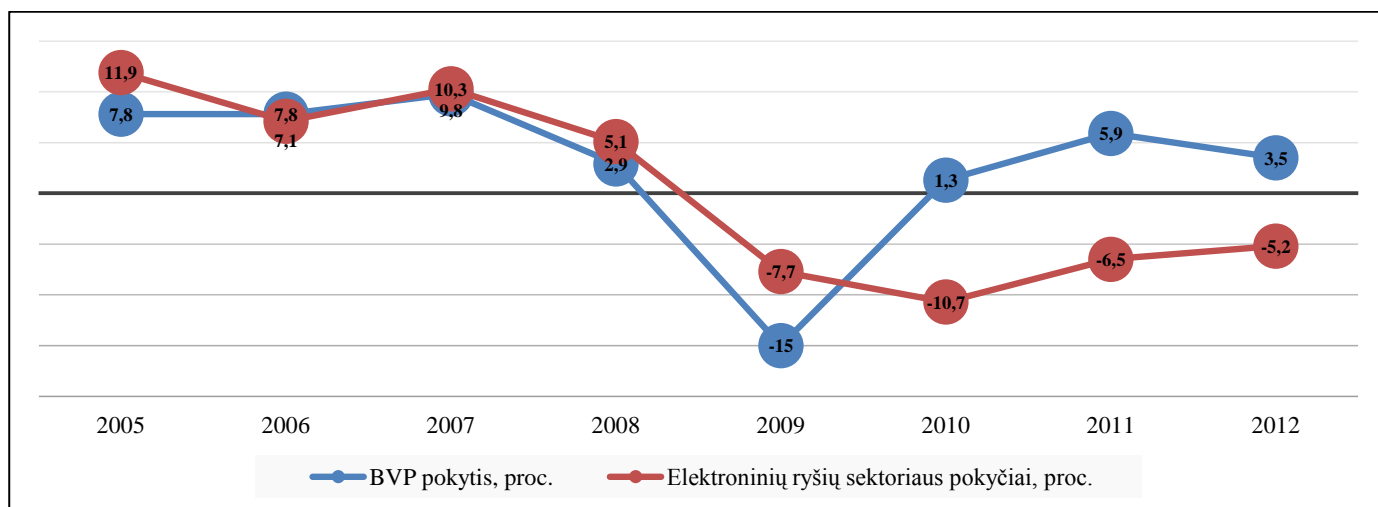
Taigi, didėjant emigrantų skaičiui, bedarbių skaičius vis tiek augo. Tai reiškia, kad krizės metu šalyje nebuvo sukurta pakankamai darbo vietų, kad būtų įdarbinti bedarbiai. Tačiau 2012 m. pastebima tendencija, kad šalyje didėja imigrantų skaičius, o emigrantų – mažėja. Tai, jog šalyje vyksta tokie procesai įrodo, kad šalis nėra uždara gyventojų mobilumui, ir jie gali laisvai spręsti, pasilikti jiems ar ne

vienoje šalyje, keltis į kitą. Vėlgi, šalies patrauklumo veiksniai jau aptarti, ir būtent jie nulemia ne tik investuotojų, bet ir darbuotojų mobilumo dinamiką.

3.5. Komunikacijų ir transporto technologijų raida ir sklaida

Globali informacinių technologijų plėtra pakeitė tarptautinių organizacijų komunikavimo būdus, apjungė geografiškai išskaidytų grandžių darbą (Juščius V., 2006, p. 14). Pasak M. Castells (2005), globalinė ekonomika – tai ekonomika, galinti veikti kaip vienas mechanizmas realiu ar pasirinktu laiku visame pasaulyje, kitaip nei pasaulio ekonomika, kuri reiškia kapitalo kaupimą, kuris vyksta visame pasaulyje. Globaline ekonomika galėjo tapti tik tuomet, kai informacijos ir ryšio technologijomis buvo sukurta nauja infrastruktūra. Autorius tvirtina, kad globalinė ekonomika egzistuoja, nes viso pasaulio ekonomikos yra priklausomos nuo savo globalizuoto branduolio veiklos efektyvumo. Todėl pateikia tikslesnį globalinės ekonomikos apibrėžimą: tai yra ekonomika, kurios svarbiausios sudedamosios dalys instituciniu, struktūriniu bei technologiniu atžvilgiais pajėgia dirbti planetos mastu kaip visuma realiu ar pasirinktu laiku.

Tikslinga analizuoti, kaip Lietuvos komunikacijų ir transporto technologijų sritį palietė globalizacija. 17 paveiksle pateikiami Lietuvos BVP ir elektroninių ryšių sektoriaus pokyčiai 2005–2012 m.

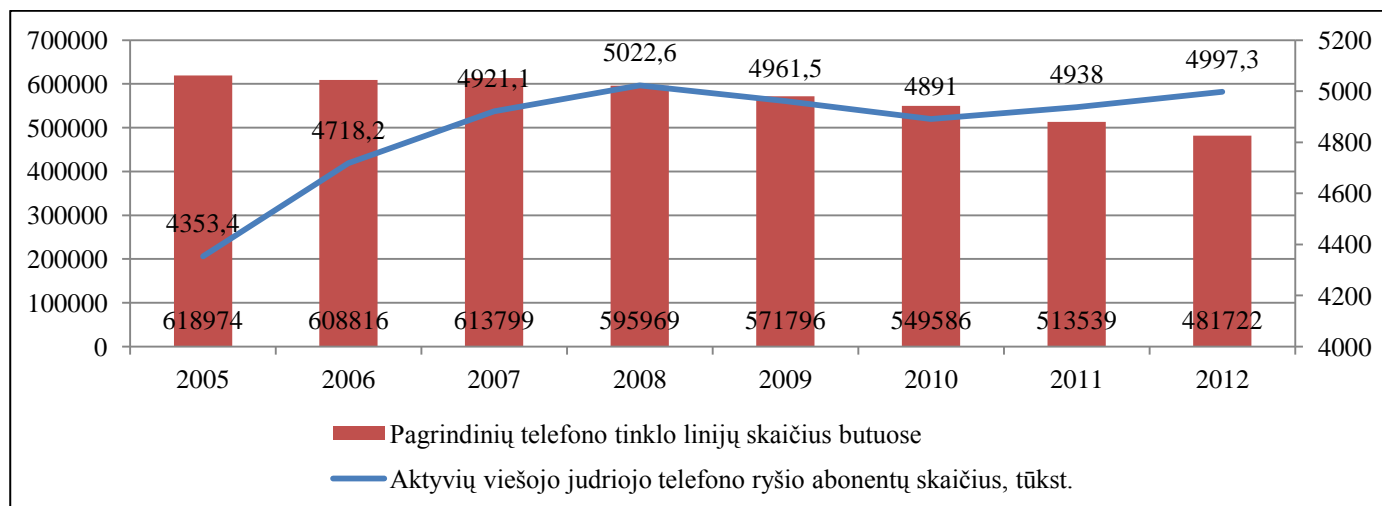
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR ryšių reguliavimo tarnybos duomenimis, 2014

17 pav. Lietuvos BVP ir elektroninių ryšių sektoriaus pokyčiai, 2005–2012 m., proc.

Kaip matyti iš 17 paveikslo, Lietuvos elektroninių ryšių sektoriaus pokyčiai kito beveik tokia pat trajektorija, kokia kito BVP, tik po finansinės krizės, elektroninių ryšių sektoriui buvo sunkiau atsigausti ir iki 2012 m. šio sektoriaus rodikliai kinta neigiama kryptimi. Taigi nepaisant atsigaunančios ekonomikos, elektroninių ryšių sektorius išlieka besitraukiantis. Apskaičiuota, kad tarp pasaulio globalizacijos KOF indekso ir Lietuvos elektroninių ryšių sektoriaus rezultatų yra vidutinis neigiamas statistinis ryšys ($r = -0,59$). Determinacijos koeficientas ($R^2 = 0,35$) rodo, kad pasaulio globalizacijos indekso svyravimai

paaiškina 35 proc. Lietuvos elektroninių ryšių sektoriaus svyravimų. Gauti duomenys atskleidžia, kad globalizacija neturi reikšmingos įtakos analizuojamo sektoriaus veiklos rezultatams, tačiau negalima atmesti prielaidos, kad globalizacija daro įtaka interneto (plačiajuosčio, belaidžio ir pan.), aktyvaus viešojo judriojo telefono ryšio abonentų skaičiui. Galima tiesiog spėti, kad elektroninių ryšių sektoriaus rezultatai yra sąlygoti vidaus rinkos pokyčių ir politikos.

18 paveiksle pateikta informacija kaip kito pagrindinių telefono tinklo linijų skaičius butuose ir aktyvių viešojo judriojo telefono ryšio abonentų skaičius Lietuvoje 2005 – 2012 m.

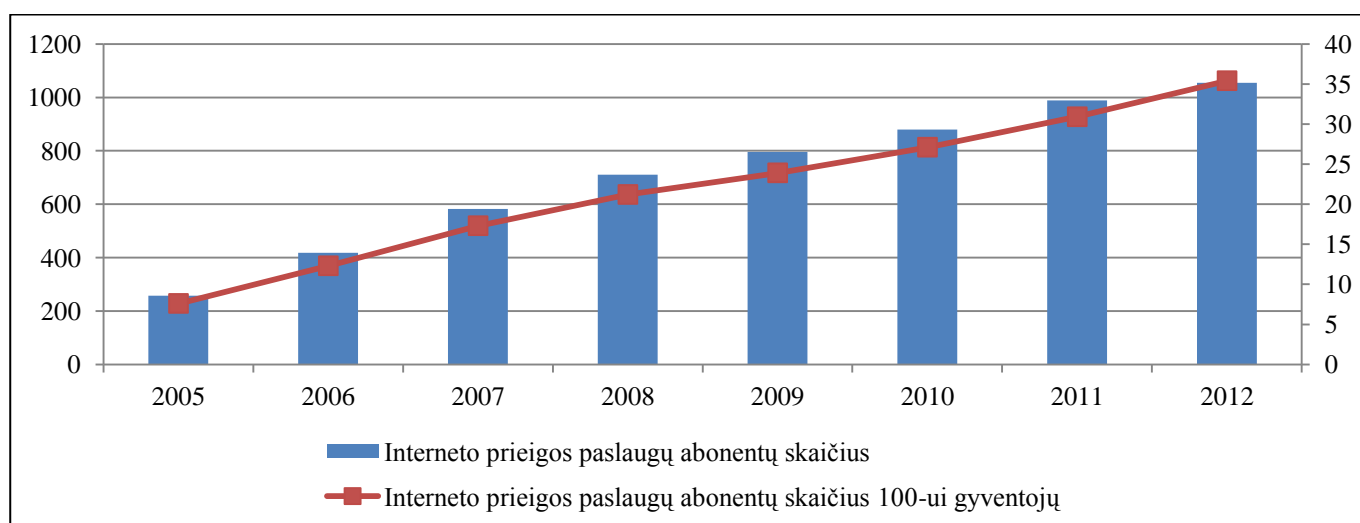

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

18 pav. Telefono tinklo linijų ir aktyvių viešojo judriojo telefono ryšio abonentų skaičiaus pokyčiai 2005 – 2012 m.

Kaip matyti iš 18 paveikslo, telefono tinklo linijų skaičius butuose nuo 2008 m. sumažėjo 15,4 proc., kai aktyvių viešojo judriojo telefono ryšio abonentų skaičius išaugo nuo 2005 m. – 14,79 proc.

19 paveiksle pateikta, kaip kito interneto prieigos paslaugų abonentų skaičius, 2005–2012 m.

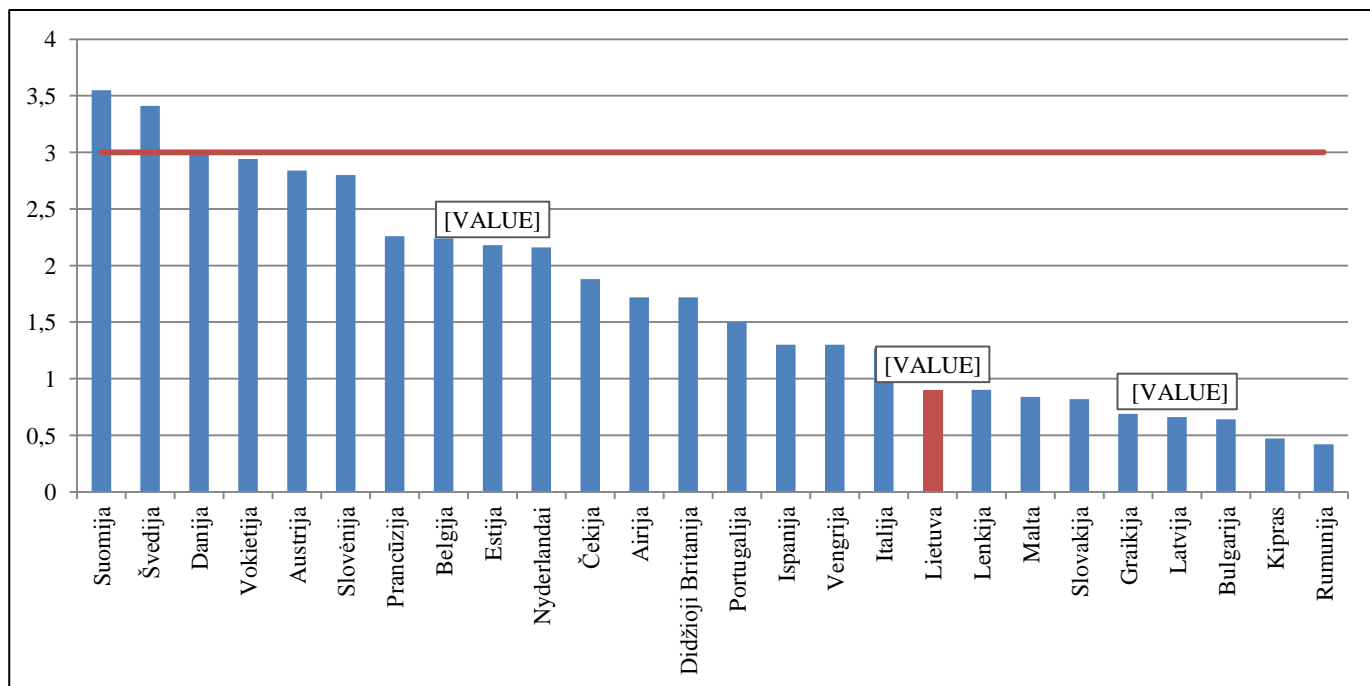

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR reguliavimo tarnybos duomenis, 2014

19 pav. Interneto prieigos paslaugų abonentų skaičius, 2005–2012 m.

Vienas iš elektroninių ryšių sektoriaus segmentų, dėl kurio 2012 m. lėtėjo elektroninių ryšių sektoriaus mažėjimo tempai, buvo interneto prieigos paslaugų (įskaitant kitas duomenų perdavimo paslaugas) segmentas. Abonentų, besinaudojančių interneto prieigos paslaugomis, skaičius auga nuo 2005 m. 2012 m. abonentų, besinaudojančių interneto prieiga, padaugėjo 65,4 tūkst. arba 6,6 proc. galima teigti, kad interneto prieigos paslaugų skaičius augimas yra pakakamai svarbus veiksnys parodantis, jog globalizacijos įtaka komunikacijų raidai yra stipri.

20 paveikslas atskleidžia, kiek Lietuva, kitų ES narių kontekste investuoja į technologijas ir mokslą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis, 2014

20 pav. Išlaidos mokslo ir technologijų vystymui, dalis BVP, proc.

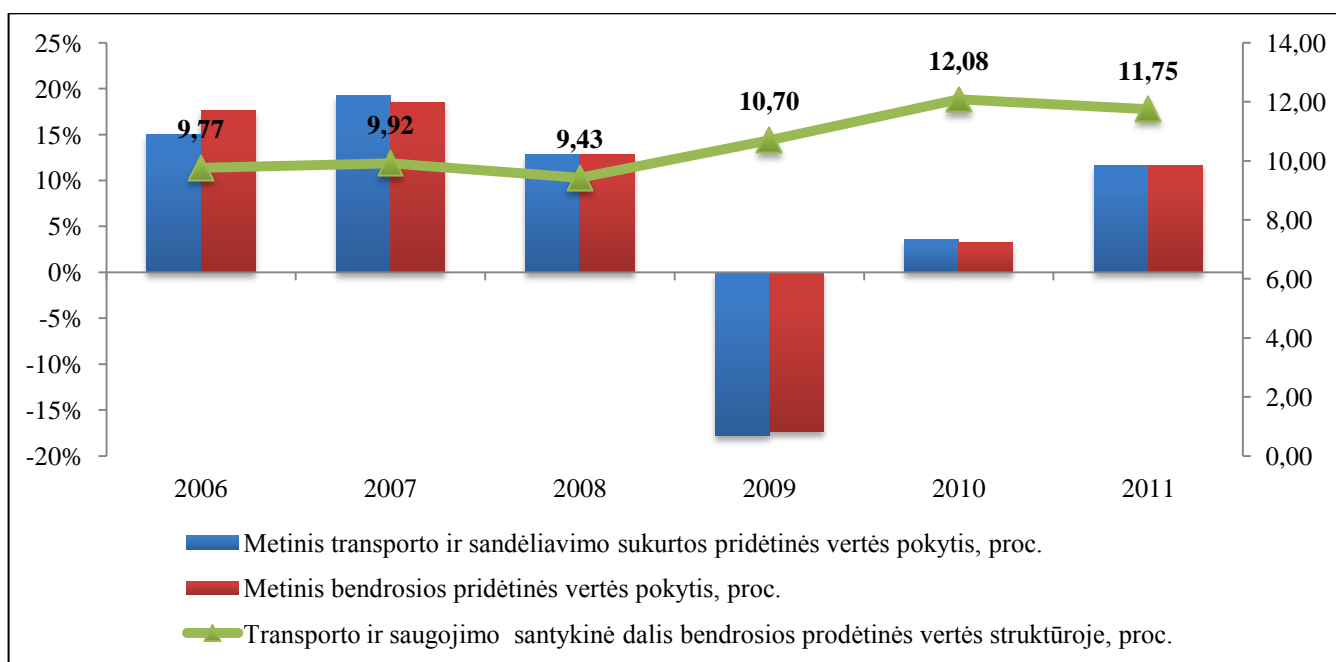
Kaip matyti iš paveikslo Lietuva IT ir mokslui skiria mažiau nei 1 proc. nuo sukuriama šalies BVP, kai rekomenduojamos išlaidos turėtų siekti 3 proc. Nepaisant to, Lietuva gali pasigirti pirmavimu informacinių ir ryšio technologijų (IRT) srityje:

- pirmąją Europoje ir yra antra pasaulyje pagal interneto ryšio greitį ir duomenų įkėlimo į interneto tinklą greitį;
- pirmoji vieta pasaulyje pagal judriojo ryšio abonentų skaičių, tenkantį 100 gyventojų: lietuviai naudoja beveik 5 mln. aktyvių SIM (abonto tapatumo) kortelių
- pirmąją pasaulyje mobiliojo elektroninio parašo srityje
- pirmoji Europoje ir šeštoji vieta pasaulyje pagal šviesolaidinio plačiajuosčio tinklo skverbti (23 proc.)
- tankiausias viešųjų belaidžio interneto prieigos taškų tinklas Europoje (875)
- didžiausias šviesolaidžio optinis tankis Europoje

- 13 iš 20 stambiausių IT bendrovių Baltijos šalyse savo pagrindinę buveinę turi Lietuvoje
- 61 proc. visų Lietuvos gyventojų naudojami elektronine bankininkyste, o 86 proc. teikia savo pajamų deklaracijas internetu
- Judrusis WiMAX 4G internetas Lietuva iš Baltijos šalių taip pat išsiskiria gerai išplėta mobiliąja komunikacija – 11 (iš 142) vieta.

Išnagrinėjus pagrindinius komunikacijų sektoriaus rodiklius bei atskleidus globalizacijos įtaką šiam sektoriui, tikslinga analizuoti transporto sektorių ir jo įtaką. Logistika ir transporto paslaugos yra tiesiogiai susijusios su užsienio prekybos skatinimu.

21 paveiksle pateikti duomenys liudija, jog transporto sektoriaus svarba Lietuvos ekonominiam augimui kasmet didėjo (ypatingai transporto sektoriaus svarba didėjo 2008 – 2010 m.).

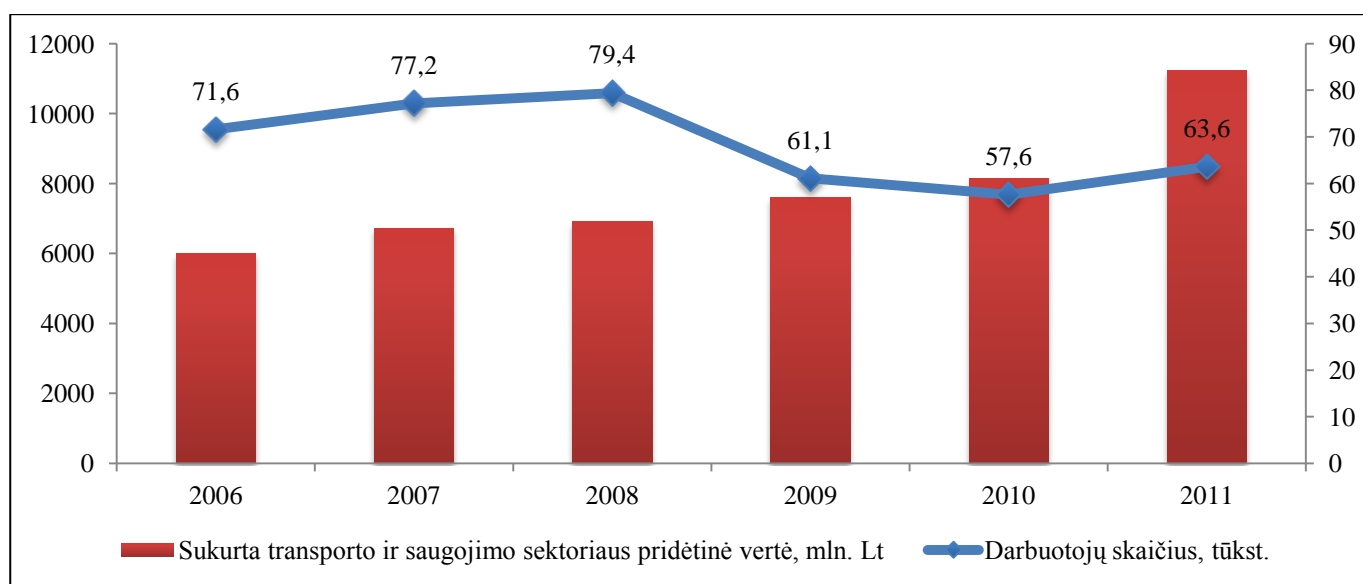
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

21 pav. Transporto ir saugojimo sektoriaus BVP dalis šalies bendrosios pridėtinės vertės struktūroje 2006 – 2011 metais, proc.

Analizuojamu laikotarpiu transporto ir saugojimo sektoriaus santykinė dalis bendrojoje pridėtinės vertės struktūroje padidėjo 1,98 proc. punkto ir 2011 m. sudarė 11,75 proc. šalies BVP. Pabrėžtina tai, jog šiuo laikotarpiu transporto ir saugojimo veiklos rūšies sukurta pridėtinė vertė augo sparčiau negu visos šalies bendroji pridėtinė vertė, nors kaip matyti iš 21 paveikslo, didžiausiu ir mažiausiu augimo tempu laikotarpiai sutampa. Didžiausias teigiamas pokytis, palyginus su praėjusiu laikotarpiu, tiek visoje šalyje, tiek transporto ir saugojimo sektoriuje, buvo užfiksuotas 2007 m. ir siekė 19,23 proc. šalyje ir 18,45 proc. transporto sektoriuje. 2010 m. buvo užfiksuoti mažiausi augimo tempai, o 2009 m., kai Lietuvoje buvo gilus nuosmukio laikotarpis, šalies bendroji pridėtinė vertė sumažėjo net 17,77 proc., o transporto sektoriaus – 17,37 proc., palyginus su praėjusiu laikotarpiu. Nepaisant tokio mažėjimo, įvykusio 2009

metais, transporto ir saugojimo veiklos rūšies dalis bendrojoje pridėtinės vertės struktūroje padidėjo 1,27 punkto. Tokios tendencijos leidžia teigti, jog Lietuvos transporto sektoriaus ekonominis potencialas, remiantis jo įtaka šalies pridėtinės vertės kūrimui, yra reikšmingas. Tačiau akcentuotina, kad didžiausia transporto ir saugojimo veiklos rūšies dalis bendrojoje pridėtinės vertės struktūroje buvo užfiksuota 2010 m. (12,08 proc.), t.y. tik ankstyvojo ekonominio pagyvėjimo fazėje, o ne 2007 m., kai šalyje buvo pasiektas didžiausias ekonominis aktyvumas. Vadinasi, transporto sektorius ne tik padeda amortizuoti bendrą šalies ekonomikos smukimą, bet ir vienas svarbiausių Lietuvos ekonominio pakilimo veiksmu.

Vertinant transporto sektoriaus indėlį į Lietuvos ekonomiką, būtina išanalizuoti sektoriaus sukuriamų darbo vietų skaičių (žr. 22 pav.).

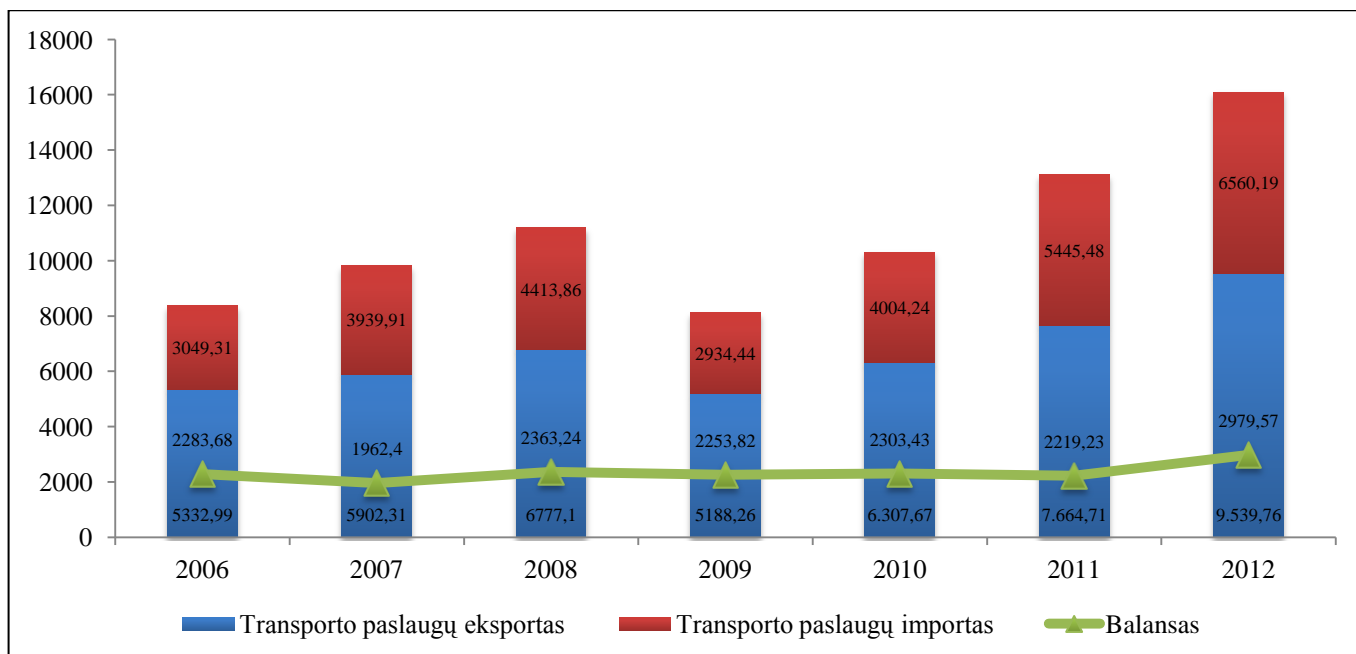

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

22 pav. Užimtumas (tūkst.) ir sukurta bendroji pridėtinė vertė (mln. litų) transporto, saugojimo ir ryšių sektoriuje 2006–2011 m.

Kaip matyti iš 21 paveikslą dirbančiųjų skaičius transporto sektoriuje 2006–2008 m. augo ir 2008 metais siekė 79,4 tūkst. visų dirbančiųjų. 2008 – 2009 m., Lietuvos nuosmukio laikotarpiu, užimtumas transporto sektoriuje sumažėjo ir buvo mažesnis nei 2006 m.. 2010 m., prasidėjo ekonominis augimas, tačiau dirbančiųjų skaičius pradėjo didėti tik 2011 m. ir siekė 63,6 tūkst., kas yra 7,3 proc. nuo visu Lietuvos dirbančiųjų. Vis dėl to 2006 m. lygio 2011 m. nepasiekta. Gerą susisiekimo sistemos padėtį, palyginus su kitais sektoriais, rodo ir tai, jog 2006 m. transporto sektoriaus sukurta pridėtinė vertė siekė 5,99 mlrd. litų, o dirbančiųjų šiame sektoriuje skaičius sudarė 71,6 tūkst. darbuotojų. 2011 m. sektoriaus sukurta bendroji pridėtinė vertė 5,2 mlrd. litų buvo didesnė nei 2006 m., nors šiame sektoriuje dirbo tik 63,6 tūkst. Lietuvos gyventojų, t.y. 8 tūkst. mažiau negu 2006 m.

Lietuvos transporto sektoriui būdinga, jog eksportas viršija importą. Tokios tendencijos patvirtina Lietuvos transporto sektoriaus svarbą šalies ekonomikai. Žemiau pateiktas 23 paveikslas vaizduoja, kaip kito transporto paslaugų eksportas ir importas 2006 – 2012 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR statistikos departamento duomenis, 2014

23 pav. Transporto paslaugų eksportas, importas ir balansas 2006 – 2012 metais, mln. Lt

Transporto paslaugų eksportas, tiek ekonominio augimo, tiek nuosmukio, tiek pagyvėjimo fazėse buvo didesnis už transporto paslaugų importą, taigi šių paslaugų balansas visą nagrinėjamą laikotarpį buvo perteklinis. 2012 metais transporto paslaugų balansas siekė 2979,57 mln. Lt., kas yra 34 procentais daugiau nei 2011 metais. Svarbu tai, jog teigiamos įplaukos už transporto paslaugas mažina bendrąją Lietuvos einamosios sąskaitos deficitą. Nepaisant tokių teigiamų tendencijų, 2009 metais buvo užfiksuotas transporto paslaugų eksporto sumažėjimas, kuris siekė 1588,84 mln. litų. Tais pačiais metais transporto paslaugų importas taip pat sumažėjo, tačiau didesne suma - 1666,04 mln. litų. Įvykę pokyčiai rodo, jog transportas glaudžiai susijęs su ekonomine užsienio rinkų padėtimi ir tarptautinės prekybos tendencijomis, todėl akivaizdu, kad pasaulinė ekonominė recesija neigiamai paveikė eksporto ir importo rodiklius. Gerėjant ekonominei situacijai Europos Sąjungoje ir trečiojoje šalyse bei aktyvėjant tarptautinei prekybai, jau 2010 metais tiek eksporto, tiek importo apimtys viršijo 2009 ir 2007 metų lygį, o 2012 m. lyginant su 2006 m., balansas padidėjo 30,4 procentų. Taigi galima daryti prielaidą, kad transporto sektorius, kaip ir užsienio prekyba yra labai susiję. Didėjant globalizacijos įtakai, didėja transporto apimtys ir atvirkščiai. Taip pat transporto sektorius yra tas veiksnys, kuris apsprendžia šalies patrauklumą.

Viena geriausiai vertinamų Lietuvos infrastruktūros dalių – kelių kokybė (32 vieta iš 142 pasaulio konkurencingumo indekse, kurį sudaro Pasaulio ekonomikos forumas). Pagrindiniai Lietuvos pramonės centrai tarpusavyje sujungti 4 juostų keliais, atitinkančiais visus ES standartus. Šiuo metu tiesiamas kelias „Via Baltica“, tapsiantis transeuropinės kelių sistemos dalimi, pagrindine Baltijos valstybių transporto arterija, kuri sujungs šių valstybių kelių infrastruktūrą su Rusijos Federacijos kelių sistema. Geležinkelių

infrastruktūros kokybė (25 iš 142 vieta Pasaulio konkurencingumo indekse) vertinama gana aukštai lyginant su kitomis šalimis. Lietuvoje yra dviejų tipų geležinkelio vėžės – plačiosios ir standartinės. Tiesioginiai geležinkelio maršrutai jungia Lietuvą su Rusija, Baltarusija, Latvija, Lenkija ir Vokietija. Šalis priklauso žemyninio TRASECA geležinkelio tinklui, kuris leidžia lengvai pervežti krovinius iš Lietuvos į Azijos šalis, tarp jų – ir Kiniją. Juodąją ir Baltijos jūras jungia maršrutinis traukinys „Viking“. 2011 m. lapkritį Lietuvą pasiekė pirmasis analogijų neturintis Vakarų Europą su Kinija per Kazachstaną, Rusiją, Baltarusiją ir Lietuvą jungiantis konteinerinis traukinys „Saulė“, startavęs Kinijoje. Nors išplėta geležinkelių infrastruktūra sustiprina Lietuvos padėtį tarpininkavimo pervežant krovinius paslaugų srityje, svarbu pastebėti, kad patogus susisiekimas yra su Rytų šalimis, tačiau Vakarų Europos valstybės šiuo transportu nėra pasiekiamos patogiu būdu.

Lietuva taip pat gali pasigirti šiaurisiai esančiu rytinės Baltijos jūros pakrantės neužšalančiu Klaipėdos uostu. Lyginant su Estijos ir Latvijos uostais, Klaipėda turi plačiausią laivybos kelių tinklą, kuriuo eina pagrindinės linijos į Vakarų Europos ir Amerikos žemynų uostus.

3.6. Politinės aplinkos vertinimas

Lietuva yra palankioje geografinėje padėtyje: nesunkiai pasiekiamos Rytų bei Vakarų Europos rinkos, šalyje susikerta transporto srautai iš Rusijos, NVS šalių ir Vakarų. Lietuva yra vertinama kaip rytų šalių vartai į ES regioną, o jos geografinė padėtis suteikia priėjimą prie stiprios beveik 500 mln. vartotojų turinčios Europos Sąjungos rinkos – tai ypač svarbu investuotojams, kurie ieško eksporto galimybių.

Regioninė integracija, ryšiai su kitomis valstybėmis yra svarbi politikos formavimo dalis – ypač mažesnėms Europos šalims, tokioms kaip Lietuva. Šioje srityje pastaraisiais metais Lietuva siekė gerinti santykius su didžiosiomis ES šalimis ir stiprinti bendradarbiavimą su Rusija bei Baltarusija, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje šalis orientuojasi į Šiaurės ir Baltijos valstybių regioną: Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ yra numatytas siekis tapti integralia šio regiono dalimi. Po pastarosios ekonominės krizės, neramumų Ispanijoje ir Graikijoje, būtent Šiaurės Europos regionas investuotojų akyse tampa vis patrauklesnis. Regione esančios Skandinavijos šalys – Norvegija, Danija, Švedija bei Suomija – išsiskiria dideliu konkurencingumu, pasižymi skaidria, nekorumpuota reguliavimo bei politine aplinka, ekonominiu stabilumu ir aukštu pragyvenimo lygiu. Taigi, Lietuvos noras stiprinti bendravimą su šiomis šalimis yra pagrįstas siekiu patekti į verslui palankios aplinkos regioną bei gerinti šalies įvaizdį.

Šiaurės regiono šalys taip pat palankiai žiūri į Lietuvos norą stiprinti tarpusavio santykius. 2012 m. rugpjūtį Švedija oficialiai pakvietė Lietuvą prisijungti prie jos vadovaujamos ES Šiaurės šalių kovinės grupės (oficialus įstojimas į šią grupę numatomas 2015 metų pirmąjį pusmetį). 2012 metų birželį Lietuva prisijungė prie Šiaurės Europos šalių elektros biržos. Lietuvoje veiklą pradėjo Šiaurės šalių elektros biržos „Nord Pool Spot“ prekybos zona. Šiaurės šalių elektros rinka yra vienas svarbiausių Baltijos šalių elektros rinkų sujungimo plano dalių ir Lietuvos energetikos strategijos tikslų. Ekonominiai ir finansiniai

Lietuvos ryšiai su Šiaurės Europos valstybėmis tai pat labai glaudūs.

Šiandien Lietuva priskiriama ES ir NATO įtakos zonai, o integracijos procesai šalies viduje keičia politinių, ekonominių ir socialinių veiksnių integrinę priklausomybę, nes jai tiesioginę įtaką daro globalizacijos veiksniai. Rinkoje kainų ir gamybos apimčių nustatymo veiksniai tiesiogiai priklauso nuo nacionalinės ir tarptautinės rinkos struktūros, nes rinką sudaro visų pavienio produkto realių ir potencialių pirkėjų bei pardavėjų ryšių visumą. Ryšių visuma daro įtaką įmonių modernizavimo spartai ES ir Lietuvoje.

Postkomunistinės centrinės ir rytų Europos šalys jau pasinaudojo galimybe ir išvengė galimo nutolimo nuo globalizacijos procesų įstodamos į Europos Sąjungą. Narystė ES garantuoja pastarosioms šalims dalį pasaulio didžiausios ekonomikos, bet ir padaro šalis naudos gavėjais ES ekonominės infrastruktūros stiprinimo politikos vystyme. Be eilės kitų teigiamų pasekmių, ES finansinė parama jos naujoms narėms yra skiriama naujų darbo vietų kūrimui, taip siekiant sumažinti vietinį nedarbo lygį ir teigiamai paveikti visos ekonomikos vystymąsi.

Lietuva turi visas galimybes įgyti Vakarų ir Rytų geopolitinių ryšių jungiamąją grandimi. Tai suteikia daugiau erdvės užsienio politikai, skatintų demokratizaciją bei suteiktų geopolitinę orientaciją Rytų Europoje (Ukraina, Baltarusija, Gruzija, Moldova (Molis A., 2006)). Taigi, geopolitinė orientacija, tautinis identitetas, problemos vidaus politikoje ir viešoji nuomonė, yra daug svarbiau nei valstybės dydis. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Baltijos valstybės po nepriklausomybės atgavimo ėmė stipriai skirtis geopolitinės orientacijos vektoriais. Estija labiau orientavosi į Šiaurės šalis, Lietuva – į Vidurio Rytų Europos regioną, o Latvija bandė veikti kaip Rytų Pabaltijo subregiono įcentrinė jėga. Skirtingų geopolitinės orientacijos vektorių kontekste natūraliai ėmė reikštis Baltijos valstybių bendrumo erozija. Būtent todėl artimiausiu metu Baltijos šalių geopolitinio aljanso tikimybė yra išties nedidelė. Kita vertus, net ir sudarius tokio pobūdžio aljansą, jo potencialas būtų pernelyg menkas ir „[...] nesudarytų sąlygų efektyviai balansuoti įvairiuose JAV–ES–Rusijos santykių scenarijuose, tuo pat metu dalyvaujant daugiašalėse iniciatyvose ir akumuliuojant struktūrinę galią už valstybių sienų (Agnew J., 1998).

Be to, toks geopolitinis aljansas, turint galvoje menką Baltijos šalių santykinę bei struktūrinę galią ir jų totalią energetinę priklausomybę nuo Rusijos, išliktų atviras Rusijos įtakai, todėl didžiąja dalimi yra nesuderinamas su Lietuvos geostrateginiu tikslu – išlaikyti ir stiprinti geopolitinį subjektiškumą. Lietuva, pasirinkusi geostrateginės orientacijos į Šiaurės šalis kursą, potencialiai galėtų tapti Šiaurės Europos, Vidurio Europos ir Rytų Europos geopolitine sąsaja. Ši geopolitinė funkcija galėtų sudaryti sąlygas Lietuvai integruotis į ES ekonominį branduolį, t. y. suteikti Lietuvai vadinamojo „minkštojo“ saugumo garantijas ir laipsniškai evoliucionuoti į valstybę, turinčią „auksinės provincijos“ padėtį. Kita vertus, turint galvoje tai, kad Šiaurės šalys Rytų Pabaltijo valstybių saugumo klausimus vis dar mato tik bendros politikos Rusijos atžvilgiu kontekste (Strateginių studijų institutas, 2005). Lietuvos kooperacijos su Šiaurės šalimis darinys išliktų atviras Rusijos įtakai ir iš dalies yra nesuderinamas su Lietuvos

geostrategijai keldintina užduotimi – iš esmės siekti neutralizuoti galimas geopolitinių veikėjų manipuliacijų neigiamas pasekmes Lietuvos geopolitiniams interesams. Lietuvai įstojus į ES bei NATO ir bent formaliai užsitikrinus „kietojo“ bei „minkštojo“ (ilguoju laikotarpiu įsisavinant narystės ES teikiamus privalumus) saugumo garantijas, buvo pasiekti du nuo nepriklausomybės laikų svarbiausi užsienio politikos tikslai, todėl natūraliai iškilo būtinybė peržiūrėti ir atnaujinti užsienio politikos gaires bei kryptis.

Transnacionaliniai tinklai ir ryšiai vystosi beveik visose žmonių veiklos srityse. Prekės, kapitalas, žmonės, žinios, komunikacija ir ginkluotė, nusikaltimai, teršalai, mados ir religijos sparčiai kerta valstybių sienas. Pasaulis jau nėra sudarytas iš atskirų izoliuotų civilizacijų, jis jau nėra paprasčiausia tarptautinė valstybių asociacija, jis tapo susietas globalios tvarkos, kuriai būdingos ryškios mainų, galios, hierarchijos ir nelygybės struktūros (Grižas A., 2006). Formuodama užsienio politiką pagal kintamosios geometrijos principą, valstybė neįstengia savarankiškai veikti tarptautinėje erdvėje. Pagrindinių žmonijos problemų mastas skatina formuoti užsienio politiką daugiašalėje perspektyvoje. Vis dėlto daugiašališkumo tendencijai atsvarą sudaro kai kurių valstybių pastangos išsaugoti suverenitetą bei naudotis galia, siekiant formuoti daugiašališkumą pagal savo vienašalius interesus. Spartūs karinės technologijos pokyčiai taip pat pakerta nacionalinių valstybių gebėjimą veikti pavieniui. Kadangi nacionalinės valstybės negali kontroliuoti moderniausios įrangos tiekimo šaltinių, todėl, norėdamos pademonstruoti savo karinę galią, jos turi nuolat priklausyti nuo įvairių pasaulio tiekėjų tinklų (Castells M., 2005).

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Išanalizavus moklinę literatūrą paaiškėjo, jog globalizacijos ypatumai pasireiškia valstybėje per įvairias veiklos sritis: ekonomiką, politiką, kultūrinį ir socialinį gyvenimą, aplinkos apsaugą, šių sričių rodiklis ir veiksniai. Taip pat globalizacijai būdingi reiškiniai daro poveikį ekonomikai, kas lemia įvairius politinius sprendimus, siekiant apsaugoti valstybės interesus ir verslo plėtrą. Ekonomikoje globalizacija nusako pokyčius pasaulio ir regionų ekonomikoje, kylančius dėl laisvo finansinio, žmogiškojo ir kitokio kapitalo judėjimo, intensyvios tarptautinės prekybos, kultūrinių ir kitokių mainų. Valstybė, tiesiogiai neįsitraukdama į ūkinę veiklą, tampa apgalvotą tendencijų katalizatoriumi. Skatindama pageidaujamus procesus ir „statydamą užtvaras“ nepageidaujamiems procesams, valstybė padeda rinkos mechanizmui funkcionuoti dabartiniame etape. Prioritetiniu valstybės uždaviniu tampa ne tik rinkos mechanizmo pagrindų apsauga (antimonopolinė politika ir praktika), bet ir vartotojų saugumas. Akivaizdžiai svarbus darosi valstybės siekis aprūpinti vartotojus kuo išsamesne ir patikimesne informacija, kurios reikia ekonominiams sprendimams.
2. Išanalizavus globalios ekonomikos procesų vertinimo rodiklius, nustatyta, kad globalizacijos vertinimas yra gana miglotas dalykas, kadangi nėra visuotinai priimtose vertinimo metodologijos. Atskirose globalizacijos plėtros sferose – ekonominėje, kultūrinėje, socialinėje, politinėje – naudojami skirtingi kiekybiniai rodikliai. Kadangi ekonominė integracija yra pagrindinė globalizacijos forma, daugelis mokslininkų koncentruojasi tik ties ekonominės globalizacijos rodiklių skaičiavimu, visai neatsižvelgdami į kitas globalizacijos dimensijas. Skaičiuojant globalizacijos indeksus skiriasi duomenų apimtis, rodiklių skaičius, laiko periodai, duomenų šaltiniai ir kt. Įvairių vertinimo metodikų naudojimas generuoja skirtingus rezultatus, todėl šalies globalios integracijos mastą lemia naudojama metodika. Skiriami šie globalizacijos rodikliai ir indeksai: G indeksas, Kearney indeksas, KOF (Dreher) globalizacijos indeksas, Maastrichto globalizacijos indeksas, CSGR globalizacijos indeksas. Darbe, nustatant globalizacijos ypatumų poveikį Lietuvos ekonomikai, pasirinktas – KOF globalizacijos indeksas.
3. Ištyrus globalizacijos poveikį Lietuvos ekonomikai, nustatyta, kad pasaulio globalizacijos įtaka Lietuvos ekonomikai yra statistiškai reikšminga ir šis statistinis ryšys yra itin stiprus ($r=0,95$). Lietuvoje globalizacijos ypatumų sklaida yra spartesnė nei pasaulyje, nes Lietuva yra maža valstybė, itin priklausoma nuo prekybos, todėl ji lengviau pasiduoda laisvosios rinkos dėsniams. Lietuvos globalizacijos priklausomybė yra vienpusė. Taip yra todėl, kad Lietuvos ekonomika santykinai sudaro mažą pasaulio ekonomikos dalį, taip pat Lietuvos gyventojų yra per mažai, kad šie darytų įtakos socialinės globalizacijos lygiui. Lietuva yra maža valstybė, itin priklausoma nuo prekybos, todėl ji lengviau pasiduoda laisvosios rinkos dėsniams.

4. Įvertinus globalizacijos pasireiškimo ypatumus Lietuvos ekonomikoje, paaiškėjo, kad Lietuvoje globalizacijos ypatumai pasireiškia per Lietuvos patrauklumą investicijoms, užsienio prekybos balansą, darbuotojų mobilumo dinamiką, komunikacijų ir transporto technologijų srityje, politinėje aplinkoje. Lietuvos patrauklumas investicijoms yra glaudžiai susijęs su globalizacijos procesais: didėjantis verslo vaidmuo (dėl TUI), laiko ir erdvės mažėjimas dėl komunikacijos priemonių pažangos; greičiau plintančios žinios, didėjančios pajamos; didėjanti pasaulinė konkurencija, aukštesnio lygio išsilavinimas ir kvalifikacijos ir pan. Įvertinus Lietuvos patrauklumą lemiančių veiksnių priklausomybę nuo globalizacijos indekso, nustatyta, kad statistinis ryšys yra itin stiprus ir paaiškina daugiau nei 80 proc. šių rodiklių svyravimų. Įvertinus Lietuvos ekonomikos atvirumo indeksą nustatyta, kad Lietuvos ekonomika yra vis labiau priklausomai nuo prekybinių ryšių su užsienio šalimis. Įvertinus darbuotojų mobilumo dinamiką, paaiškėjo, kad šalis nėra uždara gyventojų mobilumui, ir jie gali laisvai spręsti, pasilikti jiems ar ne vienoje šalyje, keltis į kitą. Išanalizavus komunikacijų ir transporto technologijų raidą, nustatyta, kad globalizacija neturi reikšmingos įtakos analizuojamų sektorių veiklos rezultatams, tačiau globalizacija daro įtaką interneto, aktyvaus viešojo judriojo telefono ryčio abonentų skaičiui, transportavimo paslaugų eksporto apimtims. Politinė aplinka, sudaro visas prielaidas, tapti Lietuvai tranzitine šalimi tarp Rytų ir Vakarų.

Iškelta hipotezė, kad globalizacijos ypatumų vertinimą iškraipo ekonomikos ciklo svyravimai, tačiau globalizacijos įtaka Lietuvai tik didėja, pasitvirtino, nes tai atskleidžia statistinių duomenų analizė bei makroekonominių rodiklių bei pasaulio globalizacijos indekso priklausomybės neatitikimas su realia situacija (pvz., užsienio prekybos rodiklių koreliacija su pasaulio globalizacijos indeksu). Globalizacijos įtaka Lietuvos ekonomikai tik didėja, tai įrodo regresijos modelio duomenų sklaidos diagrama, naudojant KOF globalizacijos indeksą.

Siekiant subalansuoti Lietuvos ekonomikos priklausomybę nuo pasaulio globalizacijos ir gerinti Lietuvos ekonominius rodiklius globalizacijos kontekste, siūloma:

- gerinti Lietuvos patrauklumą investicijoms mažinant administracinę naštą, mažinant korupcinį lygį, gerinti infrastruktūrą (oro transporto ir IRT srityje);
- orientuotis į ateities darbo rinkos paklausą, aktyvų švietimo įstaigų ir verslo bendradarbiavimą, mažinti „protų nutekėjimą“, skatinant inovacijų vystymąsi;
- Lietuva, pasirinkusi geostrateginės orientacijos į Šiaurės šalis kursą, potencialiai galėtų tapti Šiaurės Europos, Vidurio Europos ir Rytų Europos geopolitine sąsaja. Ši geopolitinė funkcija galėtų sudaryti sąlygas Lietuvai integruotis į ES ekonominį branduolį, t.y. suteikti Lietuvai vadinamojo „minkštojo“ saugumo garantijas ir laipsniškai evoliucionuoti į valstybę, turinčią „auksinės provincijos“ padėtį.

LITERATŪRA

1. **Abdi A. A.** Globalization, Culture and Development: perspectives on Africa. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, 2010, Vol. 2. Special Issue No 1. p. 1–26. – ISSN 0-230-62103-1.
2. **Agnew J.** *Geopolitics: Re-visioning World Politics*, London: Routledge, 1998.
3. **Alimienė M., Kuvykaitė R.** Standartization/adaption of marketing solutions in companies operating in foreign markets: an integrated approach. *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics*, 2008, Nr. 1(56), p. 37 – 47. - ISSN 1392–2785.
4. **Baldwin R.** 2006. Globalization: the Great Unbundlings. <<http://www.google.com/search?q=Baldwin++Globalization%3A+the+Great+Unbundlings>>.
5. **Baldwin R. E., Martin P.** 1999. Two Waves of Globalization: Superficial Similarities, Fundamental Differences. NBER Working Paper Series, Working Paper 6904. <http://www.nber.org/papers/w6904>. [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].
6. **Bilbokaitė I.** Kultūros panašumų ir skirtumų sąveika globalizacijos kontekste // Jaunujų mokslininkų darbai, 2012, Vol. 37(4), p. 156 – 162. - ISSN 1648-8776.
7. **Castells M.** *Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. Tinklaveikos visuomenė.* Kaunas, 2005.
8. **Čiegis R., Gavėnauskas A., Petkevičiūtė N., Štremeikienė D.** Ethical values and sustainable development: Lithianian experience in the context of globalisation // *Technological and Economic Development of Economy*, 2008, Nr. 14(1), p. 29 – 37. - / ISSN 1822–3613.
9. **Daugelienė R., Marcinkevičienė R.** Brain circulation: theoretical considerations. *Inžinerinė Ekonomika – Engineering Economics*, 2009, Nr. 3, p. 49 – 57. - ISSN 1392–2785.
10. **Diskienė D., Galinienė B., Marčinkskas A.** Managerial attitudes in the context of global challenges: the Lithuanian survey // *Transformation in Business and Economics*, 2008, No. 7/3 (15), p. 21 – 38. – ISSN 1648 – 4460.
11. **Dreher A.** Does Globalization Affect Growth? Universitat Mannheim, Oct., 2002. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=348860. [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].
12. **Dreher A., Gaston N., Martens P.** *Measuring Globalization: Gauging its Consequences.* - New York: Springer. 2008. – 218 p. – ISBN 978-0-387-74069-0.
13. **Ernst & Young Europos patrauklumo apklausa.**
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2011-global-executive-tax-guide/\\$FILE/2011-global-executive.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2011-global-executive-tax-guide/$FILE/2011-global-executive.pdf). [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].

14. **Featherstone K., Radaelli C. M.** The Politics of Europeanization, 2003. <http://www.oxfordscholarship.com/oso/public/content/politicalscience/9780199252091/toc.html>. [žiūrėta 2013 m. lapkričio 23 d.].
15. **Giddens A.** 1996. On Globalization. Essential Matter: Globalization Excerpts from a Keynote Address at the UNRISD Conference on Globalization and Citizenship. <http://www.unrisd.org/unrisd/website/newsview.nsf/%28httpNews%29/3F2A5BF8EF7300D480256B750053C7EC?OpenDocument>. [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].
16. **Gylys P.** 2007. Ekonomika, antieconomika ir Lietuvos konkurencingumas. <http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Lietuvos%20padetis%20Europoje.zip>. [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].
17. **Gylys P.** Ekonomika, antieconomika ir globalizacija. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008. - 443 p. – ISBN 978-9955-33-170-4.
18. **Gylys P.** Globalizacija: ekonominio fundamentalizmo pavojai, iš J. Morkūnienė (sud.). Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija: monografija. - Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. p. 43–55. - ISBN 9955-563-07-9.
19. **Goudzwaard B.** Globalization, economics, and the modern world-and-life view. Lecture of the occasion of the 40th anniversary celebrations, Faculty of Economics, Universidad Veracruzana, Mexico, 2007, p. 1 – 15.
20. **Grižas A. R.** Tarptautiniai valiutiniai – finansiniai santykiai ir globalizacija. Vilnius, 2000.
21. **Grižas A. R.** Globaliniai ekonominiai procesai. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2006.
22. **Gudzinevičiūtė G.** Globalėjimo išsaugant savitą miestų kultūrą ir tapatumą reikšmė //Jaunųjų mokslininkų darbai, 2010, Nr. 2(27), p. 70 – 74. – ISSN 1648–8776.
23. **Guogis A.** Apie globalizacijos sampratą. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-09-03-aryvdas-guogis-apie-globalizacijos-samprata/4334>. [žiūrėta 2013 m. lapkričio 23 d.].
24. **Held D.** Demokratijos modeliai. Vilnius: Eurimas, 2002. – 379 p. - ISBN 9955-501-33-2.
25. **Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J.** Economic Globalisation and the Nation State. The transformation of political power? 1997.
26. **Jatuliavičienė G.** Integruota eksporto plėtra globalizacijos sąlygomis. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.
27. **Jusčius V.** Ekonomikos internacionalizacijos ir globalizacijos poveikis gamybos–paskirstymo–vartojimo santykiu raidai: habilitacijos procedūrai teikiamu mokslo darbu apžvalga. - Kaunas: Technologija. 2006.
28. **Jusčius V.** Globalizacijos proceso kiekybiniai matavimai. Klaipėdos universitetas, 2004. http://www.smk.lt/uploads/archyvas/mokslina_veikla/konferencijos/070611/V.%20Juscus.pdf. [žiūrėta 2013 m. lapkričio 23 d.].

29. **Jušcius V.** The Issues of Quantitative Assessment of Globalization. *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics*, 2004. Nr. 5(40), p. 49-56.
30. **Kagan R.** Power and Weakness // *Policy Review*, 2002, Vol. 113.
31. **KOF Index of Globalization**. 2014. <http://globalization.kof.ethz.ch/>. [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].
32. **Kolodko G. W.** Globalizacija ir posocialistinių šalių vystymosi perspektyvos. Vilnius: Vilnijos žodis, 2003. – 214 p.
33. **Lockwood B.** How Robust is the Kearney/Foreign Policy Globalization Index? Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2004.
34. **LR statistikos departamentas**. 2014. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1920>. [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].
35. **Mačerinskas J., Pipinytė A.** Globalization Measurement Methodology // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 2003, Nr. 28, p. 71 – 85. – ISSN 1648 – 6234.
36. **Martens P., Zywiets D.** Rethinking Globalization: A Modified Globalization Index // *Journal of International Development*, 2006, No. 18, p. 331 – 350.
37. **Melnikas B.** Regionalizavimo procesai globalizacijos sąlygomis: „Orbitų“ modelis ir veiklos efektyvumo didinimas versle bei viešajame sektoriuose // *Region Formation & Development Studies*, 2013, No. 2 (10), p. 133 – 146. - ISSN 2029–9370.
38. **Molis A.** The Role and Interests of Small States in Developing European Security and Defence Policy // *Baltic Security & Defence Review*, 2006. p. 81-100.
39. **Montvilaitė K., Ruplienė D.** Globalizacijos poveikis ekonominio augimo tempams konvergavimo aspektu // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. – 2011, Nr. 3 (23), p. 80-88. – ISSN 1648-9098.
40. **Namavičius M.** Globalizacija ir jos dimensijos: poveikis Lietuvos ekonomikai. Kaunas: VU Kauno humanitarinis fakultetas, 2006.
41. **Niedvaras J.** On the phenomenon of globalisation // *Transformations in Business & Economics*. 2008. No. 3 (15), supplement C. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities of Vilnius University.
42. **Paul T. V., Hall J. A.** *International Order and the Future of World Politics*. - United Kingdom: Cambridge University Press, 1999.
43. **Pekarskienė I., Susnienė R.** Baltijos šalių atskirų ūkio šakų globalizacijos lygio vertinimas // *Ekonomika ir vadyba*. – 2012, Nr. 17 (2), p. 547 – 553. ISSN 1822 – 6515.
44. **Pekarskienė I., Susnienė R.** Globalizacijos kiekybinio matavimo metodai // *Ekonomika ir vadyba*. – 2010, Nr. 15, p. 185 – 191. – ISSN 1822 – 6515.
45. **Pekarskienė I., Susnienė R.** Globalizacijos lygio vertinimo šakos lygmenyje teoriniai aspektai // *Ekonomika ir vadyba*. – 2011, Nr. 13, p. 266 – 272.

46. **Petrauskaitė – Senkevič L.** Globalizacijos poveikis Lietuvos paukštininkystės sektoriui 2000 – 2010 metais // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. – 2011, Nr. 5 (29), p. 135 – 146. – ISSN 1822 – 6760.
47. **Pukelienė V.** Ekonominė integracija: teorija, ES politika ir procesai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008.
48. **Scholte J. A.** Globalization, a Critical Introduction. - Palgrave, Macmillan. 2005.
http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=HQqUD4sNuEIC&oi=fnd&pg=PT3&dq=Globalization:+A+Critical+Introduction.&ots=wkvdI-Rq9E&sig=pUbur8Qiy9s1iaYJU4-Nan_V0dk&redir_esc=y#v=onepage&q=Globalization%3A%20A%20Critical%20Introduction.&f=false. [žiūrėta 2012 m. sausio 13 d.].
49. **Schreier F.** Trends and Challenges in International Security: An Inventory. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2010.
50. **Steger M. B.** Globalizacija. Vilnius: Eugrimas, 2008.
51. **Stonehouse G., Campbell D., Hamill J.** ir kt. Global and Transnational Business: Strategy and Management. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd, 2004.
52. **Strateginių studijų centras.** Šiaurės šalių geostrateginė svarba Lietuvai, Vilnius: Eugrimas, 2005.
53. **Tarptautinė laisvųjų profsajungų konfederacija.** Profesinių sąjungų vadovas apie globalizaciją <http://www.andriuz.skynet.lt/knygos/Ekonomika/Profesiniu%20Sajungu%20Vadovas%20apie%20Globalizacija.pdf>. [žiūrėta 2013 m. lapkričio 23 d.].
54. **Tomlinsonas J.** Globalizacija ir kultūra. Vilnius: Mintis, 2002.
55. **Urbšienė L.** Globalizacija ir jos įtaka Lietuvos finansų rinkai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, ekonomika (04S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.
56. **Urbšienė L.** Globalizacijos samprata: šiuolaikiniai požiūriai // Verslas: teorija ir praktika. – 2011, Nr. 12 (3), p. 203 – 214. – ISSN 1648 – 0627.
57. **Vinciūnienė V., Dadurkaitė J.** Globalizacijos poveikis Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybai // Management theory and studies for rural business and infrastructure development, 2011, Nr. 1(25), p. 239 – 252. – ISSN 1822 – 6760.
58. **Wolf M.** Why Globalization Works. London: Yale University Pres, 2004.
59. **Žičkienė S.** Global Integration: Scope of Assessment Methods // Social Sciences, 2008, Nr. 2 (60), p. 22 – 30. – ISSN 1392 – 0758.

Norkutė K. Globalizacijos ypatumų Lietuvos ekonomikoje vertinimas / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Mačerinskas – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2014. – 68 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe remiantis parengta metodika, įvertinti globalizacijos ypatumai Lietuvos ekonomikoje. Pirmoje darbo dalyje apibūdintas globalizacijos reiškinys ir jo ypatumai ūkinės veiklos kontekste, apibrėžta globalizacijos samprata, pateiktos pagrindinės koncepcijos. Taip pat pateikta pasaulio ekonomikos globalizavimo raida, išskirti globalizacijos ypatumai ir jų poveikis valstybei ir jos ekonomikai. Antroje darbo dalyje pateikta kaip vertinti globalios ekonomikos procesus, pateikti globalizacijos rodikliai, indeksai ir elementai. Trečioje darbo dalyje pateiktas globalizacijos ypatumų poveikio Lietuvos ekonomikai tyrimas, kuriama išanalizuotas Lietuvos patrauklumas investicijoms, užsienio prekybos balansas ir darbuotojų mobilumo analizė. Darbo pabaigoje suformuluotas magistrinio baigiamojo darbo išvados ir siūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: globalizacija, globalizacijos ypatumai, Lietuvos ekonomika.

Norkutė K. Globalization characteristics assessment in Lithuanian economy / Master's Work in Financial markets. Supervisor professor doc. dr J. Mačerinskas – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, 2014. – 68 p.

ANNOTATION

In the master's final work, based on the designed methodology, assessed globalization characteristics in Lithuanian economy. In the first work's part described the globalization phenomenon and its' characteristics in the context of economic activity, given concept of globalization, basic concepts. Also described world economic globalization development, excluded globalization characteristics and its' impact to the economy state. The second part of final work assesses global economic processes, provided globalization indicators, indices and elements. In the third part analyzed globalization characteristics impact to the Lithuanian economy, attractiveness for investment, foreign trade balance and employee mobility. In the end of the Master's final work given conclusions and recommendations.

Key words: globalization, globalization characteristics, Lithuanian economy.

SANTRAUKA

Globalizacijos procesai kasdien įgauna spartesnį tempą, ryškėja kiti šį reiškinį charakterizuojantys bruožai. Globalizacijos ypatumų vystymosi perspektyvas sudėtinga numatyti ir įvertinti, neturint metodikos, kaip analizuoti globalizacijos reiškinį ūkinės veiklos kontekste. Remiantis magistro baigiamajame darbe suformuota metodika įvertinta, kokie ekonominiai, socialiniai, politiniai, technologiniai veiksniai veikiami globalizacijos, kaip šalies ekonomika formuoja globalizacijos reiškinį bei kokios iš to kyla ekonominės problemos, skatinančios ekonomikos tobulinimo ir plėtros veiksmus Lietuvoje.

Magistro baigiamojo darbo tikslas remiantis parengta metodika, įvertinti globalizacijos ypatumus Lietuvos ekonomikoje. Darbe, remiantis moksline literatūra išryškinami globalizacijos ypatumai, vertinant jų poveikį šalies ekonomikai, išanalizuoti globalios ekonomikos procesų vertinimo rodikliai ir pateikti pagrindinius vertinimo kriterijai. Taip pat ištirtas globalizacijos poveikis Lietuvos ekonomikai bei įvertinti globalizacijos pasireiškimo ypatumai Lietuvos ekonomikoje.

Atlikus globalizacijos ypatumų poveikio Lietuvos ekonomikai tyrimą, įvertinus globalizacijos įtaką Lietuvos ekonomikai paaiškėjo, kad pasaulio globalizacijos įtaka Lietuvos ekonomikai yra statistiškai reikšminga ir šis statistinis ryšys yra itin stiprus ($r=0,95$). Lietuvoje globalizacijos ypatumų sklaida yra spartesnė nei pasaulyje, nes Lietuva yra maža valstybė, itin priklausoma nuo prekybos, todėl ji lengviau pasiduoda laisvosios rinkos dėsniams.

Įvertinus globalizacijos pasireiškimo ypatumus Lietuvos ekonomikoje, paaiškėjo, kad Lietuvoje globalizacijos ypatumai pasireiškia per Lietuvos patrauklumą investicijoms, užsienio prekybos balansą, darbuotojų mobilumo dinamiką, komunikacijų ir transporto technologijų srityje, politinėje aplinkoje.

Iškelta hipotezė, kad globalizacijos ypatumų vertinimą iškraipo ekonomikos ciklo svyravimai, tačiau globalizacijos įtaka Lietuvai tik didėja, pasitvirtino, nes tai atskleidžia statistinių duomenų analizė bei makroekonominių rodiklių bei pasaulio globalizacijos indekso priklausomybės neatitikimas su realia situacija (pvz., užsienio prekybos rodiklių koreliacija su pasaulio globalizacijos indeksu). Globalizacijos įtaka Lietuvos ekonomikai tik didėja, tai įrodo Regresijos modelio duomenų sklaidos diagrama, naudojant KOF globalizacijos indeksą.

Darbo pabaigoje apibendrinant siūloma gerinti Lietuvos patrauklumą investicijoms mažinant administracinę naštą, mažinant korupcinį lygį, gerinti infrastruktūrą, orientuotis į ateities darbo rinkos paklausą, aktyvų švietimo įstaigų ir verslo bendradarbiavimą, mažinti „protų nutekėjimą“, skatinant inovacijų vystymąsi, orientuotis į Šiaurės šalis. Ši geopolitinė funkcija galėtų sudaryti sąlygas Lietuvai integruotis į ES ekonominį branduolį, t.y. suteikti Lietuvai vadinamojo „minkštojo“ saugumo garantijas ir laipsniškai evoliucionuoti į valstybę, turinčią „auksinės provincijos“ padėtį.

SUMMARY

Globalization processes every day is gaining more rapid rate, emerging other, this phenomenon, characterizing features. Globalization characteristics development is difficult to prospect, forecast and evaluate, because of the absence of procedures to analyze globalization in the context of economic activity. According to the master's final work formed methodology, evaluated economic, social, political and technological globalization factors, how country's economy forms the globalization phenomenon, and what kind of economic problems arising, encouraging economic development and development activities in Lithuania.

Master's final work is based on the methodology designed to evaluate globalization characteristics to the Lithuanian economy. Final work is based on the scientific literature analysis, highlighting features of globalization, assessing their impact on the national economy, analyzing global economic indicators and assessment processes to provide basic criteria. Also studied globalization effect to the Lithuanian economy and assessed globalization occurrence characteristics to Lithuanian economy.

After the globalization characteristics impact to Lithuanian economy analysis, estimated globalization influence to Lithuanian economy, showed that world the globalization effect to Lithuanian economy is statistically significant and the statistical relationship is very strong ($r = 0,95$). Lithuanian globalization characteristics diffusion is faster than the world's, because that Lithuania is a small country, highly dependent on trade, and it is more susceptible to the laws of the free market.

Evaluated globalization peculiarities occurrence in Lithuania's economy, and appeared that the globalization characteristics occurs through Lithuania's attractiveness for investments, foreign trade balance, employee mobility dynamics, communication and transport technology, the political landscape.

Raised hypothesis, that globalization characteristics assessment distorting economic cycle's fluctuations, but the impact of globalization to Lithuanian economy is still growing, confirmed, as it reveals statistical data, analysis of macroeconomic indicators and the globalization world index mismatch with the actual situation (eg, foreign trade indicators correlation with the world globalization index). Impact of globalization to Lithuania's economy is growing, it evidenced in the regression model data scatter plot using the KOF globalization index.

In the end of the work it is proposed to improve Lithuania's attractiveness to investors by reducing the administrative burden, the level of corruption, to improve infrastructure, to focus on the future labor market demand, active educational institutions and businesses relationship, to reduce the "brain drain" by encouraging innovation, development, to focus to the Nordic countries. This geopolitical function could allow Lithuania's integration into the EU's economic core. It would give to Lithuania so-called "soft" security guarantees and gradually evolve into a state that has a golden provincial position.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ20 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

---

*(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)*Studentas (-ė) _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

” _____
_____“.

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)